

ילקוט שמעוני

מלכים א

עיצוב: זהבה גרליץ

אתר דעת

תשע"א

3	פרק א
7	פרק ב
13	פרק ג
17	פרק ד
18	פרק ה
26	פרק ו
37	פרק ז
45	פרק ח
56	פרק ט
57	פרק י
58	פרק יא
63	פרק יב
65	פרק יג
69	פרק יד
73	פרק טו
75	פרק טז
77	פרק יז
84	פרק יח
92	פרק יט
95	פרק כ
98	פרק כא
101	פרק כב

פרק א

סימן קסו

והמלך דוד זקן בא בימים.

זהו שאמר הכתוב: **עטרת תפארת שיבה.**

היכן היא מצויה?

בדרך צדקה תמצא.

ממי את למד?

מאברהם על ידי שכתוב בו: **ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט, זכה לשיבה,** שנאמר בו:

בשיבה טובה, וזכה לזקנה, שנאמר: ואברהם זקן בא בימים.

וכן אתה מוצא בדוד, על ידי שכתוב בו: **ודוד עושה משפט וצדקה לכל עמו** זכה לזקנה, שנאמר

והמלך דוד זקן בא בימים.

ויכסוהו בבגדים ולא יחס לו

אמר רבי יוסי ברבי חנינא:

כל המבזה את הבגדים אינו נהנה מהם, שנאמר: **ויקם דוד ויכרת את המעיל,** לפיכך ולא יחס לו.

ויאמרו לו עבדיו יבקשו לאדוני המלך נערה בתולה

אמר רב נחמן אמר רבי:

כל ערום יעשה בדעת, זה דוד, דכתיב: **נערה** מאן דהות לה ברתא אייתה בהדיה.

וכסיל יפרוש אולת זה אחשורוש, דכתיב: **ויפקד המלך פקידים וגו'** מאן דהות לה ברתא

מטמרה מיניה.

ויבקשו נערה יפה בכל גבול ישראל וימצאו את אבישג השונמית

אמר רבי יעקב אמר רבי יוחנן:

אבישג מותרת לשלמה ואסורה לאדוניה.

מותרת לשלמה, מלך הוא ומלך משתמש בשרביטו של מלך, ואסורה לאדוניה הדיוט הוא.

והנערה יפה עד מאד ותהי למלך סוכנת

אמרה ליה: לינסבין.

אמר לה: אסירת לי.

אמר ליה: חכריה לגנבא נפשיה בשלמא נקט.

א"ל: **קראו לי לבת שבע מיד, ותבא בת שבע אל המלך החזרה והמלך זקן מאד וגו'**

אמר ר' יהודה אמר רב:

באותה שעה קנחה בת שבע ב"ג מפות.

אמר ר' שמן בר אבא אמר ר' יוחנן:

בוא וראה כמה קשין גירושין, שהרי דוד התירו לו ליחד ולא התירו לו לגרש.

והנערה יפה עד מאד.

אמר ר' חנינא בר פפא:

עדיין לא הגיעה לחצי יפיה של שרה, דכתיב: **עד מאד** ולא מאד בכלל.

ואדוניה בן חגית מתנשא לאמר אני אמלוך.

אמר ר' יהודה אמר רב:

שבקש להולמו ולא הלמתו.

ויעש לו רכב ופרשים וחמשים איש רצים לפניו

מאי רבותיה?

אמר ר' יודא אמר רב:

כולם נטולי טחול וחקוקי כפות הרגלים.

ואותו ילדה אחרי אבשלום

(כתוב ברמז ע"ב).

דבר אחר:

מה זה עשה לו רכב ופרשים

אף זה כן.

מה זה בעל מחלוקת,

אף זה בעל מחלוקת.

מה זה חמשים איש רצים לפניו,

אף זה כן.

רבי שמואל בר נחמני בשם ר' יונתן:

מותר לומר לשון הרע על בעלי מחלוקת.

מה טעם?

ואני אבוא אחריך ומלאתי את דבריך.

רבי זעירא בעי קומי רבי יוסי:

מפני מה נהרג אדוניה בן חגית?

מפני שתבע באבישג השונמית.
אמר לו : עילה היו מבקשים להתיר דמן של בעלי מחלוקת.

ויזבח אדוניהו צאן ובקר ומריא וגו'

אמר רבי יוסי :

כל החולק על מלכות בית דוד ראוי להכישו נחש.

כתיב התם : עם חמת זוחלי עפר

וכתיב הכא : עם אבן הזוחלת.

ותקד בת שבע

שנו רבותינו :

קידה על אפים, שנאמר : ותקד בת שבע אפים.

כריעה על ברכים, דכתיב : מכרוע על ברכיו.

השתחוואה זה פישוט ידיים ורגלים, שנאמר : הבא נבא אני ואמך ואחיך להשתחוות לך ארצה.

ולי אני עבדך ולצדוק הכהן

מנא הא מילתא דאמרי אינשי : שתין תכלי מטיא לככא דקל חבריה שמע ולא אכיל?

דכתיב : ולי אני עבדך וגו' לא קרא.

אמר ליה : את אמרת לי מהכא ואנא אמינא מהכא ויביאה יצחק האהלה וגו' ויקח את רבקה,

וכתיב בתריה : ויוסף אברהם ויקח אשה.

סימן קסז

ויאמר המלך להם קחו עמכם את עבדי אדוניכם

אמר ר' יצחק :

בתורה בנביאים בכתובים מצינו שהדיוט מזכיר שמו שני פעמים בפסוק אחד.

בתורה, שנאמר : ויאמר למך לנשיו, נשי אין כתיב כאן אלא נשי למך.

בנביאים, ויאמר המלך להם קחו עמכם את עבדי אדוניכם והרכבתם את שלמה בני.

בכתובים, כי כתב אשר נכתב בשם המלך ונחתם בטבעת המלך.

ואת תמיה שהקב"ה מזכיר שמו שני פעמים בפסוק אחד?! דכתיב : **וה' המטיר על סדום ועל**

עמורה גפרית ואש מאת ה' מן השמים.

והורדתם אותו על גיחון.

תנו רבנן : אין מושחין את המלכים אלא על המעין כדי שתמשך מלכותן, שנאמר : והורדתם

אותו על גיחון.

ומשח אותו שם צדוק הכהן וגו'

(כתוב ברמז קכ"ח).

סימן קסח

שנו רבותינו:

היה הוא ואביו ורבו בשבי, הוא קודם לרבו ורבו קודם לאביו ואמו קודמת לכולן.
חכם קודם למלך, חכם שמת אין לנו כיוצא בו, מלך שמת כל ישראל ראויים למלכות.
מלך קודם לכהן גדול, שנאמר: **ויאמר המלך להם קחו עמכם את עבדי אדוניכם וגו'.**
כהן גדול קודם נביא, שנאמר: **ומשח אותו שם צדוק הכהן ונתן הנביא הקדים צדוק לנתן.**
ואומר: **שמע נא יהושע הכהן הגדול אתה ורעיך היושבים לפניך.**
יכול הדיוטות?
תלמוד לומר: **כי אנשי מופת המה**, ואין מופת אלא נביא, שנאמר: **ונתן אליך את או מופת.**

והרכבתם את שלמה בני על הפרדה אשר לי.

ישי הבבלי אומר:

אסור לרכוב על גבי (א) פרדה מק"ו.
ומה אם במקום שמותר ללבוש שני בגדים כאחד הרי אסור בתערובתן, מקום שאסור לנהוג
שתי בהמות כאחד, אינו דין שיהא אסור בתערובתן.
אמרו לו: והרי הוא אומר: **והרכבתם את שלמה בני על הפרדה אשר לי.**
אמר להם: אין משיבין מתקוע.
אמרו לו: הרי הוא אומר: **ויעש דוד הישר בעיני ה' ולא סר מכל אשר צוהו רק בדבר אוריה
החתי**, והא כתיב: **וירכבו איש על פרדו וינסו?**
אין למדין מן המלכות.
והא כתיב: **והרכבתם את שלמה בני וגו'?**
בריה מששת ימי בראשית הייתה.

ויען בניהו בן יהודע את המלך ויאמר אמן כן יאמר ה' אלהי אדוני המלך

ר' פנחס בשם ר' חנן דצפורי:

והלא כבר נאמר: **הנה בן נולד לך והוא יהיה איש מנוחה וגו'!**
אלא הרבה קטיגורין יעמדו מכאן עד גיחון, מכאן שאין הבטחה לצדיקים בעולם הזה.
ודכוותה, אמר רבי יודן:
ויאמר אלהים אל יעקב שוב אל ארץ אבותיך וגו'.
וכתיב: **ויירא יעקב.**
מכאן שאין הבטחה לצדיקים בעולם הזה.

רב הונא בשם רבי אחא:

ויאמר כי אהיה עמך וזה לך האות ואין דבר רע מזיקך.
וכתיב: **ויהי בדרך במלון וגו'.**
אלא מכאן שאין הבטחה לצדיקים בעולם הזה.

קרון השמן.

זה שאמר הכתוב: **עלץ לבי בה' רמה קרני** ולא רמה פכי, דוד ושלמה שנמשחו בקרן נמשכה מלכותם, שאול ויהוא שנמשחו בפך לא נמשכה מלכותם.

ויעלו כל העם אחריו וגו' ותבקע הארץ בקולם

אמר ר' אמי:

דברה תורה לשון הבאי,

דברו נביאים לשון הבאי,

דברו חכמים לשון הבאי.

דברה תורה לשון הבאי, **ערים גדולות ובצורות בשמים.**

דברו נביאים לשון הבאי **ותבקע הארץ בקולם.**

דברו חכמים לשון הבאי

אמר ר' יצחק בר נחמני אמר שמואל:

בשלשה מקומות דברו חכמים בלשון הבאי, אלו הן?

תפוח,

גפן,

פרוכת.

תפוח,

דתנן:

תפוח היה באמצע המזבח, פעמים שעליו שלש מאות כור.

גפן,

דתנן:

גפן של זהב עומדת על פתחו של היכל ומודלה על גבי כלונסות וכל מי שמתנדב עלה או גרגיר או אשכול מביא ותולה בה.

אמר רבי אלעזר ברבי צדוק:

מעשה היה ונמנו עליה שלשה מאות כהנים לפנותה.

פרוכת,

דתנן:

רשב"ג אומר משום ר' שמעון בן הסגן:

פרכת עביה טפח ועל ע"ב נירין נארגת, ועל כל נימא ונימא כ"ד חוטיין ארכה ארבעים ורחבה עשרים ומשמונים ושתים ריבוא נעשית ושתים עושים בכל שנה ושלש מאות כהנים מטבילים אותה.

פרק ב

המשך סימן קסח

ויקרבו ימי דוד למות

כל מי שנאמר בו קריבה למות, לא הגיע לימי אבותיו.

בועז, עובד, ישי.

עובד, יותר מארבע מאות שנה היו חייו ודוד לא היה אלא בן שבעים שנה, לפיכך כתב בו קריבה.

עמרם היה בן קל"ג שנים ומשה לא היה אלא בן ק"כ, לפיכך כתיב בו קריבה, **הן קרבו ימיו למות**.

אברהם היה בן קע"ה, יצחק ק"פ, יעקב לא היה אלא קמ"ז, לפיכך נאמר בו קריבה, **ויקרבו ימי ישראל למות**.

דבר אחר:

ויקרבו ימי דוד למות, אמר לו הקב"ה היום קובל עליך כאדם שאומר לחברו פלוני קרב על חברו.

סימן קסט

ויקרבו ימי

וכי ימים מתים?

אמר רבי שמואל בר נחמני:

צדיקים שמתים ימיהם בטלים והם קיימים, וכן הוא אומר: **יעלו חסידים בכבוד ירננו על משכבותם רוממות אל בגרונם**.

הא למדת שאפילו במיתתן מרוממים להקב"ה.

וכן הוא אומר: **כי החיים יודעים שימותו** אלו הצדיקים שאפילו במיתתן נקראים חיים.

וכן הוא אומר: **ובניהו בן יהוידע בן איש חי**, וכי בניהו בן איש חי! וכולי עלמא בני מתים נינהו, אלא בן איש שאפילו במיתתו קרוי חי.

ויקרבו ימי המלך דוד אין כתיב כאן אלא **ימי דוד**, לקיים מה שנאמר: **אין שלטון ביום המות**. אף יעקב כשנטה למות השפיל עצמו לפני יוסף, **אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תקברני במצרים**.

אמר רבי יהושע דסיכנין בשם ר' לוי:

חוצרות שעשה משה במדבר, כיון שנטה למות גנזן הקב"ה שלא יהא אחר תוקע בהם והם באים אצלו, שנאמר: **הקהילו אלי את כל ראשי שבטיכם**.

ויצו את שלמה בנו

(כתוב ברמז ל"ד)

סימן קע

אם ישמורו בניך את דרכם

שלשה דברים נתנן על תנאי:

ארץ ישראל,

ובית המקדש,

ומלכות בית דוד.

חוץ מספר תורה ובריתנו של אהרן שלא נתנו על תנאי.

ארץ ישראל מנין?

שנאמר: **השמרו לכם פן יפתה לבבכם וגו' וחרה אף ה' בכם.**

בית המקדש מנין?

שנאמר: **הבית הזה אשר אתה בונה אם תלך בחקותי וגו', ואם לאו, והבית הזה יהיה עלינו**

כל עובר עליו ישום.

מלכות בית דוד?

אם ישמרו בניך את דרכם ואם לאו ופקדתי בשבט פשעם.

ומנין לספר תורה שלא נתן על תנאי?

שנאמר: **תורה צוה לנו משה מורשה.**

ומנין לבריתנו של אהרן שלא נתן על תנאי?

שנאמר: **ברית מלח עולם היא.**

ואומר: **והייתה לו לזרעו אחריו ברית כהונת עולם.**

וגם אתה ידעת את אשר עשה לי יואב בן צרויה

מהו אשר עשה לי?

אתה מוצא כשכתב דוד ליואב **הבו את אוריה אל מול פני המלחמה** עשה כן ונהרג, נתקבצו אנשי החיל על יואב, שנאמר: **אוריה החתי כל שלשים ושבעה** הראה להם את הכתב, ולכך כתיב: **אשר עשה לי**. וצוה שלמה בנו להרוג אותו, שהיה יואב בן אחותו של דוד ורצה לקרבו לעולם הבא.

ולבני ברזילי הגלעדי תעשה חסד

אמר ר' יודן:

חמשה פעמים כתיב: **(ולבני) ברזילי הגלעדי**, כנגד חמשה חומשי תורה.

ללמדך שכל מי שמאכיל פרוסה לצדיק, כאלו קיים חמשה ספרי תורה.

אמר ר' אלעזר:

כמה דיות משתפכות וכמה קולמוסין משתברין כדי לכתוב **בני חת**, עשרה פעמים כנגד עשרת הדברות.

לומר לך כל מי שהוא מברר מקחו של צדיק, כאילו קיים עשרת הדברות.

והוא קללני קללה נמרצת.

אמר ר' אחא בר יעקב:

נואף הוא.

מואבי הוא.

רוצח הוא.

צורר הוא.

תועבה הוא.

והימים אשר מלך דוד.

(כתוב ברמז קמ"ו).

וישם כסא לאם המלך

זו רות המואביה, שהייתה אמה של מלכות.

וינס יואב וגו' ויחזק בקרנות המזבח.

אמר רב יהודה אמר רב:

שתי טעויות טעה יואב:

טעה שאינו קולט אלא גנו והוא תפש בקרנותיו.

טעה שאינו קולט אלא מזבח בית עולמים והוא תפש בקרנות מזבח של שילה.

אביי אמר:

בהא נמי מיטעי טעה, שאינו קולט אלא כהן ועבודה בידו והוא זר הוה.

סימן קעא

שנו רבותינו:

הרוגי מלכות נכסיהם למלכות, הרוגי ב"ד נכסיהם ליורשים.

רבי יהודה אומר:

אף הרוגי מלכות נכסיהם ליורשים.

אמרו לו לר' יהודה: הרי הוא אומר: **הנה הוא בכרם נבות אשר ירד שם לרשתו!?**

א"ל: בן אחי אביו היה וראוי ליורשו היה.

והלא הרבה בנים היו לו?

א"ל: אותו ואת בניו הרג, שנאמר: **אם לא דמי נבות ואת דמי בניו ראיתי.**

ורבן אמרי:

היינו בנים הראויים לצאת ממנו.

שלמא למאן דאמר: נכסיהם למלך, היינו דכתיב: **ברך נבות אלהים ומלך.**

אלא למאן דאמר: נכסיהם לירשים, **למה לי דכתיב ומלך?**

ולטעמיך אלהים למה לי?

אלא לאפושי רתחא הכא נמי לאפושי רתחא.

בשלמא למאן דאמר: נכסיהם למלך, היינו דכתיב: **וינס יואב וגו' ויחזק בקרנות המזבח**

וכתיב: **ויאמר לא כי פה אמות.**

אלא למאן דאמר: נכסיהם לירשים, **מאי נפקא מינה?**

נפקא מינה לחיי שעה.

סימן קעב

וישב בניהו (אל) את המלך (ויאמר) דבר לאמר} כה דבר יואב וכה ענני,

א"ל: זיל אימא ליה: לתרתי לא תעביד בהאי גברא, אי קטלת ליה קבית עלך לווטתא דלטייה

אבוה, ואי לא - שבקיה דליקום בלווטתא.

ויאמר [לו המלך] עשה כאשר דבר ופגע בו וקברתו

אמר ר' יהודה אמר רב:

כל הקללות שקלל דוד את יואב נתקיימו בזרעו של דוד:

אל יכרת מבית יואב זב ומצורע ומחזיק בפלך ונופל בחרב וחסר לחם.

זב מרחבעם, דכתיב: והמלך רחבעם התאמץ לעלות במרכבה לנוס לירושלים,

וכתיב: **וכל המרכב אשר ירכב עליו הזב.**

מצורע מעוזיהו, דכתיב: והצרעת זרחה במצחו.

מחזיק בפלך מאסא, דכתיב: רק לעת זקנתו חלה את רגליו.

אמר ר' יהודה:

שאחזו פודגרא.

א"ל מר זוטרא בריה דרב נחמן לר"ג:

היכי דמי?

א"ל: כמחט בבשר החי.

מנא ידע?

אי בעית אימא : מיחש הוא דחש בה.
ואי בעית אימא, מרביה הוה גמר לה.
ואי בעית אימא : **סוד ה' ליראיו.**

נופל בחרב מיאשיהו, דכתיב : ויורו המורים ליאשיהו.

ואמר ר' יהודה אמר רב :

מלמד שעשו כל גופו ככברה.

וחסר לחם מיכניה, [דכתיב : **וארוחתו ארוחת תמיד נתננה לו מאת מלך בבל.**
אתייה ליואב.

א"ל : מאי טעמא קטלתיה לאבנר?

א"ל : גואל הדם דעשאל אחי הואי.

עשאל רודף היה, היה לו להציל באחד מאבריו, לא הוה יכול ליה.

א"ל : השתא בדופן חמישית כיון ליה, דכתיב : **ויכהו אבנר באחרי החנית אל החומש.**

ואמר ר' יוחנן :

בדופן חמישית מקום שמרה וכבד תלויים בו באחד מאבריו לא יכול ליה!?
אמרו ליה : ניזיל לאבנר.

מאי טעמא קטלתיה לעמשא?

א"ל : עמשא מורד במלכות הוה, דכתיב : **ויאמר המלך אל עמשא הזעק לי את איש יהודה**

שלוש ימים וגו' וילך עמשא להזעיק את יהודה ויוחר מן המועד.

א"ל : עמשא אכין ורקין דרש.

אשכח רבנן דפתהו במסכתא, אמר : כתיב : **כל אשר ימרה את פיך ולא ישמע את דבריך לכל**
אשר תצונו יומת.

יכול אפילו לדברי תורה?

תלמוד לומר : **רק חזק ואמץ.**

א"ל ההוא גברא מורד במלכות הוה, דכתיב : **והשמועה באה עד יואב כי יואב נטה אחרי**
אדוניה ואחרי אבשלום לא נטה.

מאי לא נטה?

שבקש לנטות ולא נטה,

מאי טעמא לא נטה?

אמר ר' אלעזר :

עדיין לחלוחית של דוד קיים.

ר' יוסי ברבי חנינא אמר :

עדין אצטגניני של דוד קיימין.

דאמר ר' יהודה אמר רב:

ארבע מאות ילדים היו לו לדוד ומהלכים בקרונות של זהב ומגדלי בלורית היו וכלם בני יפת תאר היו והם היו בעלי אגרופין של דוד.

והשיב ה' את דמו על ראשו אשר פגע בשני אנשים צדיקים וטובים ממנו טובים

שהם דרשו אכין ורקין והוא לא דרש.

צדיקים

שהם בפה ולא עשו והוא בכתב ועשה.

ויקבר בביתו במדבר

וכי ביתו במדבר היה?

אמר ר' יהודה אמר רב:

כמדבר.

מה המדבר הפקר לכל, אף ביתו של יואב מופקר לכל.

דבר אחר:

במדבר, מה המדבר מנוקה מגזל ועריות, אף ביתו של יואב מנוקה מגזל ועריות.

ויואב יחיה את שאר העיר

אמר ר' יהודה אמר רב:

אפילו מוניני דצחנתא טעים פריס להו.

ר' פנחס ור' ירמיה בר אבא:

וכי במדבר היה ביתו של יואב?

אלא כיון שמת נעשו ישראל כמדבר.

אי תימא שהיה בונה להם דימוסיאות ומרחצאות שבח היה, ואי תימא שהיה בוזז ומאכיל לת"ח שבח שבחים הוא לו.

פרק ג

המשך סימן קעב

ויתחתן שלמה את פרעה וגו'.

אמר ר' יהודה אמר רב:

לעולם ידור אדם במקום רבו, שכל ימים שהיה שמעי בן גרא קיים לא נשא שלמה את בת פרעה.

והתניא:

אל ידור,

לא קשיא, הא דכייף ליה, הא דלא כייף ליה.
ובשעה שנשא שלמה את בת פרעה ירד גבריא ונעץ קנה בים והעלה הים שרטון.
ובשעה שעשה ירבעם בן נבט שני עגלים של זהב נבנה עליהם כרך הגדול שברומי.

ויתחתן שלמה

גיירי גיורה וכו' (בפי"א).

ויאהב שלמה את ה'

ארבע שנים עד שלא התחיל לבנות את הבית, אבל משהתחיל לבנות את הבית **ויקח את בת פרעה ויביאה אל עיר דוד**, כשתמצא לומר: **כי על אפי ועל חמתי הייתה לי העיר הזאת מן היום אשר בנו אותה**.
אבל לעת זקנת שלמה סמוך למיתתו, שרתה עליו רוח הקדש ואמר שלשה ספרים: **משלי ושיר השירים וקהלת**.

סימן קעג

בגבעון נראה ה' אל שלמה.

אמר ר' יונתן:

שלשה הם שנאמר להם שאל ואלו הם:

שלמה,

ואחז,

ומלך המשיח.

בשלמה כתיב: בגבעון נראה ה' אל שלמה בחלוס הלילה ויאמר (אליו) [אלהים] שאל מה אתן לך.

באחז כתיב: שאל לך אות מעם ה' אלהיך.

במלך המשיח כתיב: שאל ממני ואתנה גוים נחלתך.

ר' אחי בשם ר' שמואל בן נחמן:

מוסיף עוד שתי מן ההגדה, אברהם ויעקב.

באברהם כתיב: ה' אלהים מה תתן לי, אינו אומר מה תתן אלא שאומר לו: שאל.

ביעקב וכל אשר תתן לי אינו אומר אשר תתן לי אלא שאומר לו: שאל.

אמר ר' יוחנן בשם ר' שמעון:

משל למלך שהיה לו אוהב, א"ל: שאל לך פרוקופי ואני נותן לך.

אותו האוהב היה פקח הרבה, אמר: אם אשאל שיעשה אותי איפרכוס או דוכוס היא יוצאת בידי, אלא הריני שואל דבר שכל הדברים טפלים לו הכסף והזהב טפלים לו, אמר לו: מרי, הואיל והגסת לבי שאשאל לפניך, שואל אני ממך שתשיאני את בתך ואעשה חתנך. אמר לו: חייך, כך אני עושה. כך שלמה, א"ל הקב"ה: שאל מה אתן לך, ושאל החכמה.

ונתת לעבדך לב שומע לשפוט וגו'

אפשר שלמה לא היה יכול לדון את ישראל, הרי הוא אומר **ויתן ה' חכמה לשלמה ויחכם מכל האדם** ולא היה יכול לדון את ישראל!?

אלא כך אמר שלמה: איני כשאר כל הדיינים של עובדי אלילים, דיין של עובדי אלילים יושב על בימה שלו דן להריגה ולחניקה ולשרפה ולסקילה אין בכך כלום, אבל אני אם חייבתי ממון נפשות אני נתבע.

וכן הוא אומר: **אל תגזל דל וגו'.**

וכן במשה הוא אומר: **איכה אשא לבדי.**

אפשר שלא היה משה יכול לדון את ישראל, אדם שהוציאן ממצרים וקרע להם את היס והוריד להם את המן והגיז להם את השלו והעלה להם את הבאר ועשה להם נסים וגבורות ולא היה יכול לדון אותם!?

אלא כך אמר להם: **ה' אלהיכם הרבה אתכם** על דייניהם.

סימן קעד

ונתת לעבדך לב שומע

(כתוב ברמז ד').

ונתת לעבדך לב שומע

מכאן אמרו:

הלב רואה. הלב שומע. הלב מדבר. הלב יודע. הלב עומד. הלב נופל. הלב מהלך. הלב

צועק. הלב שמח. הלב מתנחם.

הלב רואה, ולבי ראה הרבה.

הלב שומע, ונתת לעבדך לב שומע.

הלב מדבר, ודרתי אני עם לבי.

הלב יודע, לב יודע מרת נפשו.

הלב עומד, היעמוד לבך.

הלב נופל, אל יפול לב אדם עליו.

הלב מהלך, ויאמר לא לבי הלך.

הלב שמח, לכן שמח לבי.

הלב מתנחם, דברו על לב ירושלים.

וגם אשר לא שאלת נתתי לך גם עושר גם כבוד

רבי חנינא בן גמליאל אומר:

על מה שלא תניתי בתורה ליתן, נתתי לך.

ומה התניתי בתורה?

למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו, וזה לא נתתי לו אלא אם כן עשית, שנאמר: **ואם תלך בדרכי לשמור חוקי ומצותי כאשר הלך דוד אביך והארכת את ימך**.

סימן קעה

ואם תלך בדרכי לשמור חוקי ומצותי

זה שאמר הכתוב: **אם חרוצים ימיו מספר חדשיו אתך חקיו עשית ולא יעבוד**.

בשעה שברא הקב"ה את העולם חרץ ימיו של כל אחד ואחד, שנאמר: **והיו לאותות ולמועדים ולימים ושנים**.

ולמי נתנם?

לישראל, שנאמר: **מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל**.

מספר חדשיו אתך חקיו עשית.

אמר הקב"ה לישראל: **אם עשיתם חקי אין השטן נוגע בכם, שכתוב בו: מדי עברו יקח אתכם כי בבקר בבקר יעבור ביום ובלילה חקיו עשית ולא יעבור**.

וכן אמרתי לשלמה בשעה ששאל את החכמה: **וגם אשר לא שאלת נתתי לך גם עושר גם כבוד** אם תקיים את התורה ואת החוקים, אין מלאך המות נוגע בך. אדם הראשון, אלו שמר את המצות שנתתי לו לא היה מת, וכן הוא אומר: **אם בחקתי תלכו**.

ויקץ שלמה והנה חלום.

אמר ר' יצחק:

חלום עומד על כנו, צפור מצפצף, חמור נוהק יודע מה נוהק.

ויבא ירושלים ויעמד

אמר ר' יצחק:

מכאן שעושים סעודה לגמרה של תורה.

אז תבאנה שתיים נשים זונות

רב אמר:

רוחות היו.

ושמואל אמר:

זונות ממש.

רבנן אמרין:

יבמות היו.

זאת אומרת לא כי בנך המת ובנני החי

אמר ר' סימון:

מכאן שנינו:

שצריך הדין לשקול טענותיהם בפני שניהם.

גזרו את הילד החי

אמר שמואל בר נחמני בשם רבי נהוראי:

התחיל פיו נובע בחכמתו, ואמר: צפה הקב"ה שהדין הזה היה עתיד להיות, לפיכך ברא האדם הזה זוגות זוגות, שתי עינים, שתי אזנים, שני נקבי החוטם, שתי ידים, שתי רגלים. התחיל לומר: גזרו את הילד הזה.

אמר ר' יהודה בר' אלעאי: א

לו הייתי שם פקדין הייתי נותן על צוארו של שלמה, ולא די לאחר שמת אלא עוד לאחר שהיה גוזר, כיון שראו סנקליטטין שלו התחילו אומרים: אי לך ארץ שמלכך נער, אילו לא היה נער לא עשה, כיון שאמר: **תנו לה הילד החי והמת אל תמיתוהו** התחילו אומרים: **אשרך ארץ שמלכך בן חורין**.

פרק ד

המשך סימן קעה

ונציב אחד אשר בארץ

ר' יהודה ור' נחמיה

חד אמר:

ממונה על כלן.

וחד אמר:

נגד חדש העבור.

יהודה וישראל רבים כחול אשר על היס לרב

אמר ר' מנחמיה בר חייא הגדול בשם ראב"י:

נמשלו ישראל כחול, מה עסקו של חול הזה אתה חופר בו גומץ בערב ובשחרית אתה מוצא שנתמלאה, כך ישראל מה שנחסרו בימי דוד, נתמלאו בימי שלמה.

סימן קעו

דבר אחר:

ישראל נמשלו בחול ועובדי אלילים בסיד, שנאמר: **והיו עמים משרפות סיד** אם אין אתה נותן חול בסיד אינו עומד, כך אם אין ישראל אין עובדי אלילים יכולים לעמוד. אילולא יוסף המצריים היו מתים ברעב. אילולא דניאל חכמי בבל אבודים. מה דרכו של חול מקהה שינים, אף ישראל לימות המשיח מכלים את העו"א, שנאמר: **וירד מיעקב והאביד שריד מעיר**.

דבר אחר:

מה דרכו של חול מכניסו לאור ומוציא כלים, כך ישראל נכנסים לאור ויוצאים חיים, **שדרך משך ועבד נגו עבדוהי די אלהא עילאה פוקו ואתו**. ואף לעתיד לבא ישראל נכנסים בגיהנום ויוצאים מתוכו בשלום, שנאמר: **כי תלך במו אש לא תכה ולהבה לא תבער בך**.

בעולם הזה נמשלו בעפר, מה עפר עשוי דיש לכל באי עולם, אף ישראל היו דיש לכל באי עולם, **כי אבדם מלך אשור וישימם כעפר לדוש**.

דבר אחר:

מה עפר הארץ אם אינו אין העולם מתקיים, אם אין עפר אין אילנות ואין תבואה, כך אם אין ישראל אין העו"א מתקיימים, שנאמר: **והתברכו בזרעך כל גויי הארץ**.

ונמשלו לכוכבים, מה כוכבים אינם שולטים אלא בלילה, כך ישראל אינם מושלים בתורה אלא בלילה.

דבר אחר:

מה כוכבים חולקים כבוד זה לזה ושלוש ביניהם, שנאמר: **עושה שלום במרומיו**. כך ישראל חולקים כבוד זה לזה. ומה הכוכבים אחד מהם יכול את כל העולם, כך הצדיקים. אליהו ז"ל אמר: **אם איש אלהים אני תרד אש מן השמים**.

אברהם נמשל כחמה ויצחק כלבנה ויעקב ככוכבים, לעתיד לבא החמה והלבנה בושים ואין בושה לכוכבים, אברהם ויצחק פניהם מתכרמין בשביל ישמעאל ובני קטורה ועשו ואלופיו. ויעקב אין לו בושה **לא עתה יבוש יעקב ולא עתה פיניו יחורו כי בראותו ילדיו מעשה ידי שכלם צדיקים, כלך יפה רעיתי**.

פרק ה

המשך סימן קעו

ויהי לחם שלמה ליום אחד שלשים כור סולת וששים כור קמח וגו'

מאי וברבורים אבוסים?

אמר רב:

שאובסים אותם בעל כרחם.

ושמואל אמר:

שאובסים אותם ועומדים מאליהן.

ור' יוחנן אמר:

מביאין תור ממרעיתו בדלא אניס ותרנגולת מאשפה בדלא אניסא.

אמר ר' יוחנן:

מובחר שבבהמות שור, מובחר שבעופות תרנגולת.

ואמר גדיון בר אסטון משמיה דרב:

הללו לעמילן של טבחים.

ור' יצחק אמר:

הללו לציקי קדרה.

ואמר ר' יצחק:

אלף נשים היו לו לשלמה וכל אחת ואחת עשתה בביתה כן, זו סבורה שמא אצלה סועד היום

וזו סבורה שמא אצלה סועד היום ואעפ"כ סעודתא דאברהם עדיפא מדשלמה דכתיב: **ואל**

הבקר רץ אברהם.

ואמר ר' יהודה אמר רב:

בן בקר אחד

רך אחד

וטוב אחד שהם שלשה.

התם תלתא תורי לתלתא גברי, הכא לכל ישראל, דכתיב: **יהודה וישראל רבים כחול היס.**

אמר הקב"ה: מלך אחד מסרתי לך ולא היית יכול לעמוד בו.

ואי זה?

זה שלמה.

ויהי לחם שלמה ליום וגו'

אמר ר' שמואל בר נחמני:

אלו מיני מלטמאי עקר סעודה לא הייתה בריה יכולה לעמוד בו.

עשרה בקר בריאים

מפוטמים.

ועשרים בקר רעי

מן המרעה.

לבד מאיל וצבי ויחמור וברבוכים אבוסים

רבי יהודה ברבי ברכיה:

מיני ברבורים.

ורבנן אמרין:

עוף גדול מעולה ומשובח היה עולה ונותן על שלחנו של שלמה בכל יום, הוי אומר: **אם ארעב**

לא אומר לך וגו'.

כי הוא רודה בכל עבר הנהר

מורא וחחת חזרו בימי נח, דכתיב: **ומוראכם וחתכם יהיה**, רדייה לא חזרה.

והיכן חזרה?

בימי שלמה שנאמר: **כי הוא רודה בכל עבר הנהר.**

סימן קעז

אמר ר' שמעון בן לקיש:

בתחילה מלך שלמה על העליונים, שנאמר: **וישב שלמה על כסא ה'** ולבסוף מלך על

התחתונים, שנאמר: **כי הוא רודה בכל עבר הנהר מתפסח ועד עזה.**

רב ושמואל

חד אמר:

תפסח

בסוף העולם

ועזה

בסוף העולם.

וחד אמר:

תפסח ועזה

בהדי הדדי קיימי, וכשם שמלך על תפסח ועזה כך מלך על כל העולם כלו ולבסוף מלך על

ישראל, שנאמר: **אני קהלת הייתי מלך על ישראל.**

ולבסוף בירושלים, שנאמר: **בירושלים,**

ולבסוף על מטתו, שנאמר: **הנה מטתו של שלמה,**

ולבסוף על מקלו, שנאמר: **וזה היה חלקי מכל עמלי.**

רב ושמואל

חד אמר:

זה מקלו.

וחד אמר:

זה קודו.

הדר או לא הדר?

רב ושמואל

חד אמר:

הדר.

וחד אמר:

לא הדר.

מאן דאמר: **לא הדר** מלך והדיוט,
ומאן דאמר: **הדר** מלך והדיוט ומלך.

וישב יהודה וישראל לבטח.

אמר ר' יוחנן:

כל מקום שנאמר **וישב**, אינו אלא לשון צער, שנאמר: **וישב יהודה וישראל לבטח**
וכתיב: **ויקם ה' שטן**.

וישב יעקב בארץ מגורי אביו,

ואירע שם מכירת יוסף.

וישב ישראל בארץ מצרים

וכתיב: **ויקרבנו ימי ישראל למות**.

וישב ישראל בשטים

כתיב: **ויחל העם לזנות**.

ויהי לשלמה ארבעים אלף אורות סוסים.

רב יהודה רמי:

כתיב: **ארבעים אלף אורות סוסים**

וכתיב: **ארבעת אלפים אורות סוסים,**

הא כיצד?

ארבעים אלף אצטבלאות היו וכל אחד ואחד היו בו ארבעת אלפים אורות סוסים.

וכלכלו הנצבים האלה את המלך שלמה ואת כל הקרב אל שלחן המלך שלמה איש חדשו לא יעדרו דבר.

מאי לא יעדרו דבר?

אמר ר' חמא בר חנינא:

שהיו מביאין לו תרדין בימית החמה וקישואים בימות הגשמים.

ויתן אלהים חכמה לשלמה וגו' כחול אשר על שפת הים

רבנן אמרין:

נתן לו חכמה לשלמה כנגד כל ישראל, דכתיב: **והיה מספר בני ישראל כחול הים.**

ר' לוי אמר:

מה חול גדר לים, אף חכמתו גדרה לשלמה.

מתלא אמר:

דעה חסרת מה קנית, דעה קנית מה חסרת.

עיר פרוצה אין חומה איש אשר אין מעצר לרוחו.

ותרב חכמת שלמה מחכמת כל בני קדם

ומה הייתה חכמתו?

שהיו יודעים במזל וערומים בטייר.

אמר ר' שמעון בן גמליאל:

בג' דברים אני אוהב את בני המזרח:

שאין נושקין בפה אלא ביד,

ואין חותכין בשר אלא בסכין,

וכשנוטלים עצה אין נוטלים אלא בשדה, שנאמר: **וישלח יעקב ויקרא לרחל וללאה השדה.**

ומכל חכמת מצרים

אתה מוצא כשבקש שלמה לבנות את בית המקדש שלח אצל פרעה, אמר לו: שלח לי אומנין

בשכרן שאני רוצה לבנות את בית המקדש,

מה עשה?

כנס כל האצטרולוגין שלו וצפו בבני אדם שהם עתידים למות באותה שנה ושלחן, כשבאו אצל

שלמה צפה ברוח הקדש שהם מתים באותה שנה, נתן להם תכריכהן ושלחן ושלח לו: לא היה

לך תכריכין לקבור את מתיך הרי לך הם ותכריכיהם.

סימן קעח

ויחכם מכל האדם

מאדם הראשון.

מה היה חכמתו?

אתה מוצא כשבראו הקב"ה העביר לפניו כל בהמה חיה ועוף, א"ל: **מה שמותן של אלו?**
א"ל: לזה נאה לקרותו סוס ולזה נאה לקרותו חמור ולזה נאה לקרותו שור וכן לכולם,
שנאמר: **ויקרא האדם שמות וגו'.**

א"ל: **מה שמך?**

א"ל: אדם שנבראתי מן האדמה.

ואני מה שמי?

א"ל: ה', שאתה אדון לכל הבריות, היינו דכתיב: **אני ה' הוא שמי**, הוא שמי שקרא לי אדם הראשון.

מאיתן האזרחי

זה אברהם, שנאמר: **משכיל לאיתן האזרחי.**

והימן

זה משה, שנאמר: **לא כן עבדי משה וגו'.**

וכלכל

זה יוסף, שנאמר: **ויכלכל יוסף.**

אמרו מצריים: כלום מלך עבד זה עלינו אלא בחכמתו.

מה עשו?

הביאו שבעים פתקים וכתבו עליהם שבעים לשון והשליכו אותם לפניו וקורא כל אחד ואחד בלשונו.

ולא עוד, אלא שהיה מדבר בלשון שלא היה בהם כח, שנאמר: **עדות ביהוסף שמו וגו'.**

ודרדע

זה דור המדבר, שהיו כלום מלאים דעה.

בני מחול

בנים שמחלה להם שכינה במעשה העגל.

וידבר שלשת אלפים משל

אמר ר' שמואל בר נחמני:

חזרנו על כל המקראות ולא מצינו שנתנבא שלמה אלא קרוב לשמונה מאות פסוקים, אלא **מלמד** שכל פסוק ופסוק שאמר, יש בו שנים ושלושה טעמים.

ויהי שירו חמשה ואלף

שירה אין כתיב כאן אלא שירו, שירו של משל.

וידבר על העצים

וכי אפשר לאדם לדבר על העצים?

אלא אמר שלמה: מפני מה מצורע נטהר בגבוה שבגבוהים ובנמוך שבנמוכים, בעץ ארז ואזוב, ע"י שהגביה עצמו כארז לקה בצרעת, וכיון שהשפיל את עצמו, נתרפא ע"י אזוב.

וידבר על הבהמה ועל העוף

וכי אפשר לאדם לדבר על הבהמה והעוף?

אלא אמר שלמה: מפני מה בהמה נתרת בשני סימנין ועוף בסימן אחד?
לפי שהבהמה נבראת מן היבשה, שנאמר: **תוצא הארץ נפש חיה למינה.**

ועוף

כתוב אחד אומר: **ויצר ה' אלהים מן האדמה וגו'.**

וכתוב אחד אומר: **ישרצו המים שרץ נפש חיה ועוף יעופף,**

בר קפרא אמר:

מרקק שבים נבראו.

ר' אבין בשם ר' שמואל אמר:

רגלוהי דתרנגולתא דמי לחספניתא דנונא.

ועל הרמש

וכי אפשר לו לאדם לדבר על הרמש?

אלא אמר שלמה: מפני מה שמונה שרצים שבתורה הצדן והחובל בהן חייב ושאר שרצים

פטור?

מפני שיש להם עורות.

ועל הדגים

וכי אפשר לו לאדם לדבר על הדגים?

אלא אמר: מפני מה בהמה חיה ועוף טעונה שחיטה ודגים אינם טעונים שחיטה?

משום דכתיב: **הצאן ובקר ישחט להם אם את כל דגי הים יאסף להם,** אלו בשחיטה ואלו באסיפה.

אמר שלמה: על כל אלו עמדתי ועל פרשה של פרה שאלתי וחקרתי ופשפשתי, **אמרתי אחכמה**

והיא רחוקה ממני.

סימן קעט

וידבר שלשת אלפים משל

ר' שמעון בן מנסיא אומר:

קהלת אינו מטמא את הידים מפני שחכמתו של שלמה היא.

אמרו לו: וכי זו בלבד אמר, הלא כבר נאמר: **וידבר שלשת אלפים משל ויהי שירו חמשה**

ואלף, ואומר: **אל תוסף על דבריו וגו'.**

מאי ואומר?

וכי תימא מימר טובא אמר דבעי כתב דלא בעי לא כתב,

תא שמע: **אל תוסף על דבריו פן יוכיח בך ונכזבת כו'** (בריש קהלת).

רבי חייא בר אבא אמר:

משלי אמר תחילה,

ואח"כ שיר השירים,

ואח"כ קהלת.

ומייתי לה מהדין קרא: **וידבר שלשת אלפים משל זה משלי.**

ויהי שירו חמשה ואלף זה שיר השירים.

קהלת בסוף אמרה.

ר' יונתן אומר:

שיר השירים אמר תחילה,

ואח"כ משלי,

ואח"כ קהלת.

ומייתי לה ר' יונתן מדרך ארץ:

כשאדם נער אומר מיני זמר,

הגדיל אומר מיני משל,

הזקין אומר דברי הבלים.

אב חוניא חמוהי דרב אמי:

הכל מודים קהלת בסוף אמרו.

כי אוהב היה חירם לדוד כל הימים

וכתיב: **ויט עד איש עדולמי ושמו חירה.**

רבנן אמרין:

הוא חירה, שנאמר כאן: **הוא חירם** שהיה בימי דוד, למוד הוא האיש הזה להיות אוהב לשבט

הזה.

ר' יודן בר' סימון אמר:

חירם אחר היה.

על דעתהון דרבנין:

חי קרוב לאלף ומאתים שנה.

ועל דעתיה דר' יודן בר' סימון:

חי קרוב לחמש מאות שנה.

סימן קפ

חדש יהיו בלבנון שנים חדשים בביתו

שנו רבותינו:

התלמידים יוצאים לתלמוד תורה שלא ברשות שלשים יום.

ברשות כמה?

כמה דיהבו ליה.

ואורחא דמילתא, עד כמה?

אמר רב:

חדש כאן וחדש בביתו, שנאמר: **לכל דבר המחלקות הבאה והיוצאת חדש בחדש.**

ור' יוחנן אמר:

חדש כאן ושנים חדשים בביתו, שנאמר: **חדש יהיו בלבנון שנים חדשים בביתו.**

ורב מאי טעמא לא אמר מהאי?

שאני בנין בית המקדש דאפשר ע"י אחרים.

ור' יוחנן מאי טעמא לא אמר מהאי?

שאני התם דאית ליה הרוחה.

חדש יהיו בלבנון שנים חדשים בביתו.

אמר ר' אבהו:

מלמד שחיבב הקב"ה פריה ורבייה יותר מבניין בית המקדש.

פרק ו

סימן קפא

ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל מארץ מצרים

מגיד שמונין ליציאת מצרים.

וכן הוא אומר: **בחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים**, אין לי אלא חדשים.

שנים מניין?

ת"ל: **בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים.**

אין לי אלא באותו הפרק.

בפרק אחר מנין?

ת"ל: בשנת הארבעים לצאת בני ישראל.

כל אלו עד שלא נכנסו ישראל לארץ.

משנכנסו ישראל לארץ מנין?

ת"ל: **ויהי בשמונים שנה וגו'.**

כל אלו עד שלא נבנה הבית,

משנבנה הבית (מנין)?

ת"ל: **ויהי מקץ עשרים שנה אשר בנה שלמה את בית ה'.**

לא רצו למנות לבנינו, ימנו לחרבנו, שנאמר: **אחרי אשר הוכתב העיר.**

לא רצו למנות לעצמם, ימנו לאחרים, שנאמר: **בשנת שתים לדריוש בשנת שתים**

לנבוכדנאצר.

וכן הוא אומר: **אם לא תדעי לך היפה בנשים וגו'.**

וכן הוא אומר: **תחת אשר לא עבדת וגו',** לא רציתם להשתעבד לשמים, הרי אתם משתעבדים לפני גוים ערביים.

לא רציתם לשקול שקלי שמים בקע לגלגולת, הרי אתם שוקלים ט"ו שקלים במלכות אויביכם.

לא רציתם לתקן את הדרכים ואת הרחובות לעולים לבית הבחירה, הרי אתם מתקנים את הבורגנות העולים לצרכי המלכים.

וכן הוא אומר: **תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב ועבדת את אויביך** בשנאה.

תחת אשר לא עבדת את ה' מלובש, ועבדת את אויביך בערום.

תחת אשר לא עבדת את ה' מרוב כל, ועבדת את אויביך בחוסר כל.

מאי חוסר כל?

שנטלה דעת מהן ובחוסר תורה מהן.

תניא:

מנין למלכים שאין מונין אלא מניסין?

דכתיב: **ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל מארץ מצרים בשנה**

הרביעית בחדש זיו הוא החדש השני למלוך שלמה על ישראל.

מקיש מלכות שלמה ליציאת מצרים, מה יציאת מצרים מניסין אף מלכות שלמה מניסין.

ר' אליעזר אומר:

ויחל לבנות בחדש השני בשני בשנת ארבע למלכותו.

מאי שני?

לאו שני בחדש שמונין בו למלכותו.

מתקיף לה רבינא:

אימא שני בחדש?

א"כ שני בחדש בהדיא הוה כתיב.

ואימא שני בשבת?

אמר רב אשי:

חדא דשני בשבת לא אשכחן דכתיב.

ועוד, מקיש שני בתרא לשני קמא.

מה קמא חדש אף בתרא חדש.

בחדש זיו

אמר ר' יהושע:

מנין שבניסן נולדו אבות?

שנאמר: בחדש זיו שבו נולדו זיוותני עולם.

ר' אליעזר אומר:

מנין שבתשרי נולדו אבות?

שנאמר: **ויקהלו אל המלך שלמה כל איש ישראל בירח האיתנים,** ירח שנולדו בו איתני עולם.

מאי משמע דהאי איתן לישנא דתקיפא הוא?

דכתיב: **והאיתנים מוסדי ארץ.**

ואידך נמי, הא כתיב: ירח האיתנים?

התם דתקיף במצות.

ואידך נמי הא כתיב בחדש זיו?

התם דאית להו זיוא לאילני.

דאמר רבי יהודה:

האי מאן דנפיק ביומי דניסן וחזא אילני דמלבלבי אומר:

ברוך שלא חסר בעולמו כלום וברא בו בריות טובות ואילנות טובות.

והבית אשר בנה המלך שלמה

ר' חייא נפק לקרייתא רמו ליה קראי אהדדי.

כתיב: **והבית אשר בנה המלך שלמה לה' ששים אמה ארכו ועשרים רחבו ושלישים אמה**

קומתו.

וכתיב: **ולפני הדביר עשרים אמה ארך ועשרים אמה רוחב ועשרים אמה קומתו?**

לא הוה בידיה,

אתא שאיל בי מדרשא, אמרו ליה: ההוא משפת כרובים ולמעלה קא חשיב.

ומאיקא משמע לך?

הא קא משמע לך דלמטה כלמעלה, מה למעלה אינו משמש כלום, אף למטה אינו משמש כלום.

דאמר ר' לוי:

דבר זה מסורת בידינו מאבותינו, מקום ארון אינו מן המדה.

תניא נמי הכי:

ארון שעשה משה במדבר יש לו עשר אמות לכל רוח ורוח.

אמר ר' ינאי אמר שמואל:

כרובים בנס היו עומדים, שנאמר: **וחמש אמות כנף הכרוב האחת וחמש אמות כנף הכרוב**

השנית עשר אמות מקצות כנפיו עד קצות כנפיו.

וכתיב: **ולפני הדביר עשרים אמה אורך,**

גופיהו היכי קיימי?

אלא שמע מינה בנס היו עומדים.

כיצד הם עומדים?

ר' יוחנן ור' אלעזר,

חד אמר:

פניהם איש אל אחיו.

וחד אמר:

פניהם אל הבית.

מאן דאמר: פניהם איש אל אחיו, דכתיב: **ופניהם איש אל אחיו.**

ומאן דאמר: פניהם אל הבית, דכתיב: **ופניהם אל פני הבית.**

ולמאן דאמר: פניהם איש אל אחיו והא כתיב ופניהם אל פני הבית?

לא קשיא, כאן בזמן שישראל עושין רצונו של מקום, כאן בזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום.

ולמאן דאמר: פניהם אל פני הבית והא כתיב: פניהם איש אל אחיו?

דהו מצדדי אצדודי.

כדתניא אונקלוס הגר אומר:

כרובים, מעשה צעצועים היו ופניהם מוצדדים כתלמיד הנפטר מרבו.

והבית אשר בנה המלך שלמה לה' ששים אמה ארכו ועשרים רחבו ושלשים אמה קומתו

וכתיב: קומת הכרוב האחד עשר באמה.

מה מצינו בבית עולמים כרובים בשליש עומדים, אף משכן כרובים בשליש היו עומדים.

משכן כמה הוי?

עשר אמות, דכתיב: **עשר אמות אורך הקרש.**

כמה הוו להו?

שתין פושכי.

תלתייהו כמה הוו?

עשרין פושכי, דל תשעה דארון וחד דכפורת, פשו להו עשרה פושכי, וכתוב: **והיו הכרובים פורשי כנפים למעלה.**

סימן קפב

ויעש לבית חלוני שקופים אטומים

אמר רבי אבין הלוי:

את מוצא מי שבקש לעשות לו חלונות עושה אותם רחבות מבפנים וצרות מבחוץ.

למה?

שיהיו שואבות אור.

אבל חלונות של בית המקדש היו רחבות מבחוץ וצרות מבפנים.

למה?

שיהיה האור יוצא מבית המקדש ומאיר לעולם.

וכן הוא אומר:

והארץ האירה מכבודו, ואין כבוד אלא בית המקדש, שנאמר: כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו. האור יוצא מתוך ביתי ואני צריך אורה! לפי שנאמר: **ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך, לא בשביל שאני צריך אורה, אלא בשביל להאיר לך.**

ויקחו אליך שמן

ראה מה כתיב?

מחוץ לפרכת העדות לא הייתה המנורה צריכה להינתן אלא לפנים מן הפרכת אצל הארון והיא נתונה חוץ לפרכת.

להודיעך שאינו צריך אורה.

כיוצא בו: בנוהג שבעולם מלך בשר ודם עושה לו מנורה ושולחן הוא נותן המנורה בשמאלו, אבל בבית המקדש אינו כן, אלא המנורה הייתה נתונה מימינו של שולחן.

להודיעך שאינו צריך אורה אלא הקב"ה אורו של ישראל, שנאמר: **כי אתה נרי ה'.**

אמר ר' יוחנן:

העין הזו לבנה והשחור באמצע, מהיכן היה צריך לראות לא מתוך הלבן ואינו כן, אלא רואה מתוך השחור ועל אור עיניך אי אתה יכול לעמוד ואתה מבקש לעמוד על דרכו?! הרי אינו צריך אורה.

למה?

מי שנתון בחשך רואה מה שבאור ומי שנתון באור אינו רואה מה שבחשך, אבל הקב"ה רואה מה שבחשך.

אמר דניאל: הוא גלי עמיקתא ומסתרנא ידע מה בחשוכא וגו'.

אמר ר' יהודה ברבי אלעאי:

השמש נתון בתוך תיקו, שנאמר: **לשמש שם אהל בהם.** ובתקופת תמוז יוצא מתוך תיקו לבשל את הפירות ואין העולם יכול לעמוד בו.

למה?

שהוא קשה באורו.

אמר הקב"ה: בבריה שלי אי אתה יכול להסתכל ואני צריך אורה משלך!?

ולמה אמרתי לך?

להאיר לך לעולם הבא ולהחשיך לעובדי אלילים, שנאמר: **כי הנה החשך יכסה ארץ וגו'.**

היציע התחתונה חמש באמה

מאי יציע?

הכא תרגומו: אפתא.

רב יוסף אמר:

בדקא חלילא.

תני רב יוסף:

שלשה שמות יש לו:

צלע,

תא,

יציע.

יציע, דכתיב: היציע התחתונה.

צלע דכתיב: והצלעות צלע אל צלע.

תא דכתיב: והתא קנה אחד אורך.

והבית בהבנותו אבן שלמה מסע נבנה

והבית כשהיה נבנה אין כתיב כאן אלא בהיבנותו, מאיליה הייתה המלאכה נבנית ופורחת ועולה.

אבן שלמה מסע נבנה

אמר ר' ברכיה:

הייתה האבן נוסעת מעצמה ועולה ונבנית, הוא ששלמה אמר: **בנה בניתי** בנין בנוי בניתי. ואם תמיה אתה על הדבר, לצדיק אחד עושה הקב"ה כן **והייתית אבן חדה ושומת על פום גובא**.

ומהיכא היה להם בבבל?

רבותינו אמרו:

מארץ ישראל נתגלגלה ובאה לשעה קלה.

אמר ר' הונא בשם ר' אסי:

הכל מסייעין את המלך אפילו הרוחות אפילו המזיקין.

רבי חנינא בן דוסא ראה בני עירו שהיו מעלין נדרים ונדבות לירשלים, אמר: הכל מעלים ואני איני מעלה!:

יצא לעיר וראה אבן אחת וכתתה וסדקה ואמר: עלי להעלותה לירושלים.

נזדווגו לו חמשה בני אדם, אמר להם: **מעלים אתם לי את האבן הזאת לירושלים?**

אמרו לו: תן לנו חמשה סלעים ואנו מעלים את אבנך לירושלים ובלבד שתתן אצבעך עמנו, נתן

אצבעו עימם ונמצאו עומדים בירושלים, בקש ליתן להם את הסלעים ולא מצאם נכנס

ללשכת הגזית ואמרו לו: **שמא מלאכי השרת היו?**

וקראו עליו: **חזית איש מהיר במלאכתו**.

שנו רבותינו:

משחרב בית המקדש בטל השמיר שבו בנה שלמה את בהמ"ק, שנאמר: **והבית בהבנותו אבן שלמה מסע נבנה ומקבות והגרזן כל כלי ברזל לא נשמע בבית בהבנותו**, הדברים ככתבן, **דברי רבי יהודה**.

א"ל רבי נחמיה:

שמיר למאי אתא?

מיבעי ליה לכדתניא:

אבנים הללו אין כותבים עליהם בדיו, משום שנאמר: **פתוחי חותם**.

ואין מסרטיין עליהם באיזמל, משום שנאמר: **במלאותם**, אלא כותבים עליהם בדיו ומראה

להם שמיר מבחוץ והן נבקעות מאליהן, כתאנה הזאת הנבקעת בימות החמה ואינה חסרה

כלום וכבקעה הזאת שנבקעת בימות הגשמים ואינה חסרה כלום.

שנו רבותינו:

שמיר זה ברייתו כשעורה, ואין כל דבר קשה יכול לעמוד מפניו.

במה משמרים אותו?

כורכים אותו בספוגים של צמר ומניחין אותו באיטני של אבר מלאה סובי שעורים.

מי הביא את השמיר לשלמה?

הנשר הביאו מגן עדן, שנאמר: **וידבר על (החיה) [הבהמה] ועל העוף**, שאמר להם היכן השמיר קבוע והלך הנשר והביאו.

אמר להם שלמה לרבנן:

היכי אעביד?

אמרו לו: איכא שמירא דאייתי משה לאבני אפוד,

אמר להון? היכא אשתכח?

אמרו לו: אייתי שדה ושדתינן כבשינהו אהדדי אפשר דידעי ומגלי לך.

אייתי שידא ושדתינן כבשינהו אהדדי.

אמרין: אנן לא ידעינן דילמא אשמדאי מלכא דשידי ידע.

אמר להון: היכא איתיה?

אמרו ליה: איתיה בדוכתא פלגיא, כריא ליה בירא ומליא מיא ומכסייא בטינרא וחתימא

בגושפנקה, וכל יומא סליק לרקיעא וגמר מתיבתא ונחית לארעא והדר סייר ליה לגושפנקה

ומגלי ליה ושתי ומכסי ליה וחתיים ליה ואזיל ליה.

שדריה לבניהו בן יהוידע ויהב ליה עזקתא דחקיק עליה שם ושולשלתא דחקיק עלה שם וגבבי

דעמרא וזיקי דחמרא, אזל כרא בירא מתתאי ושפינהו למיא וסתמינהו בגבבי דעמרא וכרא

בירא לעיל ומלייה חמרא וסליק ויתיב באילנא, כי אתא סייריה לגושפנקה גלייה אשכח

חמרא.

אמר: כתיב לץ היין חומה שכר וכל שוגה בו לא יחכם.

וכתיב: זנות ויין ותירוש יקח לב

לא אישתי, כי צחי אמר: לא סגי דלא תשתי, אמר: **ויין ישמח לבב אנוש** שתא ורוא וגנא.

נחית אתא בניהו, שדא ביה שושילתא, כי אתער הוה קא מפרזל.

אמר ליה: שמא דמרך עלך, כי נקיט ליה ואתי, מטא דיקלא חף ביה שדייה, מטא לביתא

שדייה, מטא גבי כובא דההיא ארמלתא נפקא איהי חננא ליה, כסף לקמותיה איתבר ביה

גרמא, אמר: היינו דכתיב: **ולשון רכה תשבר גרם**, ההוא סמיא דהוה קא טעי באורחא אסקיה

באורחא.

חזא החוא רויא דהוה קא טעי אסקיה, חזא חדותא דהוה קא מחדו בכה.

שמע לההוא גברא דהוה אמר לאושכפא: עביד לי מסאני לשב שני, חאיך.

חזא קסמא דהוה קסים, חאיך.

כי מטא להתם לא עיילוה לגבי שלמה עד תלתא יומי, יומא קמא אמר להו:

אמאי לא בעי לי מלכא לגביה?

אמרו ליה: אנסייה משתיא.

שקיל לבינתא אותיב אחברתה אתו אמרו ליה לשלמה, אמר להון: הכי אמר לכו הדור

אשקויה, למחר אמר להו: **אמאי לא בעי לי מלכא?**

אמרו ליה: אנסייה מיכלא.

שקל לבינתא מחברתה אותבה אארעא.

אתו אמרו ליה לשלמה, אמר להון: הכי אמר לכו: נגודו מיכלא מיניה, לריש תלתא יומי אתא לגביה, שקל קניא ומשח ארבע גרמידי שרא לקמיה.
אמר ליה: מיכדי כי מית ההוא גברא לית ליה בהדין עלמא אלא ארבע גרמידי השתא כבשת כולי עלמא **ולא שבעת עד דכבשת נמי לדידי?**
אמר ליה: לא בעינא מינך מידי, בעינא למיבנייה לבית מקדשא וקא מיבעי לי שמירא.
אמר ליה: לדידי לא מסר לי לשרא של ים מסור ליה, ולא יהיב ליה אלא לתרנגולא ברא דמהימן ליה אשבעותה.

ומאי עביד ביה?

ממטי ליה לטורי דלית בהו ישוב ומנח ליה אשינא דטורא ופקע טורא ומנקיט ומייתי ביזרני מאילני ושדי התם והוי ישוב, והיינו דמתרגמין "נגר טורא".
בדקו קינא דתרנגולא ברא דאית ליה בני וחפיוהו לקיניה בזוגייתא חוורתא.
כי אתא בעי למיעל ולא מצי, אזל אייתי שמירא אותביה עילוה. רמא ביה קלא, שדייה שקליה. אזל חנק נפשיה אשבעותיה.
אמר ליה בניהו: **מאי טעמא כי חזיתיה לההוא סמיא דקא טעי אסיקתיה לאורחא?**
אמר ליה: מכרזי עליה בשמיא דצדיק גמור הוא ומאן דעביד ליה ניח לנפשיה זכי לעלמא דאתי.

ומאי טעמא כי חזיתיה לרויא דקא טעי אסיקתיה לאורחא?

א"ל: דמכרזי עליה ברקיעא דרשע גמור הוא, ועבדי ליה ניח נפשא כי היכי דלילכליה לעלמיה.

מאי טעמא כי חזיתיה לההוא חדוותא בכית?

קא בעי מימת גברא בגו תלתין יומין ובעית למנטר ליבס קטן תליסר שנין.

מאי טעמא כי שמעת לההוא גברא דאמר לאושכפא עביד לי מסאני לשב שני חיכת?

אמר לה ההוא שבעה יומי לית לה, מסאני לשב שני בעי.

מאי טעמא כי חזיתיה לההוא קסמא דהוה קסים חייכת?

א"ל: דהוה יתיב אבי גזא לקסום מאי דאיכא תותיה. שהייה גביה עד דבנא למקדשא.
לסוף מלכותא דשלמה, יומא חד הוה קאים לחודיה, אמר: **כתיב: כתועפות ראם לו ואמרינן: כתועפות** אלו מלאכי השרת.
ראם אלו שדים.

מאי רבותיכו מינך?

אמר ליה: שקול שושילתא מינאי והב לי עזקתך ואחוי לך רבותא.
שקל לשושילתא מיניה ויהב ליה עזקתא.
בלעיה אותביה לחד גפא ברקיעא וחד גפא בארעא, פתקיה ארבע מאה פרסי. על ההיא שעתא
אמר: **מה יתרון לאדם בכל עמלו.**
והיה מחזר על הפתחים, כל היכא דמטא אמר: **אני קהלת הייתי מלך.**
כי מטא לגבי סנהדרין אמרי: מכדי שוטה בחדא מילתא לא סריך.

מאי האי?

אמרו ליה לבניהו : **קא בעי לך מלכא לגביה?**

אמר להו : לא.

שלחו לה למלכותא : **קא אתי מלכא לגביהו?**

שלחו להו : אין, קא אתי.

שלחו להו : בדקו בכרעיה ואמרו להו : במוקי קא אתי, וקא תבע להו בגדותיהו, וקא תבע לה נמי לבת שבע אימיה.

אתיוה לשלמה יהבו ליה עזקתא דחקיק עליה שם ושושילתא דחקיק עליה שם. כד עייל חזייה פרח, ואפי"ה הוה לי בעתותא, והיינו דכתיב : **הנה מטתו שלשלמה וגו'.**

רב ושמואל:

חד אמר:

מלך והדיוט.

וחד אמר:

מלך והדיוט ומלך.

סימן קפג

ומקבות והגרזן כל כלי ברזל לא נשמע בבית

בבית אינו נשמע אבל בחוץ נשמע.

ומה אני מקיים לא תבנה אתהן גזית?

בו אי אתה בונה גזית, אבל אתה בונה בהיכל ובקדש קדשים גזית.

שהיה בדין : **ומה מזבח הקל אסור לבנות בו גזית, היכל וקדש הקדשים חמורים אינו דין שיהא**

אסור לבנות בהם גזית?

תלמוד לומר : לא תבנה אתהן גזית, בו אי אתה בונה אבל אתה בונה בהיכל ובקדש הקדשים.

מכאן היה ר"ש בן אלעזר אומר:

המזבח נברא להאריך ימיו של אדם והברזל נברא לקצר ימיו של אדם, אינו דין שיניף המקצר על המאריך.

רבן יוחנן בן זכאי אומר:

הרי הוא אומר אבנים שלמות תבנה, אבנים שמטילות שלום בין ישראל לאביהם שבשמים.

והרי דברים ק"ו:

ומה אם אבני המזבח שאינן לא רואות ולא שומעות ולא מדברות על שהם מטילות שלום בין ישראל לאביהם שבשמים, אמר הקב"ה **לא תניף עליהם ברזל**, המטיל שלום בין איש לאשתו,

ובין איש לאיש, בין עיר לעיר ובין משפחה למשפחה על אחת כמה וכמה שלא תבואהו פורענות.

הבית הזה אשר אתה בונה וגו',

אחיה השילוני אמר לשלמה: **הבית הזה אשר אתה בונה**, ולבסוף אמר לו: **יען אשר הייתה זאת עמך ולא שמרת בריתי וגו'.**

סימן קפד

הוא ההיכל לפני

שכל הפונים פונים בו.

שנו רבותינו:

סומא ומי שאינו יכול לכוין את הרוחות, יכוין את לבו כנגד אביו שבשמים, שנאמר: **והתפללו אל ה'.**

היה עומד בחוצה לארץ, יכוין את לבו כנגד ארץ ישראל, שנאמר: **והתפללו אל ה' דרך ארצם.**

היה עומד בארץ, יכוין את לבו כנגד ירושלים, שנאמר: **והתפללו אל ה' דרך העיר.**

היה עומד בירושלים, יכוין את לבו כנגד בית המקדש, שנאמר: **והתפללו אל הבית הזה.**

היה עומד אחרי בית הכפרת, יראה את עצמו כאלו עומד לפני הכפרת, נמצא עומד במזרח מחזיר פניו למערב, במערב מחזיר פניו למזרח, בדרום מחזיר פניו לצפון, בצפון מחזיר פניו לדרום, נמצאו כל ישראל מתפללין לאביהם שבשמים.

אמר ר' אבין ואיתימא ר' אבינא:

מאי קרא כמגדל דוד צוארץ בנוי לתלפיות?

תל שכל פיות פונות אליו.

הוא ההיכל לפני

אמר ר' יהושע בן לוי:

שכל הפונים פונים בו.

בנוי לתלפיות, תל שכל פיות פונות אליו ומתפללים בברכות.

בונה ירושלים (בק"ש) [בבהמ"ז]

פורס סוכת שלום וגו' (בברכת המזון) [בק"ש],

מנחם ציון בבנין ירושלים.

ובשנה האחת עשרה בירח בול

מהו בירח בול?

(ב) שבוללים לבהמה מתוך הבית.

דבר אחר:

מהו בירח בול?

בירח שהארץ עושה בולין בולין.

דבר אחר:

מהו בירח בול?

בירח מבול חסר מ', כנגד ארבעים יום, שאע"פ שנשבע הקב"ה: **כי מי נח זאת לי**, אעפ"כ מ' יום בכל שנה היו אותם הימים עושים רושם בעולם, עד שעמד שלמה ובנה את בית המקדש ופסקו אותם מ' יום, לפיכך כתיב חסר מ', כנגד ארבעים יום שפסקו. משנעשה הבית בירח בול נעשה נעול (ג) י"ב חדש והיו הכל ממלמלים על שלמה לומר: לא בנה של בת שבע הוא, **היאך הקב"ה משרה שכינתו לתוך מעשה ידיו?** והקב"ה חשב לערב שמחת בית המקדש בחדש שנולד בו אברהם, בירח האיתנים זה חדש תשרי.

ולמה קורא אותו ירח האיתנים?

שנולד בו אברהם, שנאמר: **משכיל לאיתן האזרחי**.

וכיון שנפתח בחדש מועדות והקריב הקרבנות וירדה האש, אמר הקב"ה: עכשיו נשלמה המלאכה, שנאמר: **ותשלם כל המלאכה**, ועל זה נאמר: **עמקו מחשבותיך**. וכן אתה מוצא במלאכת המשכן.

אמר ר' חנינא:

בכ"ה בכסלו נגמר מלאכת המשכן ועשה מקופל עד אחד בניסן, כמו שכתוב: **ביום הראשון באחד לחדש תקים את משכן**, והיו ישראל ממלמלין על משה לומר: **למה לא הוקם מיד**, **שמה דופי אירע בו?**

והקב"ה חשב לערב שמחת המשכן בחדש שנולד בו יצחק, דכתיב: **לושי ועשי עוגות**. ואמרו לו: **שוב אשוב אליך**, ומעתה הפסיד כסלו שנגמרה בו המלאכה. אמר הקב"ה: עלי לשלם.

מה שלם לו הקב"ה?

חנוכת חשמונאי, וכן מרחשון עתיד הקב"ה לשלם לו.

פרק ז

סימן קפה

ויבן את בית יער הלבנון

אמר מר זוטרא בר טוביה:

למה נקרא שמו יער?

לומר לך, מה יער מבלבל אף בית המקדש מבלבל.

וכן הוא אומר: **הנה מטתו שלשלמה**, של מלך שהשלום שלו.

מיטה, זה בית המקדש.

ולמה נמשל בית המקדש למיטה?

אלא מה המיטה אינה לפריה ורביה, אף (היה) בית המקדש כל מה שהיה בתוכו מפרה ורבה,

שנאמר: **ויאריכו הבדים**.

וכן הוא אומר: **והזהב זהב פרוים** שהיה עושה פירות.

בן אשה אלמנה הוא וגו'

וכתיב: **בן אשה מבנות דן**.

אמר ר' לוי בשם ר' חייא בר חנינא:

אתה מוצא כשנעשה המשכן, שני שבטים היו שותפין במלאכתו, שבטו של יהודה בצלאל,

שבטו של דן: **אהליאב בן אחיסמך**.

וכן במלאכת בית המקדש, **בן אשה אלמנה הוא (ממטה) [מבנות] דן**

ושלמה בן דוד למטה יהודה.

וישלח המלך שלמה ויקח את חירם מצור בן אשה אלמנה הוא ממטה נפתלי ואביו איש צרי

חרש נחשת.

אמר ר' יוחנן:

מנין שלא ישנה אדם אומנותו מאומנות אבותיו?

שנאמר: **וישלח המלך שלמה**.

ואמר מר: אמיה מדבית דן, וכן: **ואתו אהליאב בן אחיסמך למטה דן חרש וחושב**.

ויעש שלחנות עשרה

שנו רז"ל:

עשרה שלחנות עשה שלמה, שנאמר: **ויעש שלחנות עשרה וינח בהיכל חמשה מימין וחמשה**

משמאל, ואם תאמר חמשה מימין הפתח וחמשה משמאל הפתח, אם כן שלחן בדרום, והתורה

אמרה: **והשלחן תתן על צלע צפון**, אלא של משה (ד) באמצע וחמשה מימינו וחמשה משמאלו.

עשר מנורות עשה שלמה, שנאמר: **ויעש המנורות עשר כמשפט ויתן בהיכל חמש מימין וחמש**

משמאל, וא"ת חמש מימין הפתח וחמש משמאל הפתח, א"כ מצינו מנורה בצפון, והתורה

אמרה: **ואת המנורה נכח השלחן על (ירך) [צלע] המשכן תימנה**, אלא של משה באמצע וחמש

מימינה וחמש משמאלה.

תני חדא:

מחצי הבית ולפנים.

ותני אידך:

משליש הבית ולפנים!?

לא קשיא, מר קא חשיב קדש הקדשים בהדי היכל ומר לא קא חשיב קדש הקדשים בהדי היכל.

שנו רבותינו:

עשר שלחנות עשה שלמה ולא היו מסדרין אלא על של משה, שנאמר: **ואת השלחן אשר עליו לחם הפנים זהב.**

עשר מנורות עשה שלמה ולא היו מדליקין אלא בשל משה, שנאמר: **ומנורת הזהב ונרותיה לבער בערב.**

ר' אלעזר בן שמוע אומר:

על כולם היו מסדרין, שנאמר: **ואת השלחנות ועליהם לחם הפנים.** ובכולם היו מדליקין שנאמר: **ואת המנורות ונרותיהם לבערם כמשפט לפני הדביר זהב סגור.**

ר' יוסי בר' יהודה אומר:

לא היו מסדרין אלא בשל משה, **אלא מה אני מקיים ואת השלחנות אשר עליהם לחם הפנים זהב?**

אלו שלחנות שלשה שהיו במקדש, שנים שהיו באולם מבפנים פתח הבית, אחת של כסף ואחת של זהב, על של כסף נתן לחם הפנים בכניסתו ועל של זהב ביציאתו, שמעלין בקודש ולא מורידין.

אחד של זהב מבפנים שעליו לחם הפנים תמיד.

ויעש שלחנות עשרה

כידי להרבות זרעים.

ולמה עשה משה אחד?

שלא היו במדבר צריכין לזרעים, וכיון שבא שלמה עשאן עשר, כדי להרבות זרעים. ולכך נתן חמש מימין כנגד ימין העולם שהוא דרום, שמשם טללי ברכה וגשמי נדבה יוצאים לעולם.

אמר שלמה: בזכות אלו השלחנות הנתונות בימין יהיו גשמי ברכה וטללי ברכה יוצאים לעולם מן ימין. ולכך נתן חמשה משמאל כנגד צפון שהוא השמאל, שמשם הרעה יוצאה לעולם. אמר שלם: בזכות השלחנות הנתונות משמאל יודחו הרעות מישראל.

וכך קבע עשרה כיורות חמשה מימין כיור של משה וחמשה משמאל.

ויעש את מנורת הזהב עשר כנגד עשרת הדברות, וכל מנורה היו בה שבעה נרות הרי שבעים כנגד שבעים אומות, שכל זמן שהנרות דולקות היו מתכבשים ומיום שכבו הנרות נתגברו.

ותורה נמשלה בנר שנאמר: **כי נר מצוה ותורה אור.**

ואף על פי שעשה שלמה עשר שלחנות לא היה מסדר לחם הפנים תחלה אלא על של משה, שנאמר: **ואת השלחן אשר עליו לחם הפנים** ואחר כך היה מסדר על כלן, שנאמר: **ואת השלחנות ועליהם לחם הפנים**.

ואע"פ שעשה שלמה עשר מנורות לא היה מבעיר תחלה אלא על של משה, שנאמר: **ומנורת הזהב ונרותיה**, ואחר כך היה מבעיר כלם, שנאמר: **ואת המנורות ונרותיהם לבערם כמשפט**.

ויעש בית קדש הקדשים כרובים שנים, כנגד לוחות שנים. **מעשה צעצועים** שהם מטללים בכתרים.

וכנפי הכרובים ארכם אמות עשרים כרובים היו שנים וארכם עשרים אמות הרי כ"ב, כנגד כ"ב אותיות. כנף אחת מגיע עד הקצה, שהם מגיעים מסוף העולם ועד סופו, כשם שלמד באמצע האותיות כך כרובים באמצע והם עומדים על רגליהם כאות למ"ד. **ופניהם לבית**, שבזכותו ובזכות עושיהם הבית עומד. והם היו ראש לכל מה שהיה בבית, שהייתה שכינה עליהם חונה ועל (הארץ) [הארון] ומשם היה מדבר למשה, שנאמר: **וישמע את הקול מדבר אליו**.

ויקם את העמודים יכין ובעז

יכין כנגד הירח, ירח יכון עולם.

בעוז כנגד השמש, שהוא יוצא בגבורה ועוז, שנאמר: **ישיש כגבור לרוץ אורח**. וכנגדן בגוף שני עיניים, שעיניים גבוהות ונתונות בראש כך היו שני העמודים גבוהים.

ויעש כיורים עשרה, כדי להרבות את הגשמים שהם ככור. עשרה כיורות כנגד עשרת הדברות.

ולמה לא עשה במדבר אלא כיור אחד?

שלא היו ישראל צריכים גשמים במדבר, שהמן יורד להם והבאר עימהם, בא שלמה ועשה עשרה כיורות להרבות גשמים שהיו בארץ ישוב והיו צריכים גשמים הרבה, שנאמר: **ארץ הרים ובקעות**.

ארבעים בת יכיל

כנגד ארבעים יום שבהם נתנה התורה, ארבעה ימים לכל דבור. וכן שלמה עשה כל כיור ארבע אמות, שנאמר: **כארבע באמות הכיור**.

עשר מכונות

כנגד עשרה מאמרות, על כל מכונה אמירה, על כל כיור דבור.

ויעש את הים מוצק

הים זה העולם שהוא מוצק, שנאמר: **בצקת עפר למוצק**.
ואומר: **חזקים כראי מוצק**.

עשר באמה משפתו
אלו עשר ספירות בלימה שהעולם עליהם עומד.

עגול סביב
שהרקיע עגול.

וחמש באמה קומתו
כנגד מהלך ת"ק שנה בין הארץ לרקיע.

וקוה שלשים באמה יסוב אותו סביב
כנגד שלשים יום שבכל חדש,

דבר אחר:
יסוב אותו סביב
שהעולם עומד בזכות עשרת הדברות,
ובעשרה מאמרות נברא,
וספירות עשר על בלימה,
הרי שלושים.

דבר אחר:
וקוה שלשים באמה יסוב אותו
זה קו ירוק שמקיף את כל העולם, שנאמר: **ונטה עליה קו תהו**.

ופקעים מתחת
כנגד שס"ה חלונות שבמזרח ושבמערב, שהשמש יוצא באחד מן המזרח ושוקע באחד מן המערב.

שני טורים הפקעים
אלו שמש וירח שהם סובבים ומנהיגים את העולם.

עומד על שנים עשר בקר
אלו שנים עשר מזלות שהעולם מתנהג בהם.

שלשה פונים צפונה
למה צפונה תחלה?
שהוא פתוח, שרוח צפונית פתוח לעולם, שנאמר: **נוטה צפון על תהו**.

ולא עוד, אלא שכל רוח רעה אינו אלא מצפון, שנאמר: **מצפון תפתח הרעה.**

טלה אריה קשת - פונים צפונה,
שור בתולה גדי - פונים למערב,
תאומים מאזנים דלי - פונים לדרום,
סרטן עקרב ודגים - פונים למזרח.

[והים] עליהם מלמעלה

שהעולם עליהם מתנהג.

וכל אחוריהם ביתה

שלא נבראו לבטלה אלא לצורך העולם.

ועביו טפח

טפח חמש אצבעות בבינוניות, שעוביו של רקיע מהלך חמש מאות שנה.

ושפתו כמעשה שפת כוס פרח שושן

שהארץ ושמים מסובכין זה בזה.

אלפים בת יכיל

(שמי שהוא מקיים) את התורה שקדמה אלפים לעולם ומי שהוא מקיימה אני משמרו (לאלף)
[לאלפים] דור.

ויעש את הים מוצק עשר באמה.

תאני רמי בר יחזקאל:

ים שעשה שלמה עומד על שנים עשר בקר, שלשה פונים צפונה, ושלשה פונים ימה, ושלשה פונים נגבה, ושלשה פונים מזרחה, כל פינות שאתה פונה לא יהיו אלא דרך ימין למזרח. ואימא לגופיה, אם כן פונים למה לי.

שנו רבותינו:

כל שיש בהקיפו שלש טפחים יש בו רוחב טפח.

מנא הני מילי?

אמר ר' יוחנן:

דאמר קרא: **ויעש את הים מוצק עשר באמה משפתו (אל) [עד] שפתו עגול סביב וחמש באמה קומתו וקו שלשים באמה יסוב אותו סביב.**

והא איכא שפתו?

אמר רב פפא:

שפתו שפת פרח שושן היה דכתיב: **ועביו טפח ושפתו כמעשה שפת כוס פרח שושן אלפים בת יכיל.**

והא איכא משהו?

אלא כי קא חשיב מגואי קא חשיב.

תאני ר' חייא:

ים שעשה שלמה היה מחזיק ק"נ מקוה טהרה.

מקוה טהרה כמה הוי?

מ' סאה.

כדתניא:

ורחץ את בשרו במים במי מקווה.

כל בשרו במים במים שכל גופו עולה בהם.

וכמה הם?

אמה על אמה ברום שלש אמות.

ושיערו חכמים:

מי מקוה ארבעים סאה.

כמה הוי להו?

חמש מאות גרמידי לתלת מאה, מאה למאה וחמשין חמשין.

בארבע מאה וחמשין סגיא?

הני מילי בריבוע.

ים שעשה שלמה עגול היה.

מכדי כמה מרובע יתר על העגול?

רביע, לארבעה מאה, מאה למאה עשרים וחמש, הני מאה ועשרים וחמש הוו להו.

תני רמי בר יחזקאל:

ים שעשה שלמה שלש אמות תחתונות מרובעות ושתיים עליונות עגולות.

נהי דאיפכא לא מצית אמרת **ושפתו עגול** כתיב, **אימא חדא?**

לא סלקא דעתך, דכתיב: **אלפים בת יכיל.**

בת כמה הוי?

שלש סאין, דכתיב: **מעשר הבת מן הכור** דהוו להו שיתא אלפי (גרמידי) [גריון].

והא כתיב : (שלשת אלפים בת יכיל) [מחזיק בתים שלשת אלפים]?
ההוא לגודשא.

אמר אביי :

שמע מינה האי גודשא תילתא הוי.

ותנן נמי :

שידה תיבה ומגדל, כוורת הקש כוורת הקנים ובור ספינה אלכסנדרית, אע"פ שיש להם שולים
והם מחזיקים ארבעים סאה בלח שהם כוריים ביבש, טהורים.

סימן קפו

ותשלם המלאכה אין כתיב כאן, אלא **כל המלאכה**, מלאכת ששת ימי בראשית שלמה, **מכל**
מלאכתו אשר ברא אלהים לעשות ועשה אין כתיב כאן אלא לעשות, עדין יש מלאכה אחרת,
וכיון שבא שלמה ובנה את בית המקדש, אמר הקב"ה : עכשיו שְׁלָמָה מלאכת שמים וארץ, לכך
נקרא שְׁלָמָה, שהשלים הקב"ה מלאכת ששת ימי בראשית לתוך מעשה ידיו.

דבר אחר :

ותשלם

ותהי שלום.

מלמד שכל האומנים שהם בונים בו, לא מת אחד מהם ולא חלה אחד מהם ולא נשבר מגרופית
ולא קרדום ולא חש עיניו ולא נפסק כלי המלאכה ולא נשבר אחד מהם.
ואם תמה אתה על הדבר -

אמר רבי אלעזר :

לכבודו של בשר ודם נעשה כן, כל מצרי שעלה עם יעקב לקוברו לא נפסק אזור של אחד מהם
ועל בנין בהמ"ק את תמה שנעשה כן!?

דבר אחר :

ותשלם כל המלאכה

כיון שהשלימו האומנים את המלאכה שלמה נפשו.

עכשו דרשת שלא חלה אחד מהם ועכשיו את אומר ששלמה נפשו?

אמר הקב"ה : שלא (יכחדום) [יכריחום] עובדי אלילים ויבנו עימהם בנינות ויהיו אומרים אלו
הם שבנו עם שלמה בנין האלהים.

ומהו ותשלם?

עלי לשלם להם מתן שכר.

מה כתיב למעלה?

והפחות לדלתות הבית וגו' זהב.

רבי יצחק מגדליא ורבי סימון,

רבי יצחק אומר:

(ה) הבלוטין שבפותחות היו של זהב.

ורבי סימון אומר:

אף הפותחות שתחת הציר היו של זהב ואלו הייתה הפותחת חסרה בלוט אחד לא הייתה המלאכה שלימה, לכך סמך **והפותות לדלתות ותשלם כל המלאכה.**

ויבא שלמה את קדשי דוד אביו

ולמה לא נצרך להם?

יש דורשין לשבח ויש דורשין לגנאי.

לשבח - דוד בקש על הדבר.

אמר לפניו: רבון העולמים, צופה אני בנבואתי שסוף בהמ"ק עתיד ליחרב וכל מה שהפרשתי מבתי עבודת אלילים שהייתי מחריב, שלא יהו העו"א אומרים: מה היה דוד סבור, החריב בתי אלהינו ועשה בית לאלהיו ננערו אלהינו וגבו נקמתם והחריבו בית אלהיו, לכך נתפלל שלא יצטרך להם שלמה.

ומי שדורש **לגנאי - על שבא הרעב בימי דוד שלש שנים וכמה תסבירות היו לו לדוד צבורין מכסף וזהב, מה שהיה מתקין לבית המקדש היה צריך להוציאו ולהחיות בו את הנפשות ולא עשה כן.**
אמר לו הקב"ה: בני מתים ברעב ואתה צובר ממון לבנות בו בנין, חייך, אין שלמה נצרך מהם כלום.

פרק ח

סימן קפז

אז יקהל שלמה את זקני ישראל.

ואומר: **ויקהלו אל המלך שלמה.**

מלמד שאין השכינה שורה אלא בקהל.

וכן הוא אומר: **וירא כל העם וירונו.**

ואומר: **וירא כל העם ויפלו על פניהם.**

וכן הוא אומר: **כי ביום השלישי ירד ה' לעיני כל העם,**

ואומר **וככלות שלמה להתפלל והאש ירדה מן השמים,**

וכן הוא אומר: **במקהלות ברכו אלהים.**

אש שירדה בימי שלמה לא נסתלקה עד מנשה ועל אותה שעה הוא אומר: **צאינה וראינה.**

ביום חתונתו אלו המלואים.
וביום שמחת לבו בגמר בנין בית העולמים.

ויאריכו הבדים

שנו רבותינו:

כל הכלים שבמקדש ארכן לארכו של בית חוץ מארון שארכו לרחבו של בית, שנאמר: **ויאריכו הבדים.**

יכול לא היו נוגעים בפרוכת?

ת"ל: **ויראו.**

אי ויראו יכול יהו מקרעין בפרוכת ויצאו לחוץ?

ת"ל: **ולא יראו.**

הא כיצד?

דחוקין ובולטין בפרוכת ודומין לדדי אשה, שנאמר: **צרור המור דודי לי בין שדי ילין.**

ומנין דבדים לפותיא דארון הוו יתבי דילמא לאורכא דארון הוו יתבי?

אמר רבי יהודה:

תרי גברי באמתא ופלגא לא מתסגן.

ומנא לן דארבעה הוו דרי להו?

דכתיב: **ונסעו הקהתים תרי, נושאי המקדש תרי.**

סימן קפח

מאי ויהיו שם עד היום הזה?

מלמד כשגלו ישראל לא גלה ארון עימהם אלא ארון במקומו נגז, שנאמר: **ויהיו שם עד הים הזה.** כמער איש וליות.

אמר רבא בר שילא:

כאיש המעורה בלויה שלו.

אמר ריש לקיש:

בשעה שנכנסו אויבים להיכל מצאו כרובים המעורים זה בזה, הוציאו לשוק אמרו: ישראל הללו שברכתן ברכה וקללתן קללתן קללה יעסקו בדברים הללו, מיד הזילום, שנאמר: **כל מכבדיה הזילוה כי ראו ערותה.**

ויביאו את ארון ה' מביתו ויציגו אותו וגו' ויתן לפני ארון ה' משרתים להזכיר ולהודות.

ובשחר היו אומרים : **הודו לה' קראו בשמו וגו' עד אל תגעו במשיחי.**
בין הערבים ביו אומרים : **שירו לה' כל הארץ עד ויאמרו כל העם אמן והלל לה'.**

וכך היו עושין בציון מ"ג שנה עד שהביאו שלמה לבית העולמים, ובברחו מפני אבשלום בנו יצא עמו עד שעלה במעלה הזיתים ושאל באורים ותומים ונסתלק אביתר מן הכהונה גדולה ונכנס צדיק הכהן תחתיו והחזירו את הארון למקומו, אבל אהל מועד שעשה משה במדבר ומזבח הנחשת שעשה בצלאל ואש שירדה מן השמים בימי משה שם בבמה אשר בגבעון, שנאמר : **ואת צדוק הכהן ואחיו הכהנים לפני משכן ה' אשר בגבעון.**

סימן קפט

ולא יכלו הכהנים לעמוד לשרת מפני הענן
מלמד שנתנה רשות למחבלים לחבל.

כיוצא בדבר אתה אומר : כתוב אחד אומר : **ובבא משה אל אהל מועד.**
וכתוב אחד אומר : **ולא יכול משה לבא אל אהל מועד.**
הכריע : **כי שכן עליו הענן.**

אמור מעתה כל זמן שהיה הענן שם לא היה משה נכנס לשם, נסתלק הענן נכנס לשם ומדבר עמו.

וכן הוא אומר : **ושבתי כפי עליך עד עברי.**
מכאן שנתן רשות למחבלים לחבל.

וכן הוא אומר : **אשר נשבעתי באפי אם יבואון אל מנוחתי.**

אז אמר שלמה ה' אמר לשכון בערפל
היכן אמר?
כי בענן אראה על הכפורת.

יש **אז** לשבעבר
(כתוב ברמז כ').

בנה בניתי בית זבול לך מכון לשבתך
זה אחד מן הדברים שכסא של מטון מכוון כנגד כסא של מעלן.
וכן הוא אומר : **תביאמו ותטעמו בהר נחלתך מכון לשבתך.**
וכן הוא אומר : **וה' בהיכל קדשו.**
ה' בשמים כסאו.

אמר ריש לקיש :

שבעה רקיעים הם, ואלו הם:

וילון,
שחקים,
רקיע,
זבול,
מעון,
מכון,
ערבות.

זבול שבו ירושלים והמקדש ומזבח בנוי ומיכאל שר הגדול עומד ומקריב עליו קרבן, שנאמר:
בנה בניתי בית זבול לך.

ומנא לן דאיכרי שמים?

שנאמר: **הבט משמים וראה מזבול קדשך.**
אין כמוך אלהים (ה' ואין כמעשיך) [בשמים ממעל].

בנוהג שבעולם מלך בשר ודם צר צורה ביבשה והקב"ה צר צורה במים, שנאמר: **ישרצו המים.**
בנוהג שבעולם מלך בשר ודם בונה פלטין ומשרה בעליונים ובתחתונים, שמא בחלל!
אבל הקב"ה אף בחלל, דכתיב: **ועוף יעופף וכו' (כתוב ברמז פ"ג).**

הנה השמים ושמי השמים לא יכלכלוך

וכתיב: **וכבוד ה' מלא את המשכן.**

אמר ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי:

למה הוא דומה?

למערה פתוחה על שפת הים, געש הים ונתמלאת המערה והים לא חסר, כך אע"פ דכתיב:
וכבוד ה' מלא את המשכן העליונים והתחתונים לא חסרו מזיו כבודו.
כשם שהוא אומר: **הלא את השמים ואת הארץ אני מלא.**

סימן קצ

לשמוע את הרנה ואל התפלה

אבא בנימן אומר:

אין תפלתו של אדם נשמעת אלא בבית הכנסת, שנאמר: **לשמוע אל הרנה ואל התפלה אשר**
עבדך מתפלל לפניך במקום רנה, שם תהא תפלה.

יכול ישאל אדם צרכיו ואחר כך יתפלל?

כבר מפורש על יד שלמה **לשמוע אל הרנה ואל התפלה.**

רנה זו תפלה, **תפלה** זו בקשה.

יכול יתפלל אדם כל היום כולו?

כבר מפורש על ידי דניאל: וזימנין תלתה ביומא.

יכול משבא לגולה הוחלה?

תלמוד לומר: כל קביל די הוא עבד מן קדמת דנה.

יכול יהא כוללן שלשתן בבת אחת?

כבר מפורש על ידי דוד: ערב ובקר וצהרים אשיחה ואהמה.

יכול ישמיע קולו בתפלתו?

כבר מפורש על ידי חנה: וקולה לא ישמע.

סימן קצא

ואתה תשמע השמים וסלחת

אמר ר' תנחום בר חנילאי:

אין הגשמים יורדים אלא אם כן נמחלו עונותיהם של ישראל, שנאמר: רצית ה' ארצך שבת

שבות יעקב נשאת עון עמך כסית כל חטאתם סלה.

אמר ליה רב זעירי מזדיהבת לרבינא:

אתון מהתם מהגיתו לה, אנן מהכא מתנינן לה: ואתה תשמע השמים וסלחת לחטאת עבדיך

ועמך ישראל כי תורם את הדרך הטוב אשר ילכו בה ונתת מטר על (הארץ) [ארצך] אשר

נתתה לעמך.

אמר ריש לקיש:

שבעה רקיעים הם וכו',

מכון שבו אוצרות שלג ואוצרות ברד ועליות טללים רעים ועליות אגלים וחדרי סופה וסערה

של קיטור, וכולם דלתותיהן אש, שנאמר: פתח ה' את אוצרו ויוצא כלי זעמו.

ומנא לן דאיברי שמים?

שנאמר: ואתה תשמע השמים מכון שבתך.

סימן קצב

רעב כי יהיה בארץ

שלמה פתח בשבחו של הקב"ה תחלה, שנאמר: אין כמוך אלהים (ה').

ואחר כך פתח בצרכן של ישראל: רעב כי יהיה בארץ.

וחזר וחתם בשבחו של הקב"ה, שנאמר: ועתה קומה ה' לנוחך.

ואף דוד מלך ישראל לא פתח בצרכיהם של ישראל תחלה, עד שפתח בשבחו של מקום תחלה, שנאמר: **הללויה שירו לה' שיר חדש.**

וחזר ופתח בצרכן של ישראל, שנאמר: **כי רוצה ה' בעמו.**
וחזר וחתם בשבחו של מקום: **הדר הוא לכל חסידיו הללויה.**

ואף משה רבנו פתח בשבחו של מקום, שנאמר: **ויהי בישורון מלך.**
וחזר וחתם בשבחו של מקום: **אין כאל ישורון.**

ואף שמונה עשרה שתקנו חכמים הראשונים שהיו ישראל מתפללים, לא פתחו בצרכיהן של ישראל תחלה עד שפתחו בשבחו של מקום: **האל הגדול הגבור והנורא, קדוש אתה ונורא שמך.**

ואחר כך: **מתיר אסורים ורופא חולים.**
ואחר כך: **מודים אנחנו לך.**

ויהי ככלות שלמה להתפלל

אמר ר' יהושע בן לוי משום בר קפרא:
אלו ברכות שאדם שוחה בהם?

באבות תחלה וסוף בהודאה תחלה וסוף. ואם בא לשוח בסוף כל ברכה מלמדין אותו שלא ישחה.
כהן גדול תחילת כל ברכה וברכה וסוף כל ברכה וברכה.

ומלך כיון שכורע שוב אינו זוקף, שנאמר: **ויהי ככלות שלמה להתפלל אל ה' את כל התפלה והתחנה הזאת קם מלפני מזבח ה' מכרוע על ברכיו.**

לעשות משפט עבדו ומשפט עמו

אמר רב חסדא:

מלך וצבור

מלך נכנס לדין תחלה, שנאמר: **לעשות משפט עבדו ומשפט עמו.**
מאי טעמא?

לאו אורח ארעא למיתב מלכא מאבראי.
ואי בעית אימא מקמי ליפוש חרון אף.

ותניא:

כי חק לישראל הוא.

מלמד שישראל נכנסין תחלה והדר, ומשפטו לאלהי יעקב.

וכן לעתיד לבא נכנסת מלכות הרביעית תחלה לדין, משום דחשיבא דכתיב: **ותאכול כל ארעא ותדושינה ותדושינה ותדיקינה.**

ואמר ר' יוחנן:

זו מלכות הרביעית שטבעה יוצא בכל העולם כלו.

ומנא לן דמאן דחשיב עייל ברישא?

דכתיב: לעשות משפט עבדו וגו'.

ואמר רב חסדא:

מלך וצבור וכו'.

ויזבח שלמה את זבח השלמים אשר זבח.

לפי שנאמר: **קח מאתם והיו לעבוד את עבודת אהל מועד**, היה משה מתירא שמא אחת מן

העגלות נשברות או אחת מן הפרות מתות ונמצא קרבן של נשיאים פסול.

א"ל הקב"ה: **והיו לעבוד את עבודת אהל מועד**, ניתן להם הויה שיהיו קיימות לעולם.

עד היכן היו קיימות?

ר' יודן בשם רשב"ג ר' חנינא בשם בר קפרא:

עד הגלגל כמה דאת אמר: **בגלגל שורים זבחו.**

והיכן הקריבום?

ר' אבא בר כהנא אמר:

בנוב הקריבום.

ר' אבהו אמר:

בגבעון הקריבום.

רבי חמא בר חנינא אמר:

בבית עולמים הקריבום.

אמר ר' לוי:

טעמא דר' חמא מהכא: ויזבח המלך שלמה את זבח (השלמים) [הבקר] וגו'.

אמר ר' מאיר:

עד עכשו (היו) [הן] קיימות ולא הוממו ולא הזקינו ולא הטריפו.

והרי דברים קל וחומר:

ומה העגלות שהיו נדבקות במלאכת אהל מועד ניתן להם הויה שיהיו קיימות לעד, ישראל

שהם דבקים בהקב"ה עאכ"ו, שנאמר: **ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כלכם היום.**

ויזבח שלמה את זבח השלמים וגו' בקר עשרים ושנים אלף

למה הדבר דומה?

למלך שיצא לדרך והיו מביאים לפניו סעודה לפי הדרך ולפי הפונדק.

אמר להם המלך : כך אתם מכבדים אותי, כך אתם נוהגים בי, איני מלך, איני שולט בכל העולם!?

אמרו לו : אדוננו המלך, בדרך אנו נתונים, לפי הדרך ולפי הפונדק הכנסנו לפניך, אלא הכנס למדינה וכשתכנס לפלטין שלך אתה רואה במה אנו מכבדים אותך.
כך כשהוקם המשכן הקריבו לו הנשיאים דורון.

אמר להם הקב"ה : כך הוא כבודי!?

אמרו לפניו : ריבון העולמים במדבר אנו נתונים ולפי המדבר הקרבנו לפניך, וכשתכנס לפלטין שלך אתה רואה כמה קורבנות וכמה פרים נקריב לפניך, שנאמר : **היטיב ברצונך את ציון, אז תחפוץ זבחי צדק עולה וכליל אז יעלו על מזבחך פרים**, לא פר אחד אלא פרים.

לפי שבעולם הזה הקריבו קמעא **ויהי המקריב ביום הראשון מה הקריב קערת כסף אחת פר אחד שעיר עזים אחד**, אבל שלמה כשבנה את בית המקדש הקריב **בקר עשרים ושנים אלף**.

וכן בימי עזרא : **והקריבו לחנוכת בית אלהא דנה תורין מאה דכרין מאתין אימרין ארבע מאה וצפירי עזין לחטאה על כל ישראל תרי עשר למנין שבטי ישראל**.

סימן קצג

ביום ההוא קדש המלך את תורך החצר אשר לפני בית ה' כי עשה שם את העולה ואת המנחה ואת חלבי השלמים כי מזבח הנחשת אשר לפני ה' קטן מהכיל, דברים ככתבן דברי ר' יהודה.

א"ל רבי יוסי :

והלא כבר נאמר **אלף יעלה שלמה על המזבח ההוא**.

ובבית עולמים הוא אומר : **ויזבח שלמה את זבח השלמים אשר זבח לה' בקר עשרים ושנים אלף**.

וכשאתה מגיע למנין בקר עולות ולחשבון אמות זה גדול מזה, **אלא מאי קטן מהכיל?**
כאדם שאומר לחברו פלוני ננס הוא ופסול לעבודה.

ורבי יהודה :

שפיר קאמר ליה רבי יוסי?

רבי יהודה לטעמיה דאמר :

מזבח שעשה משה במדבר נמי גדול היה.

דתניא :

חמש אמות אורך וחמש אמות רוחב, דברים ככתבן דברי רבי יוסי.

רבי יהודה אומר :

נאמר כאן **רבו** ונאמר להלן **רבו**

מה להלן מאמצעיתו הוא מודד, אף כאן מאמצעיתו הוא מודד.

והתם מנא לן?

דכתיב: והאריאל שתיים עשרה אורך בשתיים עשרה רוחב שתיים עשרה אמה לכל רוח.
ור' יוסי כי גמיר גזירה שוה בגובהה הוא דקא גמיר.

דתניא:

ושלש אמות קומתו דברים ככתבן, דברי רבי יהודה.

רבי יוסי אומר:

נאמר כאן **רבוע** ונאמר להלן **רבוע**,
מה להלן גבהו פי שנים כארכו, אף כאן גבהו פי שנים כארכו.

אמר ליה רבי יהודה:

והלא כבר נאמר: **אורך החצר מאה באמה,**
אפשר כהן עומד על גבי מזבח ועבודה בידו וכל העם רואים אותו מבחוץ?
אמר ליה ר' יוסי:

והלא כבר נאמר: **ואת קלעי החצר ואת מסך פתח שער החצר אשר על המשכן ועל המזבח**
סביב.

מה משכן עשר אמות, אף מזבח עשר אמות.
ואומר: **קלעים חמש עשרה אמה אל הכתף.**
ומה תלמוד לומר חמש אמות קומתו?
משפת מזבח ולמעלה.

ומה תלמוד לומר שלש אמות קומתו?

משפת סובב ולמעלה.
ור' יהודה כי גמיר גזירה שוה ברוחבה גמיר.
לרבי יהודה הא קא מתחזי כהן?
נהי דכהן מתחזי עבודה בידו לא מתחזא.

בשלמא לרבי יהודה היינו דכתיב: **קדש.**

אלא לרבי יוסי מאי קדש?
להעמיד בה מזבח.

בשלמא לרבי יוסי היינו דכתיב: **קטן מהכיל.**

אלא לרבי יהודה מאי קטן?
הכי קאמר: מזבח של אבנים שעשה שלמה תחת מזבח הנחשת קטן הוה.

במאי פליגי?

מר סבר דנין חוץ מחוץ ואין דנין חוץ מבפנים.
ומר סבר דנין כלי מכלי ואין דנין כלי מבנין.

כי מזבח הנחשת אשר לפני ה' קטן מהכיל

איסי בן עקיבא אומר:

וכי קטן היה והלא כבר נאמר: **אלף עולות יעלה שלמה וגו'.**

מה ת"ל קטן?

מלמד מיום שנבנה זה, נגנז זה.

ויעש שלמה בעת ההיא את החג וגו'

מכדי כתיב: **ארבעה עשר יום.**

שבעה ימים ושבעה ימים למה לי?

שמע מינה: הני לחוד והני לחוד, דאין מערבין שמחה בשמחה.

אמר ר' פרנך אמר ר' יוחנן:

אותה שנה לא עשו ישראל יום הכפורים והיו דואגים ואומרים: שמא נתחייבו שונאיהם של ישראל כליה, יצאה בת קול ואמרה להם: כולכם מזומנים לחיי העולם הבא.

מאי דרוש?

ק"ו, ומה משכן דאין קדושתו עולם וקרבן יחיד בשבת דאיסור סקילה דחה, מקדש דקדושתו עולם וקרבן צבור ויום הכפורים ואיסור כרת לא כל שכן.

אלא אמאי דואגים?

התם צורך גבוה, הכא צורך הדיוט.

התם נמי הכי נמי מעבד נעבדו **מיכל לא ניכלו ולא נישתו?**

אין שמחה בלא אכילה ושתיה.

וכי מאחר דכתיב: **וכל ישראל עמי [קהל גדול].**

למה לי למכתב מלבוא חמת עד נחל מצרים?

שמע מנה: הני הוא דאיקרי קהל אבל אינך לא איקרו קהל.

דאמר רב אשי:

בהוראה הלך אחר יושבים בארץ.

ר' שמעון בן אלעזר אומר משום רבי מאיר:

חטאו ששה שבטים והם רובן של קהל, או שבעה ואע"פ שאינן רובן של קהל, מביאין פר.

ביום השמיני שלח את העם וגו' וילכו לאהליהם

שהלכו ומצאו נשותיהן בטהרה.

שמחים

שנהנו מזיו השכינה.

וטובי לב

שכל אחד ואחד נתעברה אשתו בן זכר.

על כל הטובה אשר עשה ה' לדוד עבדו ולישראל עמו

שיצאת בת קול ואמרה: כולכם מזומנים לחיי העולם הבא.

בשלמא לישראל עמו לחיי, אלא לדוד עבדו מאי היא?

אמר רב יהודה אמר רב:

בשעה שבקש שלמה להכניס ארון בבית קדש הקדשים דבקו שערים זה בזה, אמר שלמה כ"ד רננות ולא נענה.

פתח ואמר: שאו שערים ראשיכם ולא נענה.

כיון שאמר: ה' אלהים אל תשב פני משיחך זכרה לחסדי דודי עבדך מיד נענה.

באותה שעה נהפכו פני שונאי דוד כשולי קדרה וידעו כל ישראל שמחל לו הקב"ה על אותו עון.

סימן קצד

והיו עיני ולבי שם כל הימים

והלא כבר נאמר עיני ה' משוטטות בכל הארץ,

מה ת"ל והיו עיני ולבי שם?

כביכול שאין עיני ולבי אלא שם [ובשביל שהם שם בכל מקום].

כיוצא בדבר אתה אומר: הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל.

וכי ישראל בלבד הוא שומר והלא את הכל, שנאמר: אשר בידו נפש כל חי.

מה תלמוד לומר: שומר ישראל?

כביכול אינו שומר אלא ישראל (ובשכר) [ובשביל] ששומרם, שומר את הכל.

כיוצא בו אתה אומר: ארץ אשר ה' אלהיך דורש אותה תמיד.

וכי אותה בלבד הוא דורש, והלא כל הארצות כלם הוא דורש, שנאמר: להמטיר על ארץ לא

איש?

אלא כביכול שאינו דורש אלא אותה וכו'.

כיוצא בדבר אתה אומר: קול ה' יחיל מדבר יחיל ה' מדבר קדש.

כתוב אחד אומר: אלכה ואשובה אל מקומי.

וכתוב אחד אומר: והיו עיני ולבי שם כל הימים.

הא כיצד?

פניו למעלה ועיניו ולבו למטה.

סימן קצה

אמר רבי שמואל בר נחמני:

עד שלא חרב בית המקדש הייתה השכינה נתונה בהיכל, שנאמר: **ה' בהיכל קדשו**.
משחרב בית המקדש, **ה' בשמים כסאו** סלק שכינתו בשמים.

אמר ר' אלעזר בן פדת:

בין חרב בין לא חרב אינו זז ממקומו, שנאמר: **והיו עיני ולבי שם כל הימים**.
וכן הוא אומר: **קולי אל ה' אקרא ויענני מהר קדשו סלה**, שאפילו הוא הר, הרי הוא
בקדושתו.

ראה מה כתיב?

(ו) **ויבן את מזבח ה' הוא האלהים אשר בירושלים**.

אמר רבי אחא:

לעולם אין השכינה זזה מכותל מערבי של בית המקדש, שנאמר: **הנה זה עומד אחר כתלנו**.

רבי חייא ורבי סימון ברבי הו יתבי

פתח חד מינייהו ואמר:

המתפלל צריך שיתן עיניו למעלה, שנאמר: **נשא לבבנו אל כפים אל אל בשמים**.

פתח אידך ואמר:

המתפלל צריך שיתן עיניו למטה, שנאמר: **והיו עיני ולבי שם כל הימים**.

פרק ט

המשך סימן קצה

מה הערים האלה אשר נתתה לי אחי!?

תנן התם:

הרחלות יוצאות כבולות.

מאי כבולות?

שכובלין אליה שלהן למטה, כדי שלא עליהן הזכרים.

מאי משמע דהאי כבול?

דלא עבדי פירא הוא, דכתיב: **מה הערים האלה אשר נתתה לי אחי**.

ויקרא להם ארץ כבול

רב הממונא אמר:

שהיו בהם בני אדם שהיו מכובלין בכסף וזהב.

אמר ליה רבא:

אי הכי היינו דכתיב: ולא ישרו בעיניו?

א"ל: אין, כיון דעתירי מפנקי ולא עבדי עיבידתא.

רב נחמן בר יצחק אמר:

ארץ חומטין הייתה, אמאי קרי ליה ארץ כבול?

דמשתקעא כרעא בגוה עד כבלא.

דאמרי אינשי:

ארעא מכבלתא דלא עבדי פירי.

בשעת טובתן של ישראל אומות העולם מכחשין להם ועושים אותם כאלו הם אחים, וכן עשו

אמר ליעקב: **אחי יהי לך אשר לך.**

וכן חירם אמר לשלמה: **מה הערים האלה אשר נתתה לי אחי.** ו

את תדמור במדבר.

ר' הונא ור' ירמיה בשם ר' יצחק:

נשר גדול היה לשלמה והיה רוכב עליו ובא לתדמור ביום אחד, שנאמר: **ויבן שלמה את גזר**

וכו' ואת תדמור במדבר בארץ.

פרק י

המשך סימן קצה

ומלכת שבא

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן:

כל האומר מלכת שבא אשה הייתה אינו אלא טועה.

מאי מלכת שבא?

מלכותא דשבא.

אין כסף לא נחשב בימי שלמה

ר' יצחק רמי

כתיב **אין כסף לא נחשב בימי שלמה למאומה.**

וכתיב: **ויתן המלך את הכסף בירושלים כאבנים.**

לא קשיא, כאן קודם שנשא שלמה את בת פרעה, כאן לאחר שנשא שלמה את בת פרעה.

ויתן המלך את הכסף בירושלים כאבנים.

ולא היו נגנבות, [אבנים שלמות] של חמש ושל עשר אמות היו.

תני רשב"י:

אפילו משקלות שהיו בימי שלמה של זהב היו.

ואת הארזים נתן כשקמים אשר בשפלה לרוב

רבן שמעון בן גמליאל אומר:

סימן לשפלה שקמה.

מאי נפקא מינה?

למקח וממכר.

פרק יא

המשך סימן קצה

והמלך שלמה אהב נשים נכריות רבות ואת בת פרעה

בת פרעה הייתה בכלל, (כתוב ברמז ח').

מן הגוים אשר אמר ה'

(ברמב מ"ג).

ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו

אמר ר' יצחק:

מפני מה לא נתגלו טעמי תורה?

שהרי שני מקראות נתגלו טעמן ונכשל בהם גדול העולם, שנאמר: **ולא ירבה לו נשים ולא יסור**

לבבו.

אמר שלמה: אני ארבה ולא אסור.

וכתיב: **ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו.**

לא ירב לו סוסים ולא ישיב את העם מצרימה,

אמר שלמה: אני ארבה ולא אשיב.

וכתיב: **ותצא מרכבה ממצרים.**

אמר רבי יהושע בן לוי:

עלה יו"ד ונשתטח לפני הקב"ה, אמר לפניו: רבש"ע, הכתבת בתורתך אות אחת לבטלה!?

אמר רשב"י:

עלה ספר משנה תורה לפני הקב"ה, אמר לפניו: רבש"ע, הרי שלמה מבקש לעקור יו"ד ממני!
א"ל הקב"ה: חייך, שלמה בטל ומאה כיוצא בו ואות אחת אינה בטלה ממך.

סימן קצו

ולא היה לבבו שלם וגו' כלבב שלם וגו' כלבב דוד אביו

אמר ר' שמואל בן נחמני אמר רבי יונתן:

כל האומר שלמה חטא אינו אלא טועה, שנאמר: **ולא היה לבבו שלם וגו' כלבב דוד אביו**, כלבב
דוד אביו הוא דלא הוה, מחטא נמי לא חטא.

אלא מה אני מקיים ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו?

כרבי יונתן, דרבי יונתן רמי

כתיב: ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו וגו'.

וכתיב: **ולא היה לבבו שלם וגו' כלבב דוד אביו.**

הכי קאמר: **ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו ללכת אחרי אלהים אחרים ולא הלך.**

והא כתיב: אז יבנה שלמה במה?

שבקש לבנות ולא בנה.

אלא מעתה **אז יבנה יהושע** שבקש לבנות ולא בנה?!

אלא בנה, **הכא נמי בנה?**

אלא כדתניא ר' יוסי אומר:

ואת הבמות אשר על פני ירושלים וגו'.

אפשר בא אסא ולא ביערם בא יהושפט ולא ביערם עד שבא יאשיהו וביערם, והלא כל עבודה

זרה שבארץ ישראל אסא ויהושפט בערום?

אלא מקיש ראשונים לאחרונים, מה אחרונים לא עשו ותלו בהם לשבת, אף ראשונים לא עשו
ותלו בהם לגנאי.

והא כתיב: ויעש שלמה הרע בעיני ה'?

אלא מתוך שהיה לו למחות בנשיו ולא מיחה, מעלה עליו הכתוב כאלו חטא.

ואמר ר' יהודה אמר שמואל:

בשעה שנשא שלמה את בת פרעה הכניסה לו [אלף] מיני זמר, אמרה לו: כך עושין לעבודה

שזרה פלונית כו' ולא מיחה בה.

ואמר ר' יהודה אמר שמואל:

בשעה שנשא שלמה את בת פרעה ירד גבריאלי ונעץ קנה בים והעלה שרטון ובו נבנה כרך גדול
שברומי.

כי ששת חדשים ישב שם יואב וגו' עד הכרית כל זכר באדום

כי אתא לקמיה דדוד, אמר ליה: **מאי טעמא עבדת הכי?**

א"ל: דכתיב: **תמחה את זכר עמלק.**

א"ל: והא אנן זכר קרינן.

אזל לגבי רביה א"ל: **היכי אקריתן?**

א"ל זכר. שקל ספסירא בעא למקטליה,

א"ל אמאי?

א"ל: משום דכתיב: **ארור עושה מלאכת ה' רמיה.**

א"ל: שבקיה לההוא גברא דליקום בארור.

א"ל: כתיב: **ארור מונע חרב מדם** (כתוב ברמז נ').

והדד שמע במצרים כי שכב דוד עם אבותיו וכי מת יואב שר הצבא

דרש רבי פנחס בר חמא:

מפני מה נאמר בדוד שכיבה וביואב מיתה?

דוד שהניח בן נאמר בו שכיבה, יואב שלא הניח בן נאמר בו מיתה.

ויואב לא הניח בן והא כתיב ומבני יואב עובדיה ויחיאל, אלא דוד שהניח בן כמותו נאמר בו שכיבה, יואב שלא הניח בן כמותו נאמר בו מיתה.

רבי פנחס ורבי אמרי בשם רבי חייא בר אבא:

דוד על ידי ששכב על מיטתו כתיב בו שכיבה,

יואב על ידי שנהרג כתוב בו מיתה.

דבר אחר:

דוד ע"י שהיה מלך כתוב בו שכיבה,

יואב על ידי שהיה שר הצבא כתוב בו מיתה.

וירבעם בן נבט

שנו רבותינו:

למה נקרא שמו ירבעם?

שעשה מריבה בעם.

דבר אחר:

שעשה מריבה בין ישראל לאביהם שבשמים.

בן נבט

בן שנבט ולא ראה.

תאנה:

הוא נבט הוא מיכה הוא שבע בן בכרי.

נבט

שנבט ולא ראה.

מיכה שנתמכמך בבנין.

ומה שמו?

שבע בן בכרי שמו.

שנו רבותינו:

שלשה נבטו ולא ראו, ואלו הן:

נבט,

ואחיתופל,

ואצטגניני פרעה.

נבט ראה אש יוצאה מאמתו, סבר איהו מליך ולא ידע דירבעם הוא דנפק מיניה.

אחיתופל ראה צרעת זרחה לו על אמתו הוא סבר איהו מליך ולא ידע דבת שבע היא דנפקא מיניה, דנפק מינה שלמה.

אצטגניני פרעה,

דאמר רבי חנינא:

מאי דכתיב: **המה מי מריבה?**

המה שראו אצטגניני פרעה וטעו, ראו שמושיען של ישראל נלקה במים, **אמרו כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו** והם לא ידעו שעל עסקי מריבה הוא לוקה.

ומנא לן דלא אתי ירבעם לעלמא דאתי?

דכתיב: **ויהי הדבר הזה לחטאת בית ירבעם להכחיד ולהשמיד,**

להכחיד בעוה"ז ולהשמיד בעוה"ב.

וזה הדבר אשר הרים יד במלך שלמה

אמר רבי יוחנן:

מפני מה זכה ירבעם למלכות?

מפני שהוכיח את שלמה.

ומפני מה נענש?

מפני שהוכיחו ברבים, שנאמר: **וזה הדבר אשר הרים יד במלך שלמה בנה את המלוא סגר את**

פרץ עיר דוד.

א"ל: דוד אביך פרץ פרצות בחומה כדי שיעלו ישראל לרגל ואתה גדרת אותם כדי לעשות

אנגריא לבת פרעה?!

ומאי אשר הרים יד במלך?

שחלץ תפליו בפניו, (כתוב בפסוק כי על אפי ועל חמתי ברמז ש"ב).

וירבעם יצא מירושלים

להיכן יצא?

אמר רבי חנינא בר פפא:

שיצא מפתקה של ירושלים.

וימצא אותו אחיה השילוני הנביא בדרך והוא מתכסה בשלמה חדשה

מאי שלמה חדשה?

אמר ר' נחמן:

כשלמה חדשה, מה שלמה חדשה אין בה שום דופי, כך תורתו של ירבעם אין בה שום דופי.

דבר אחר:

שלמה חדשה

שחדשו דברים שלא שמעתן און מעולם.

ומאי שניהם לבדם בשדה?

אמר ר' יהודה אמר רב:

שכל ת"ח דומים בפניהם כעשבי השדה,

ואיכא דאמרי:

שכל טעמי תורה גלויים להם כשדה".

ויתפוש אחיה בשלמה חדשה אשר עליו וכו'.

שמלתו של מי?

וכו' (כתוב ברמז קכ"ג).

אחיה השילוני אמר לירבעם: **והיה אם תשמע (לכל) [את כל] אשר אצוך והלכת בדרכי ועשית**

הישר בעיני וגו' ובניתי לך בית נאמן כאשר בניתי לדוד.

מה לדוד בניתי שלשים ושבע שנים, שהיה מלך על ישראל ולבנו שלש.

וכן הוא אומר: ואענה את זרע דוד למען זאת.

ומה תלמוד לומר: זאת?

כנגד שלשים ושבע שנים שנתחתן שלמה את בת פרעה.

ומה תלמוד לומר אך?

לא כל הימים.

אמרו רבותינו:

עתידה הייתה המלכות לחזור בימי אסא אם לא היה מקלקל, אף ירבעם אלו זכה קבל מלכות

על ישראל שלשים ושבע שנים ולבנו שלש.

והימים אשר מלך שלמה על ישראל וגו' ארבעים שנה

רחבעם בנו שבע עשרה שנה,

אביה בנו שלש.

בשנת שנים לירבעם, מלך אסא ואחת וארבעים שנה מלך בירושלים.

הא כמה ראהו דוד?

שנה אחת, הלך בתורת משה והוא ויהודה עמו שלש שנים ובשנת ארבע מרד **ויהי בשנה**

החמישית עלה שישק מלך מצרים.

פרק יב

המשך סימן קצו

וילך רחבעם שכס כי שכס בא כל ישראל להמליך אותו

תאנא משום ר' יוסי:

מקום מזומן לפורענות:

בשכס ענו לדינה,

בשכס מכרו את יוסף,

בשכס נחלקה מלכות בית דוד.

תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר:

אם יאמרו לך זקנים סתור וילדים בנה, סתור ואל תבנה שסתירת זקנים בנין, וראיה

לדבר, רחבעם בן שלמה.

ויזכרו אליו לאמר אם היום תהיה עבד לעם הזה

ללמדך שכל המתמנה על הצבור נעשה עבד לצבור.

כי הא דר"ג ור' יהושע הוו קאזלי בספינתא בהדי רבן גמליאל. הוה פתא דרבן גמליאל סמך

על סולתא דרבי יהושע.

א"ל מי ידעת דהוה לן עכובא **כולי האי דאיתית נמי סולתא?**

א"ל: כוכב אחד יש שעולה לשבעים שנה ומתעה את הספנין, אמר שמא יעלה ויתעו.

אמר ליה: **כל כך יש בידך ואתה יורד בספינה?**

אמר ליה: עד שאתה תמה עלי תמה על שני תלמידים שיש לי ביבשה:

ר' אלעזר (בן) חסמא

ור' יוחנן בן גורגודא

שיודעים לשער כמה טפים שבים ואין להם פת לאכול ובגד ללבוש.

נתן דעתו להושיבם בראש.

כשעלה מן הים שלח להם ולא באו חזר ושלח להם ובאו.
א"ל: כמדומים אתם ששררות אני נותן לכם, עבדות אני נותן לכם, שנאמר: **וידברו אליו לאמר
אם היום תהיה עבד לעם הזה.**

וכן הוא אומר: **וינגע ה' את המלך ויהי מצורע עד יום מותו וישב בבית החפשית.**
מכלל דעד השתא עבד הוה.

מה לנו חלק בדוד
(כתוב ברמז צ"ט וברמז ק"ו).

ויהי דבר האלהים אל שמעיה איש האלהים
(כתוב ברמז צ"א).

סימן קצח

ויאמר ירבעם בלבו
כסף סיגים מצופה על חרש שפתים דולקים ולב רע, מדבר בעשו וחבריו.

למה הוא דומה?
למולייר שמבחוץ היה של זהב ומרגליות קבועות בו, אלא מבפנים היה של חרס.
כך עשו **ויאמר עשו בלבו,**
אמר נבל בלבו,
ויאמר המן בלבו,
ויאמר ירבעם בלבו.

ואתה אמרת בלבבך השמים אעלה וגו' האומרה בלבבה אני ואפסי עוד.
כי יחנן קולו אל תאמן בו כי שבע תועבות בלבו.

סימן קצט

עתה תשוב הממלכה לבית דוד.
אמר רב נחמן:
גסות הרוח שהיה לו לירבעם היא טרדתו מן העולם.
אמר גמירי דאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד, כיון דחזו ליה לרחבעם דיתיב ואנא
קאימנא אמרי הא עבדא והא מלכא, ואי יתיבנא סברי מורד במלכות הוא וקטלי לי, מיד **ויעץ
המלך ויעש שני עגלי זהב וגו'.**

מאי ויעץ המלך?
אמר רב יהודה אמר רב:

שהושיב רשע אצל צדיק.

א"ל : תחתמו על מה שאני עושה?

א"ל : הן.

מלכא הוינא?

א"ל הן.

וכל מה דאמינא לכו עבדיתו?

א"ל : הן.

ואפילו למפלח ע"ז?

א"ל צדיק : ח"ו,

א"ל רשע לצדיק : סלקא דעתך דגברא כירבעם פלח לעבודה זרה?

לנסיינינהו קא בעי, ואף אחיה השילוני טעה וחתם, שנאמר : ויאמר ה' אל יהוא יען אשר

הטיבות לעשות הישר בעיני.

וכתיב : ויהוא לא שמר ללכת בתורת ה'.

מאי גרמא ליה?

אמר אביי :

ברית כרותה לשפתים, שנאמר : אחאב עבד את הבעל מעט ויהוא יעבדנו הרבה.

רבא אמר :

חותמו של אחיה השילוני ראה וטעה.

פרק יג

המשך סימן קצט

הנה איש אלהים בא מיהוד וגו' ויקרא אל המזבח בדבר ה' ויאמר מזבח מזבח

למה אמר מזבח שני פעמים?

אמר רבי אבא בא כהנא :

מזבח שבבית אל, מזבח שבדן.

מה קרא עליו?

הנה בן נולד לבית דוד יאשיהו שמו וגו' ועצמות ירבעם ישרפו עליך אין כתיב כאן אלא

ועצמות אדם

מלמד, שחלק כבוד למלכות.

סימן ר

הנה בן נולד לבית דוד יאשיהו שמו

ששה נקראו בשמותם עד שלא נולדו, ואלו הן :

ישמעאל,
ויצחק,
ומשה,
ושלמה,
ויאשיהו,
ומלך המשיח.

ישמעאל מניין?

שנאמר: **ויאמר לה מלאך ה' הנך הרה ויולדת בן וקראת שמו ישמעאל** שעתיד הקב"ה לשמוע בנאקת העם, ממה שעתידין בני ישמעאל לעשות באחרית הימים.

יצחק מניין?

אבל שרה אשתך יולדת לך בן וקראת את שמו יצחק.

י' כנגד עשרה נסיונות.

צ' אמו הייתה בת תשעים שנה.

ח' שנמול לשמונה ימים.

ק' שהיה אביו בן מאה שנים.

משה מניין?

שנאמר: **ויאמר ה' לא ידון רוחי באדם לעולם בשגם**

בגימטרייה **משה**,

וחייו מאה ועשרים שנה, שנאמר: **והיו ימיו מאה ועשרים שנה.**

שלמה מניין? (ז)

שנאמר: **הנה בן נולד לך ושלמה יהיה שמו.**

על שם: **שלום ושקט יהיה על ישראל.**

יאשיהו מניין?

הנה בן נולד לבית דוד יאשיהו שמו שנראה כשי על גבי המזבח, יאי שי הוא.

מלך המשיח מניין?

יהי שמו לעולם לפני שמש ינון שמו, שהוא עתיד לינון רשעי ארץ.

סימן רא

רבי נתנאל אומר:

שלש מאות שנה עד שלא נולד יאשיהו נקרא שמו, שנאמר: **הנה בן נולד וגו'.**

ובן שמונה שנה מלך.

וכי נער בן שמונה שנים מהו דעתו?

אלא מאס את האלילים ושבר את המצבות וכתת את האשרים והייתה זכותו מבקעת לפני כסא הכבוד, ובשביל הרעה שהיו ישראל עושים בסתר, נאסף הצדיק ונאספו יהודה וכל ישראל וירמיה הנביא לגמול חסד ליאשיהו, שנאמר: **ויקונן ירמיהו על יאשיהו וגו'.**

ר' מאיר אומר:

השרים אלו הלויים שהיו עומדין על הדוכן בשיר.
והשרות אלו נשיהם.

ר' שמעון אומר:

לא על הלויים ולא על נשיהם בלבד אומר אלא על כל הנשים החכמות, שנאמר: **כה אמר ה' התבוננו וקראו למקוננות.**

ר' מאיר אומר:

התקינו חכמים שיהו ישראל עושים כן לכל זקני ישראל וגדוליהן, שנאמר: **ויתנם לחק על ישראל.**

וגם שלמה המלך ראה שמדת גמילות חסדים גדולה לפני הקב"ה, וכשבנה בית המקדש בנה שני שערים אחד של חתנים ואחד של אבלים ושל מנודים, והיו ישראל יושבים בשבתות בין שני השערים הללו הנכנס בשער של חתנים היו יודעים שהוא חתן והיו אומרים לו: **השוכן בבית הזה ישמחך בבנים ובנות.**

והנכנס בשער האבלים ולא היה שפמו מכוסה היו יודעים שהוא מנודה, והיו אומרים: **השוכן בבית הזה יתן בלבך לשמוע דברי חבריך ויתן בלב חבריך שיקרבוך,** כדי שיצאו כל ישראל ידי חובתן בגמילות חסדים.

ואם היה שפמו מכוסה היו יודעים שהוא אבל, והיו אומרים לו: **השוכן בבית הזה ינחמך.** ומשחרב בית המקדש התקינו חכמים שיהו חתנים ואבלים הולכים לבתי כנסיו ולבתי מדרשות ואנשי המקום רואים את החתן ומשמחין (עמו) [אותו] ורואים את האבל ויושבים עמו לארץ, כדי שיצאו כל ישראל ידי חובתן בגמילות חסדים, ועליהם הוא אומר: **ברוך אתה ה' נותן שכר טוב לגומלי חסדים.**

וישלח ירבעם את ידו מעל המזבח (ויאמר) [לאמר] תפשוהו

ר' הונא בשם ר' אידי אומר:

חס הקב"ה על כבודם של צדיקים יותר מכבודו, שעומד ומקריב על גבי המזבח לע"ז ולא יבשה ידו, וכיון ששלח ידו בצדיק יבשה ידו, הה"ד: **ותיבש ידו אשר שלח עליו.**

ויען המלך ויאמר אל איש האלהים חל נא את פני ה' אלהיך

תרין אמוראין

חד אמר:

אלהיך ולא אלהי.

(ח) וחד אמר:

עומד ומקריב לע"ז וקורא לו אלהי.

ויחל איש האלהים את פני ה' וגו' ותהי כבראשונה

ר' ברכיה ור' יהודה בר' סימון בשם ר' יהושע בן לוי:

אם תכתוש את האויל וגו' אפילו אתה נותן את הרשע בחמור של חרשים, אי אתה מועיל ממנו כלום, מה בראשונה עומד ומקריב לע"ז אף בשניה.

סימן רב

ותיבש ידו

אמר ר' לוי:

ששה דברים משמשין את האדם, שלשה ברשותו ושלושה שלא ברשותו.

האוזן

והחוטם

והעין אינם ברשותו,

חמי מה דלא בעי, שמע מה דלא בעי, מריח מה דלא בעי.

הפה

והיד

והדגל ברשותו,

אי בעי לעי באורייתא אי בעי אמר לשון ביש, אי בעי הוא מחרף אי בעי לא מחרף.

היד אי בעי הוא מפליג מצוון, אי בעי גניב וקטיל.

הרגל אי בעי הוא הולך לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, אי בעי אזיל לבתי טרטיאות

וקרקסאיות, בשעה שאדם זכאי הקב"ה עושה אותם שהם ברשותו שלא ברשותו.

הפה גם ברוך יהיה,

היד ותיבש ידו,

הרגל בני אל תלך בדרך אתם מנע רגלך מנתיבתם.

ויאמר לו גם אני נביא כמוך

(כתוב ברמז ק"ל)

אחר הדבר הזה לא שב ירבעם מדרכו הרעה

מאי אחר?

אחר שתפשו הקב"ה לירבעם בבגדו, א"ל: חזור בך ואני ואתה ובן ישי נטייל בגן עדן.

א"ל: מי בראש?

א"ל: בן ישי בראש.

א"ל: אי הכי לא בעינא.

פרק יד

המשך סימן רב

ואחיהו לא יכול לראות כי קמו עיניו משיבו

מכאן אמרו:

כל המעמיד בן רשע, או תלמיד רשע עינו כהות.

בן רשע מיצחק, ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראות שהעמיד עשו הרשע.

תלמיד רשע מאחיה השילוני, שנאמר: **ואחיהו השילוני לא יכול לראות** שהעמיד תלמיד רשע.

ואי זה?

ירבעם בן נבט.

ואותי השלכת אחרי גוך

אל תקרי גוך אלא גיאך.

אמר הקב"ה: אחר שאכל ושתה זה ונתגאה, קבל עליו עול מלכות שמים.

וספדו לו כל ישראל וקברו אותו כי זה לבדו יבא לירבעם אל קבר יען נמצא בו דבר טוב

מאי דבר טוב?

ר' זירא בר' חנינא בר פפא

חד אמר:

שבטל משמרתו ועלה לרגל.

וחד אמר: שבטל פרדסיאות שהושיב ירבעם אביו על הדרכים שלא יעלו ישראל לרגל.

סימן רג

והכה ה' את ישראל כאשר ינוד הקנה במים

אמר ר' יהודה אמר רב:

לברכה.

דאמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן:

מאי דכתיב: נאמנים פצעי אוהב ונעדרות נשיקות שונא?

טובה קללה שקלל אחיה השילוני את ישראל, מברכה שברכס בלעם הרשע.

אחיה השילוני קלל את ישראל בקנה, מה קנה זה עומד במקום מים וגזעו מחליף ושורשיו מרובים, אפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו הולך ובא עימהם, דממו הרוחות עומד במקומו.

בלעם הרשע ברכם בארז **כארזים עלי מים**, מה ארז זה אינו עומד במקום מים ואין גזעו מחליף ואין שורשיו מרובין ואפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו, אין מזיזות אותו ממקומו וכיון שנשבה רוח דרומית עוקרתו והופכתו על פניו.

דרש ר' שמעון בן אלעזר:

לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהי קשה כארז לפיכך זכה קנה לקולמוס.

ושם אמו נעמה העמונית

אמר ר' חייא בר אבין אמר ר' יהושע בן קרחה:

לעולם יקדים אדם לדבר מצוה, שבשביל לילה אחת שקדמה בכירה לצעירה קדמתה ארבע דורות בישראל, עובד ישי דוד שלמה, ואלו צעירה עד רחבעם.

דרש רבא:

אמר דוד לפני הקב"ה: רבש"ע, **פתחת למוסרי** שתי מוסרות שהיו עלי פתחת: **רות המואביה**, ו**נעמה העמונית**.

סימן רד

ויהי בשנה החמישית למלך רחבעם עלה שישק

אמר ר' יהודה אמר שמואל:

כל כסף וזהב שבעולם לקטו יוסף והביאו למצרים, שנאמר: **וילקט יוסף את כל הכסף הנמצא בארץ מצרים**.

אין לי אלא שבמצרים, שבארץ כנען ושבשאר ארצות מנין?

ת"ל: וכל הארץ באו מצרימה.

וכשעלו ישראל ממצרים העלוהו עמם, שנאמר: **וינצלו את מצרים**.

ואמר ר' אסי:

שעשאוהו כמצולה שאין בה דגים.

וריש לקיש אמר:

שעשאוהו כמצודה שאין בה דגן, והיה מונח עד רחבעם.

בא שישק מלך מצרים ונטלו מרחבעם, שנאמר: **ויהי בשנה החמישית למלך רחבעם עלה**

שישק מלך מצרים על ירושלים ויקח את אוצרות בית ה' ואת אוצרות בית המלך ואת הכל

לקח ויקח את כל מגני הזהב אשר עשה (המלך) שלמה (בית ה').

בא זרח מלך כוש ונטלו משישק מלך מצרים,
בא אסא ונטלו מזרח מלך כוש ושגרו להדרימון בן טברימון.
בא יהושפט ונטלו מבני עמון והיה מונח עד אחז.
בא סנחריב ונטלו מאחז.
בא חזקיה וסיעתו ונטלו מסנחריב והיה מונח עד צדקיה.
באו כשדים ונטלו מצדקיהו.
באו פרסיים ונטלו מכשדיים.
באו יונים ונטלו מפרסיים.
באו רומיים ונטלו מיונים ועדין הוא מונח ברומי.

סימן רה

אמר ר' אלכסנדר שלשה חזרו למטעתן, ואלו הן:
ישראל,
כסף מצרים,
וכתב הלוחות.

כסף מצרים,
הא דאמרן.

ישראל, דכתיב: בעבר הנהר ישבו אבותיכם
וכתיב: ועמיה הגלי לבבל.

ר' יוחנן אמר:
ששלחן לבית אמם.
משל לאדם שכעס על אשתו.
להיכן משלחה?
לבית אמה.

עולא אמר:
כדי שיאכלו תמרים ויעסקו בתורה.

תני ר' חייא:
ידע הקב"ה בישראל שאין יכולים לקבל גזירות של רומיים עמד והגלה אותם לבבל.

אמר ר' אלעזר:
לא הגלה הקב"ה את ישראל לבבל אלא מפני שעמוקה כשואל, שנאמר: מיד שאול אפדם.

כתב הלוחות, דכתיב: ואשברם לעיניכם לוחות משתברות ואותיות פורחות, דכתיב: **התעיף עיניך בו ואיננו.**

וירדוף אביה אחרי ירבעם וגו' ויגפהו

ואין אתה יודע מי הוא שניגף, הרי ירבעם קבר את אביה ומלך אחריו ב' שנה הא אינו אומר ויגפהו אלא באביה.

ומפני מה נגפו המקום?

מפני שהוא עומד ומחסד את ישראל ואומר להם: **ועמכם עגלי זהב**, וכשלכד את בית אל וראה את עגלי הזהב חמל עליו לפיכך נגפו המקום, ועל (ט) שקרא לאחיה בכלל.

אסא מלך מ"א שנה בימיו שקטה הארץ עשר שנים.

ובשנת ט"ו לאסא בא זרח מלך כוש והחזיר לו את כל הבזה שנטל שישק מירושלים.

רבעם מלך כ"ב שנה.

נדב בנו שתי שנים.

בשנת שלש לאסא מלך בעשא בן אחיה על ישראל בתרצה כ"ד שנה.

בשנת שלשים ושש למלכות אסא עלה בעשא על יהודה ויבן את הרמה, אי אפשר לומר כן והלא אסא קבר את בעשא (י) בשנת כ"ו למלוכתו.

אלא מה ת"ל בשנת ל"ו?

כנגד ל"ו שנה משמת שלמה שנתחתן שלמה בבת פרעה,

וכנגד ל"ז שנה שנגזרה גזירה על מלכי ארם להיות שטנים על ישראל ובאחרונה ליפול ביד דוד.

וכן הוא אומר: **בשנת שלשים ושש למלכות אסא**, בשנת ט"ז למלכותו מאחר שנפל זרח מלך

כוש בידו היא שנת ל"ו משמת שלמה, בשנת ט"ז לאסא כרתו ברית מלך ישראל ומלך ארם

לעלות ולהתגרות באסא וקלקל אסא, שנאמר: **ויקה אסא את כל הכסף וגו' ובעת ההיא בא**

חנניה הרואה אל המלך וגו' על כן נמלט חיל ארם מידך ולא פסקו מלכי ארם מהיות שטנים

לישראל עד מות אחז.

ובשנת שלש לאחז כרתו ברית מלך ישראל ומלך ארם לעלות ולהתגרות באחז ולא הייתה זכות

ביד אחז שיפלו בידו ונפלו שניהם ביד תגלת פלאסר מלך אשור.

וירדוף אביה אחרי ירבעם וגו' ויגפהו

מפני מה ניגף אביה?

ר' אסי אמר:

ע"י שהושיב עליהם שומרים שלשה ימים עד שנתקלקלה צורת פניהם, כדכתיב: **הכרת פניהם**

ענתה בס.

ותמן תנינן:

אין מעידים אלא על פרצוף פנים עם החוטם עד שלשה ימים.

והלא דברים ק"ו:

ומה מלך, על שהונה מלך כמותו ענשו הכתוב וניגף. הדיוט שמונה הדיוט עאכ"ו.

רבי יוחנן אמר:

על שחסדם ברבים, שנאמר: **ועמכם עגלי הזהב אשר עשה לכם ירבעם.**

ור' שמואל בר נחמני אמר:

על שבזה כבוד אחיה השלוני וקרא אותו בן בליעל.

סימן רו

ויחזק אסא את הערים הבצורות אשר ליהודה

אמר ר' יהושע בן לוי:

לוד ואונו וגי החרשים מוקפות חומה מימות יהושע בן נון.

הני יהושע בננהו הני אלפעל בננהו דכתיב: ובני אלפעל עבר ומשעם ושמד הוא בנה את אונו ואת לוד ובנותיה?

ולטעמך אסא בננהו דכתיב: **ויחזק אסא את הערים וגו'** אלא מוקפות חומה מימות יהושע הו וחרוב בימי פלגש בגבעה ואתא אלפעל בננהו והדר אינפול ואתא אסא ושפצינהו, דיקא נמי דקתני: **ויחזק אסא** ולא כתיב: **ויבן** שמע מינה.

פרק טו

סימן רז

וגם את מעכה אמו ויסירה מגבירה אשר עשתה מפלצת לאשרה ויכרות אסא את מפלצתה וישרוף בנחל קדרון,

שנו רבותינו:

מצא כלים ועליהם צורת חמה ולבנה וצורת דרקון יוליכם לים המלח.

ור' יוסי אומר:

שוחק וזורה לרוח או מטיל לים.

אמרו לו: אף הוא נעשה זבל, ונאמר: **ולא ידבק בידך מאומה מן החרם.**

א"ל רבי יוסי: הרי הוא אומר: **וגם את מעכה אמו ויסירה מגבירה וגו'.**

א"ל: **משם ראייה?**

נחל קדרון אינו מגדל צמחים.

ולא, **והא תנן:**

אלו ואלו מתערבין באמה ויוצאים לנחל קדרון ונמכרים לגננים לזבל ומועלים בהם?

מקומות מקומות יש בו, יש מקום שהוא מגדל צמחים ויש מקום שאינו מגדל.

מאי מפלצת?

אמר ר' יהודה:

דהוי מפליא ליצנותא.

תני רב יוסף:

כמין זכרות עשתה לה והיא נבעלת לו בכל יום.

אמר להם: הרי הוא אומר: **וכתת את נחש הנחשת אשר עשה משה כי עד הימים ההמה היו**

בני ישראל מקטירים לו ויקראו לו נחשתן.

א"ל: משם ראייה?

הרי הוא אומר: **ויאמר ה' אל משה עשה לך שרף**, דמשלך ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו, ובדין הוא דכתותי נמי לא הוה צריך, אלא כיון דחזא חזקיה דקא טעו בתריה ישראל עמד וכתתו.

אמר להם: הרי הוא אומר: **ויעזבו פלשתים את עצביהם וישאם דוד ואנשיו.**

מאי משמע דהאי וישאם לישנא דבדרויי הוא?

כדמתרגם ר' יוסף:

תזרם ורוח תשאם - תבדרינון ורוח תנטלינון ועלעולא תברר יתהון.

א"ל: משם ראייה?

הרי הוא אומר: **ויאמר דוד וישרפם באש!?**

מדלא כתיב: **וישרפם וישאם** שמע מנה וישאם ממש.

רק לעת זקנתו חלה את רגליו

(כתוב ברמז ע"א וברמז קע"ב).

מלך בעשא וגו' עשרים וארבע שנה

אלה בנו שתי שנים נמצא אסא קבר את אלה (יא) בשנת כ"ז למלכותו.

זמרי הרג את אלה ומלך אחריו שבעה ימים **וישמע העם החונים וגו' ויחלק העם.**

וכמה היה המחלוקת?

ה' שנים.

בשנת ל"א לאסא מלך עמרי מלכות שלמה, כיון שהשיא אסא את בת עמרי ליהושפט, מת תבני.

עמרי מלך י"ב שנה.

בשנת ל"ח לאסא מלך אחאב בן עמרי על ישראל כ"ב שנה.

בשנת ארבע לאחאב מלך יהושפט, בן ל"ה יהושפט במלכו וכ"ה שנים מלך בירושלים.

בשנת י"ג לאחאב היה רעב בשומרון שלש שנים ומחצה וישבו שלש שנים, אין מלחמה בין ארם ובין ישראל.

אחזיה בנו מלך שתי שנים.

ובשנת שתים לאחזיהו נגנו אליהו ז"ל ואינו נראה עד שיבא [מלך המשיח ונגנו שניה ואינו נראה] גוג ומגוג, ועתה הוא כותב כל מעשה הדורות כלן.

פרק טז

המשך סימן רז

ויקן את ההר שומרון מאת שמר

אמר ר' יוחנן:

מפני מה זכה עמרי למלכות?

מפני שהוסיף כרך אחד על ארץ ישראל.

תנא דבי אליהו:

פעם אחת הייתי יושב בבית המדרש בירושלים לפני חכמים אמרתי להם: רבותי, **מה נשתנה**

אחאב בן עמרי שר צבא ישראל (יב) מכל המלכים שהיו לפניו שלא הושיבו מלך בן מלך עד

שבא עמרי והושיבו לו שלשה מלכים על כסאו?

אמרו לי: לא שמענו.

אמרתי להם: רבותי, על שהותיר עיר גדולה בישראל.

וכך היה בדעתו: אמר: כשם שירושלם למלכי יהודה כך שומרון למלכי ישראל.

אמרו: לא היה עשיר כאחאב בן עמרי, ומאתים ושלשים ושנים מלכים עבדו אותו, בקשו

למרוד בו ושלח והביא בן כל אחד ואחד והושיבן תחת ידו בירושלים ובשומרון ועובדי ע"ז היו

וכיון שבאו לירושלים ובשומרון היו יראי שמים לאמיתן, שנאמר: **ויפקוד את נערי שרי**

המדינות וגו'.

אחאב

אח לשמים,

ואב לע"ז.

אח לשמים, דכתיב: ואח לצרה יולד.

ואב לע"ז, דכתיב: כרחם אב על בנים.

אמר ר' נחמן:

אחאב שקול היה, שנאמר: **ויאמר ה' מי יפתה את אחאב** זה אומר בכה וזה אומר בכה.

מתקיף לה' ר' יוסף:

מאן דכתיב ביה: רק לא היה כאחאב אשר התמכר לעשות הרע.

ותנינא:

בכל יום הייתה איזבל שוקלת שקלו לע"ז ואת אמרת שקול היה!?

אלא אמר ר' יוסף:

ותרן בממונו היה ומתוך שההנה תלמידי חכמים מנכסיו כפרו לו מחצה.

מנשה היה שונה נ"ה פנים בתורת כהנים, כנגד שני מלכותו.

אחאב פ"ה

ירבעם ק"ג.

ויהי הנקל לכתו בחטאת ירבעם בן נבט

אמר ר' יוחנן:

קלות שעשה אחאב כחמורות שעשה ירבעם.

ומפני מה תלה הכתוב בירבעם?

מפני שהתחיל בקלקלה.

גם מזבחותם כגלים על תלמי שדם

אמר ר' יוחנן:

אין לך כל תלם שבארץ ישראל שלא העמיד עליו אחאב ע"ז והשתחוה לה.

ומנא לן דלא אתי לעלמא דאתי?

דכתיב: **והכרתי לאחאב משתי בקיר ועצור ועזוב, עצור בעולם הזה ועזוב לעולם הבא.**

ויעש אחאב את האשרה ויוסף אחאב לעשות (הרע) להכעיס את ה' אלהי ישראל מכל מלכי

ישראל אשר היו לפניו

אמר ר' יוחנן:

שכתב על דלתות שומרון אחאב כפר באלהי ישראל, לפיכך לא יהיה לו חלק באלהי ישראל.

מה היה אחאב עבד?

הוא מקשט גרמיה בכל יום וקאי ליה קומי חיאל איסטרטליטא והוא אמר ליה: **כמה אנא טב**

יומא דין?

והוא אמר ליה: כן וכן ומפריש טימיתיה לע"ז הה"ד: **יען התמכרך וגו'.**

ר' לוי עבד דריש הדין קריא שתא ירחין לגנאי: רק לא היה כאחאב.

אתא לגביה בליליא, אמר ליה: מה חטאתי לך ומה סרחית לך, אית לך רישא דפסוקא ואין לך

סיפיה.

אשר הסתה אותו איזבל אשתו

דריש עוד שתא ירחין לשבח, **רק לא היה כאחאב אשר הסתה אותו איזבל אשתו.**

כתיב: **בימיו בנה חיאל וגו' חיאל מן דיהושפט ויריחו מן דבנימין, אלא שמגלגלין את החובה**

ע"י חייב.

פרק יז

ויאמר אליהו התשבי

וכי מה ענין זה אצל זה?

אלא אמר הקב"ה: הדין חיאל גברא רבא הוא זיל וחמי ליה אפיין.

אמר ליה: לית אנא מיזל.

אמר ליה: **למה?**

אמר ליה: דאי אנא מיזל אינון מכעיסין לך אין אמור לי מילין ולית אנא מיכל סביל.

אמר ליה: זיל, אי אמרין לך מילין דמכעיסין לי כל כמה דאת גזר אנא מקיים.

אזל אשכחון עסוקין בהדין קריא: **וישבע יהושע וגו'.**

אמר: ברוך הוא אלההון דצדיקייא דמקיים מילוי דצדיקייא, והוה תמן אחאב.

אמר ליה: מי גדול משה או יהושע וכו'.

בימיו בנה חיאל בית האלי את יריחו באבירים בכורו יסדה ובשגיב צעירו הציב דלתיה.

תאנא:

באבירים בכורו

לא היה לו לאותו רשע ללמוד, ממשמע שנאמר: **אבירים בכורו** איני יודע **ששגיב צעירו!**

אלא מלמד שהיה מקבר והולך מאבירים עד שגיב.

אחאב שושביניה הוה אתא איהו ואליהו לבי טמיא יתיב וקאמר: **דילמא כי לט יהושע לא**

יריחו עייש עיר אחרת ולא עיר אחרת עייש יריחו?

אמר ליה אליהו: אין.

אמר ליה: השתא לווטתא דמשה רביה לא מקיימא ודידיה מקיימא, דכתיב: **וסרתם ועבדתם**

אלהים אחרים וחרה אף ה' בכם ועצר את השמים ולא יהיה מטר.

וההוא גברא מוקים ליה עייז על כל תלם ותלם ולא שביק ליה מטרא למיזל מסגד ליה

ולווטתא דיהושע תלמידיה מקיימא?

מיד, **ויאמר אליהו התשבי מתושבי גלעד אל אחאב חי ה' אלהי ישראל אשר עמדתי לפניו אם**

יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי.

בעא רחמי אאקלידא דמיא יהב ליה.

אמר ליה הקב"ה: זיל איטמר, שקל אקלידא דמטרא וקם ואזל, שנאמר: **ויהי דבר ה' אליו**

לאמר לך מזה ופנית לך קדמה ונסתרת בנחל כרית אשר על פני הירדן, והיה מהנחל תשתה

ואת העורבים צויתי לכלכלך שם, וילך ויעש כדבר ה' וילך וישב בנחל כרית וגו' והעורבים

מביאים לו לחם ובשר.

מהיכא אייתי?

אמר רב:

מבי טבחי דאחאב.

ויהי מקץ ימים וייבש הנחל כי לא היה גשם בארץ
כיון דחזא קב"ה דאיכא צערא בעלמא, אמר ליה: **קום לך צרפתה וגו'.**

ויהי אחרי הדברים האלה חלה בן האשה וגו'
בעא רחמי למיתן ליה אקלידא דתחית המתים.
אמר ליה הקב"ה: שלש מפתחות לא נמסרו ביד שליח:
של חיה,
ושל גשמים,
ושל תחיית המתים.

יאמרו שתים ביד תלמיד ואחד ביד הרב, אייתי לי הא ושקול הא.
מיד כתיב: **לך והראה אל אחאב ואתנה מטר על פני האדמה.**
דרש ההוא גלילאה עליה דרב:
משל דאליהו למה הדבר דומה?
לגברא דטרקיה לגליה ואבדה ליה למפתחיה.

דרש ר' יוסי בצפורי:
אבא אליהו קפדן הוה, איכסי מיניה תלתא יומי ולא אתי, כי אתא אי"ל: **אמאי לא אתי מר?**
אי"ל: קפדנא קרית לי.
אי"ל: הא דקמן דקא קפיד מר.
כתיב: **אין כאל ישורון.**

ר' ברכיה בשם ר' יהודה בר' סימון:
אין כאל ומי כאל?
ישורון הנאים המשובחים שבכם.
את מוצא כל מה שעתיד הקב"ה לעשות הקדים ועשה ע"י צדיקים בעולם הזה.
הקב"ה מחיה מתים,
ואליהו החיה מתים.

הקב"ה פוקד עקרות,
ואליהו פוקד עקרות.

הקב"ה עוצר גשמים,
ואליהו עוצר גשמים.

הקב"ה מברך את המועט,
ואליהו מברך את המועט.

וכן עשה ע"י אלישע.
הקב"ה ממתיק את המר,
ואלישע ממתיק את המר.
(כתוב ברמז כ"א).

המשך סימן רז

ויאמר אליהו התשבי וגו' אם יהיה טל ומטר

רבי ברכיה אמר ר' יוסא ורבנן

חד אמר:

על המטר נשמע לו על הטל לא נשמע לו.

וחד אמר:

על הטל ועל המטר נשמע לו.

מאן דאמר על הטל לא נשמע לו, מן הדא: לך הראה אל אחאב ואתנה מטר.

ומאן דאמר בין על הטל ועל המטר נשמע לו,

היכן הותר נדרו של טל?

אמר ר' תנחום:

סברין מימר: נדר שהותר מקצתו הותר כלו.

אית דבעי אמר: בבנה של צרפית, **ויקרא אל ה' וגו' הגם על האלמנה.**

אמר ר' יודא:

לאחד שגנב נרתיקו של רופא עם כשהוא יוצא נפגע בנו, חזר אצלו, א"ל: אדוני הרופא רפא את בני!

א"ל: לך והחזר את הנרתיק שכל מיני רפואות נתונים בו ואני מרפא את בנך.

כך אמר הקב"ה לאליהו: לך והתר נדרו של טל, שאין המתים חיים אלא בטל, שנאמר: **יחיו**

מתוך נבלתי יקומו כי טל אורות טלך וארץ רפאים תפיל.

מתרגמינן: וארעא תפקידיה תפלט.

ר' יעקב דכפר חנון בשם ריש לקיש:

בשעה שעשה אברהם זקן רצוני, נשבעתי לו שאין מזיזין טללים מבניו לעולם.

מה טעם?

לך טל ילדותך.

וכתיב: **נשבע ה' ולא ינחם.**

אמר רבי יהודה בן פזי:

בדייתיקי נתתיו לאברהם במתנה נתתיו לו, שנאמר: **ויתן לך האלהים מטל השמים.**

אמר ר' שמואל בן נחמן:

בשעה שישראל באים לידי עבירות ומעשים רעים והגשמים נעצרים, הם מביאין להם זקן אחד, כגון **רבי יוסי הגלילי** והוא מפגיע בעדם והגשמים יורדים, אבל הטל אינו יורד בזכות בריה.

מה טעם?

כטל מאת ה' אשר לא יקוה לאיש ולא ייחל לבני אדם.

אם יהיה השנים האלה טל ומטר

וכתיב: **לך והראה אל אחאב ואתנה מטר על פני האדמה.**

ואילו טל לא קאמר ליה, מאי טעמא?

משום דלא מיעצר.

תאנא:

בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר, ואם בא להזכיר מזכיר, משום דלא מיעצרי.

וכי מאחר דלא מיעצר אליהו אשתבועי למה לי?

הכי קאמר ליה: אפילו טל דברכה נמי לא אתי.

וליהדריה?

לא מנכרא מילתא.

סימן רח

אליהו משל מי הוא?

רבי אליעזר אומר:

משל בנימין, שנאמר: **ויערשיה ואליה וזכרי בני ירוחם וגו'** כל אלה מבני בנימין.

רבי נהוראי אומר:

משל גד הוא, הה"ד: **ויאמר אליהו התשבי מתושבי גלעד.**

אמר ר' פפי לרב נהוראי:

מאי חזית למימר כן?

א"ל: משום דכתיב: **ויהי להם הגבול יעזר וכל ערי הגלעד.**

מה מקיים רבי אליעזר קריה דרבי נהוראי מתושבי גלעד?

מיושבי לשכת הגזית ואין גלעד אלא בהמ"ק, דכתיב: **גלעד אתה לי וגו'.**

ומה מקיים רבי נהוראי קריה דר' אליעזר ויערשיה ואליה?

אלא מדרשות הן, בשעה שהקב"ה מרעיש עולמו אליהו מזכיר זכות אבות, בני ירוחם הקב"ה מתמלא רחמים על עולמו.

פעם אחת נחלקו רבותינו אלו אומרים משל גד ואלו אומרים משל בנימן.

בא ועמד עליהם, אמר להם: **רבותי למה אתם חלוקים עלי?**

אני מבני בניה של רחל.

אמרו לו: ולא כהן אתה, ולא כן אמרת לאשה אלמנה מצרפת: **אך עשה לי משם עוגה קטנה?**
א"ל: אותו התינוק משיח בן יוסף היה ורמז רמזתי לעולם, שאני יורד תחלה לבבל ואח"כ יבא משיח.

סימן רט

זהו שאמר הכתוב: **ובנביא העלה ה' את ישראל ממצרים ובנביא נשמר.**

ובנביא העלה ה' זה משה.

ובנביא נשמר זה אליהו ז"ל.

אתה מוצא שני נביאים עמדו לישראל משבטו של לוי:

משה ראשון,

ואליהו אחרון.

ושניהם גואלים את ישראל בשליחות.

משה גאלם ממצרים, ועתה לכה ואשלחך אל פרעה.

ואליהו לעתיד לבא, הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא.

משה גאלם ממצרים תחלה, עוד לא חזרו ונשתעבדו במצרים.

ואליהו כשיגאל אותם מן הרביעית, עוד אינם חוזרים ומשתעבדים אלא תשועת עולמים.

ואתה מוצא שמושה ואליהו שוים זה לזה לכל דבר:

משה נביא,

ואליהו נביא.

משה נקרא איש האלהים,

ואליהו נקרא איש האלהים.

משה עלה למעלה,

ואליהו עלה למעלה, שנאמר: ויהי בהעלות ה' את אליהו.

משה הרג את המצרי,
ואליהו הרג את חיאל, שנאמר: **ויאשם בבעל וימת.**

משה נתכלכל על ידי אשה, שנאמר: **קראן לו ויאכל לחם.**
ואליהו נתכלכל על ידי הצרפית, שנאמר: **לקחי נא לי פת לחם.**

משה ברח מפני פרעה,
ואליהו ברח מפני איזבל.

משה ברח ובא לבאר,
ואליהו ברח ובא לבאר, שנאמר: **ויבא באר שבע.**

משה אמר: **אם כמות כל אדם ימותון אלה.**
ואליהו חי ה' וגו' אם יהיה וגו' טל ומטר.

במשה, **ויעבר ה' על פניו.**
ובאליהו, **והנה ה' עובר.**

במשה, **וישמע את הקול,**
ובאליהו, **והנה אליו קול.**

משה, כנס את ישראל לפני הר סיני.
ואליהו כנסם להר הכרמל.

משה, נטמן במערה, שנאמר: **ושמתיך בנקרת הצור.**
ואליהו נטמן במערה, שנאמר: **ויבא שם אל המערה וילן שם.**

משה **ויבא אל הר האלהים,**
ואליהו **(ויבא) [וילך] וגו' עד הר האלהים.**

משה, בא למדבר,
ואליהו בא למדבר **מדברה דמשק.**

משה, השיח עמו על ידי מלאך, שנאמר: **וירא מלאך ה' אליו.**
ואליהו, **וילך בכח האכילה ההיא ארבעים יום.**

משה, התפלל על ישראל, שנאמר: **אל תשחת עמך.**
ואליהו התפלל, שנאמר: **ענני ה' ענני.**

משה, תפש זכות אבות, שנאמר: **זכור לאברהם**,
ואליהו **שתיים עשרה אבנים וגו' לאמר ישראל יהיה שמך**.

משה קבלו ישראל על ידו אהבתו של מקום, שנאמר: **כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע**.
ואליהו, קבלו על ידו ואמרו: **ה' הוא האלהים**.

משה עשה משכן כבית סאתים זרע
וכן אליהו.

משה כשבנה את המזבח בנה אותו י"ב אבנים למספר בני ישראל,
וכן אליהו **ויקח אליהו שתיים עשרה אבנים וגו'**.

חי ה' וגו' אשר עמדתי לפניו.

ר' ברכיה בר' חלבו בשם ר' שמואל בר רב יצחק:

וכי לפני שכינה הוא עומד?

אלא כל זמן שהיה עומד לפני אחיה השילוני כאלו עומד לפני השכינה.

אם יהיה טל ומטר י' רעבון וכו'

(כתוב ברמז קנ"ד).

והעורבים מביאים לו לחם ובשר

מהיכן מייתי ליה?

מבי טבחא דאחאב ועל פי הדבור, מפני דמומר לע"א אסור לאכול משחיתתו.

מאי עורבים?

אמר רבינא:

עורבים ממש.

אמר ליה רב אחא בר מניומי לרבינא:

ודילמא תרי גברי דהוו שמייהו עורבים, מי לא כתיב: ויכו את עורב בצור עורב ואת זאב הרגו

ביקב זאב?

א"ל: ואתרמי מילתא דתרוייהו הוו שמייהו עורבים.

ודילמא ע"ש מקומם, מי לא כתיב: **וארם יצאו גדודים וישבו מישראל נערה קטנה**.

וקשיא לן: **קרי לה נערה וקרי לה קטנה?**

ואמר ר' פדת:

קטנה דמן נעורן?

אם כן עורביים מיבעי ליה.

דבר אחר:

משלחנו של יהושפט, לפי שלא היו רוצים ליכנס בביתו של אחאב להוציא משלחנו של אותו רשע כלום לאותו צדיק, מפני שהייתה ביתו של אותו רשע מלאה ע"א, הוי: **מעוף השמים יחכמנו.**

קום לך צרפתה.

ר' שמעון אומר:

מכח הצדקה המתים עתידין להחיות.

מנין אנו למדין?

מאליהו ז"ל שקבלתו אלמנה בכבוד גדול. ואמו של יונה הייתה.

מפתן ומששמנן ומיצהרן היו אוכלים היא והוא וביתה, שנאמר: **ותאכל היא והוא.**

אמר ר' לוי:

הוא והיא כתיב, בזכות אליהו אכלו הוא והיא ולאחר ימים חלה בן האשה ומת, שנאמר: **ויהי אחר הדברים האלה חלה וגו'.**

אמרה אליו האשה: (יג) באת אלי בתשמיש המטה והזכרת את עוני עלי ומת בני, טול את שהבאת אצלי ותן לי את בני, ועמד אליהו ז"ל והיה מתפלל לפני הקב"ה ואמר: לפניו רבון העולמים, לא דיי כל העונות שעברו על ראשי אלא אף האשה הזאת שאני יודע שמתוך צרת בנה דברה דבר שלא נעשה, השב את נפש הילד הזה לקרבו ויילמדו שיש תחיית המתים ונעתר לו, שנאמר: **וישמע ה' בקול אליהו.**

ר' ברכיה ורבי לוי בשם ר' חמא בר חנינא:

שני בני אדם אמרו דבר אחד לוט וצרפית:

לוט אמר: עד שלא הלכתי אצל אברהם היה הקב"ה רואה מעשי ומעשי בני עירי והיו מעשי רבים על מעשי בני עירי, עכשו שאני הולך אצל אברהם מעשיו רבים על שלי, שנאמר: **כי לא אוכל להמלט ההרה.**

צרפית אמרה: עד שלא באת אצלי היה הקב"ה רואה מעשי ומעשי בני עירי והיו מעשי רבים על מעשי בני עירי, עכשו שבאת אלי **באת להזכיר את עוני ולהמית את בני.**

פרק יח

סימן רי

ויהי ימים רבים ודבר ה' היה אל אליהו

ר' ברכיה ור' חלבנו בשם ר' יוחנן:

שלשה חדשים בראשונה ושלשה חדשים באחרונה ושנים עשר באמצע הרי שמונה עשר חדשים.

וכי ימים רבים היו?

אלא על ידי שהיו ימים של צער.

ודכוותה: וימים רבים לישראל ללא אלהי אמת וללא כהן מורה.

ודכוותה: ימים רבים שמונים ומאת יום.

ודכוותה: ויהי בימים הרבים ההם.

ודכוותה: ואשה כי יזוב זוב דמה ימים רבים.

ותני ר' חייא:

ימים שנים רבים שלשה, אלא לפי שהם ימים של צער, הוא קורא אותם רבים.

ויקרא אחאב אל עובדיהו אשר על הבית ועובדיה היה ירא את ה' מאד

מאי אמר ליה?

אמר ר' יצחק:

אמר ליה: **ביעקב כתיב: ויברכני ה' בגלגלך,**

ביוסף כתיב: ויברך ה' את בית המצרי בגלל יוסף ביתא דההוא גברא לא מברך, דיימא לאו

ירא אלהים אתה.

יצתה בת קול ואמרה לו: **ועובדיה היה ירא את ה' מאד**, וביתו של אחאב אינו מזומן לברכה.

אמר ר' אבא:

גדול מה שנאמר בעובדיה, ממה שנאמר באברהם אבינו.

דאלו באברהם לא כתיב **מאד** ובעובדיה כתיב ביה **מאד**,

אמר ר' יצחק:

מפני מה זכה עובדיה בנביאות?

מפני שהחביא מאה נביאים, שנאמר: **ויהי בהכרית איזבל את נביאי ה' ויקח עובדיהו מאה**

נביאים ויחביאם חשים וגו' ואחביא וגו' חמשים חמשים וגו'.

מאי שנא חמשים חמשים?

אמר ר' אלעזר:

מיעקב אבינו למד **והיה המחנה הנשאר לפליטה.**

רבי אבהו אמר:

לפי שלא הייתה מערה מחזקת יותר מחמשים.

סימן ריא

חי ה' אלהיך אם יש גוי וממלכה.

שנו רבותינו:

שלשה מלכו בכיפה:

אחאב בן עמרי,

ונבוכדנאצר,

ואחשורוש.

אחאב, דכתיב: **אם יש גוי וממלכה אשר לא שלח אדוני שם לבקשך ואמרו אין והשביע את**

הממלכה ואת הגוי כי לא ימצאכה

ואי לאו דמלך מי מצי משבע להו.

אחשורוש דכתיב: מהודו ועד כוש.

נבוכדנאצר, דכתיב: והיה הגוי והממלכה אשר לא יעבדו את נבוכדנאצר וגו'.

ותו ליכא, והא איכא שלמה?

שאני שלמה דמילתא אחריתי הוה ביה שמלך על העליונים ועל התחתונים, שנאמר: **וישב**

שלמה על כסא ה'.

והא איכא סנחריב?

הא הוה ירושלים דלא כבשה.

והא איכא דריוש?

הא איכא שבע דלא מלך עליהו, דכתיב: **שפר קדם דריוש והקם על מלכותא אחשדרפניא**

מאה ועשרים.

הא איכא כורש, דכתיב: כה אמר כור מלך פרס כל ממלכות הארץ נתן לי אלהים?

ההוא שבוחי הוא דקא משבח נפשיה.

תניא אידך:

עשרה מלכים מלכות בכיפה:

מלך הראשון זה הקב"ה, שהוא מושל בעליונים ובתחתונים.

מלך השני הוא נמרוד, שמלך מסוף העולם ועד סופו, שהיו כל הבריות יושבים במקום אחד

(יד) יראים מן המבול ונמרוד היה מלך עליהם, שנאמר: ותהי ראשית ממלכתו בבל.

המלך השלישי זה יוסף, שמלך מסוף העולם ועד סופו, שנאמר: וכל הארץ באו מצרימה

לשבור אל יוסף והיו מביאין המס שלהם ומנחתם, שארבעים שנה היה משנה למלך וארבעים

שנה מלך מעצמו, שנאמר: ויקם מלך חדש על מצרים.

המלך הרביעי הוא שלמה, שנאמר: **ושלמה מושל בכל הממלכות והם מביאים איש מנחתו.**

המלך החמישי זה אחאב, שמלך מסוף העולם ועד סופו, שנאמר: **חי ה' אלהיך אם יש גוי וממלכה, והיו לפניו כל שרי אפרכיות של עולם מאתים ושלשים ושנים, שנאמר: ויפקוד את נערי שרי המדינות ויהיו מאתים ושלשים ושנים.**

המלך הששי זה נבוכדנאצר, ולא עוד, אלא שמשל אפילו על חיות השדה ועל עוף השמים ולא היו יכולים לפתוח את פיהם כי אם ברשותו, שנאמר: **וגם חית השדה נתתי לו לעבדו.**

המלך השביעי כורש, שנאמר: **כה אמר כרש מלך פרס כל ממלכות הארץ וגו'.** ואחשורוש מלך בחציו של עולם והלא חציו של עולם אינו אלא קי"ו איפרכיות אלא בזכותה של אסתר ניתוספו לו אחד עשר איפרכיות, אלא בזכותה של אסתר נתוספו לו אחת עשרה איפרכיות, הדא הוא דכתיב: **הוא אחשורוש המולך מהודו ועד כוש שבע ועשרים ומאה מדינה.**

המלך השמיני זה אלכסנדרוס מוקדון, שנאמר: **ואני הייתי מבין והנה צפיר העזים וגו' על הארץ אין כתיב כאן, אלא בא מן המערב על פני הארץ.** **ולא עוד,** אלא שרצה לעלות לשמים ולידע מה שבשמים ולירד לתהום ולידע מה שבתהומות ולילך ולידע מה שבקצות הארץ והחצה הקב"ה מלכותו לארבע רוחות השמים, שנאמר: **ובעמדו תשבר מלכותו.**

המלך התשיעי זה מלך המשיח, שנאמר: **וירד מים עד ים.**

המלך העשירי חוזרת המלכה לבעליה, מי שהיה מלך ראשון הוא יהיה מלך אחרון, שנאמר: **אני ראשון ואני אחרון.** ואומר: **והיה ה' למלך על כל הארץ.**

כתיב: **ועבדך ירא את ה' מנעורי.**

רבא רמי:

כתיב: **ועבדך ירא את ה' מנעורי.**

וכתיב: **יהללך זר ולא פיך!?**

לא קשיא, הא באתרא דידיעי ליה, הא באתרא דלא ידעי ליה.

דאמר רבא:

שרי ליה לאיניש לאודועי נפשיה, היכא דלא ידעי ליה, אלא קשיא דרבי טרפון. **דר' טרפון** אשכחיה ההוא גברא בפרדסיה, בזמן שהוכפלו המקצועות דקאכיל. אחתיה בשקא ושקליה ואמטייה למשדי בנהרא. אמר: **אוי לו לטרפון שזה הורגו.** שמע ההוא גברא שבקיה וערק.

אמר ר' אבהו בשם ר' חנינא בן גמליאל:

כל ימיו של אותו צדיק היה מצטער על דבר זה ואמר: **אוי לי שנשתמשתי בכתרה של תורה.**
שאני ר' טרפון דעשיר גדול היה, והוה ליה לפייסו בדמים.

סימן ריג

הלא הוגד לאדוני את אשר עשיתי וגו' ואכלכלם לחם ומים

אם לחם למה מים?

אלא מלמד שהיה המים קשה לו להביא יותר מן הלחם.

שנו רבותינו:

דורו של אחאב כלם עובדי ע"א היו וע"י שלא היו בהם דילטורין היו יוצאים למלחמה ונוצחים, שכן אליהו מכריז בהר הכרמל: **אני נותרתי נביא לה' לבדי** וכל עמא ידעין ולא מפרסמים למלכא.

אבל דורו של דוד,

אמר ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי:

אפילו תינוקות שהיו בימי דוד, עד שלא טעמו טעם חטא היו יודעים לדרוש את התורה. במ"ט פנים טהור ובמ"ט פנים טמא ואחר כל השבח הזה יוצאין למלחמה ונופלים, לפי שהיה בהם דילטורים.

הוא שדוד אמר: **נפשי בתוך לבאים אשכבה וגו'**, אלו אבנר ועמשא שהיו לבאים בתורה, **לוהטים**, אלו דואג ואחיתופל שהיו להוטים אחר לשון הרע.

בני אדם שניהם חנית וחצים אלו אנשי קעילה, שנאמר: **היסגירוני בעלי קעילה.**

ולשונם חרב חדה אלו הזיפים, שנאמר: **בבא הזיפים ויאמרו לשאול.**

באותה שעה אמר דוד: **רומה על השמים אלהים** סלק שכינתך מביניהון.

סימן ריד

בחרו לכם הפר האחד ועשו ראשונה,

א"ל אליהו לנביאי הבעל: בחרו שני פרים תאומים מאם אחת, הגדלים על אבוס אחד והטילו עליהם גורלות, אחד לשם ואחד לבעל, ופרו של אליהו היה נמשך אחריו והולך, ואותו הפר שעלה לשם הבעל, נתקבצו כל אותם נביאי הבעל ארבע מאות וחמישים ונביאי האשרה ארבע מאות וכולם לא יכלו להזיז רגלו מן הארץ, עד שפתח אליהו פיו ואמר לו: **לך עימהם!**

השיב הפר ואמר לאליהו לעיני כל העם: אני וחברי יצאנו מבטן אחד וגדלנו במרעה אחד ועל אבוס אחד והוא עולה לחלקו של הקב"ה ושמו של הקב"ה מתקדש עליו ואני עליתי לחלק הבעל להכעיס את בוראי!?

אמר לו אליהו: **לך עימהם** ואל ימצאו עליה, כשם ששמו של הקב"ה מתקדש על יד זה שעמי, כך מתקדש על ידך.

א"ל: **וכך אתה יועצני?**

שבועה שלא אזוז מכאן עד שתמסרני בידם, מיד **ויקחו את הפר אשר נתן להם**.

מי נתנו להם?

אליהו.

ומקרא אתה למד שאמר להם : **בחרו לכם**.

ולבסוף כתיב : **אשר נתן להם**.

והיינו דכתיב : **מלפנו מבהמות ארץ**, למדנו מפרו של אליהו.

ומעוף השמים יחכמנו למדנו מן העורבים, שלא הביאו משולחנו של אחאב אלא משלחנו של יהושפט.

ויפסחו על המזבח אשר עשה,

וכי הוא עשה והלא הם עשו?

אלא מלמד שחיאל עשאו נבוב ושמנו אותו בתוכו, ואמרו לו : כשתשמע את הקול מיד חתה האש אשר בידך והדלק מתחתיו, מיד זימן הקב"ה נחש ונשכו ומת.

ויתגודדו כמשפטם בחרבות וברחמים

תני תנא קמיה דר' יוחנן :

למת בין ביד בין בכלי חייב, לע"א ביד פטור בכלי חייב, שנאמר : **ויתגודדו כמשפטם בחרבות וגו'.**

וירפא את מזבח ה' ההרוס

שרפא אותם והביאן מן הדרך הרעה לדרך טובה ע"י שעשה להם הנסים, וכיון שראו כן, אמרו : **ה' הוא האלהים.**

בעולם הזה שאלילים מצויים אמרו : **ה' הוא האלהים**, אבל לעולם הבא כשימלך הקב"ה עלינו אומרים : **והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד.**

אליהו ז"ל עשה מזבח ועשה מקום כבית סאתים זרע, ואמר לתלמידיו : **מלאו ארבעה כדים מים וגו' ויאמר שנו וישנו וגו' (טו).**

וכי תעלה על דעתך שמ"ב כדי מים נתמלא כל המקום ההוא?

אלא אמר לתלמידיו : מי שיש לו מים יבא ויצוק ע"י, בא אלישע ויצק על ידיו ונעשו אצבעותיו כמעיינות עד שנתמלא כל המקום ההוא מים, שנאמר : **פה אלישע בן שפט אשר יצק מים על ידי אליהו.**

ויהי בעלות המנחה ויגש אליהו

ואליהו מקריב בחוץ בשעת איסור הבמות.

אמר ר' שמלאי :

הקב"ה אמר לו, שנאמר : **ובדברך עשיתי. ענני ה' ענני,**
ענני בזכותי,

ענני בזכות תלמידי.

סימן רטו

ויהי בעלות המנחה.

אמר ר' חלבו אמר ר' הונא:

לעולם יזהר אדם בתפלת המנחה, שהרי אליהו לא נענה אלא בתפלת המנחה, שנאמר: **ויהי**

בעלות המנחה ויגש אליהו.

רב נחמן בר יצחק אמר:

אף בתפלת שחרית, שנאמר: **ה' בקר תשמע קולי.**

רבי יוחנן אמר:

אף בתפלת ערבית, שנאמר: **תכון תפלתי קטרת לפניך משאת כפי מנחת ערב.**

ובדברך עשיתי

אם יאמר לך אדם, למה בנה אליהו מזבח בהר הכרמל והקריב ובית המקדש היה קיים באותה שעה?

אמור לו: כל מה שעשה לשמו של הקב"ה עשה, שנאמר: **ובדברך עשיתי את כל הדברים האלה.**

(שאר קיטעא כתוב בתהלים בסימן תשע"ט בפסוק לי גלעד).

ענני ה' ענני.

אמר ר' אמי:

אמר אליהו: רבש"ע, ענני שתד אש מן השמים.

וענני שתסיח דעתם, שלא יאמרו מעשה תוהו הם, מעשה כשפים הם.

סימן רטז

ואתה הסבות את לבם אחורנית

אמר ר' אלעזר:

אליהו הטיח דברים כלפי מעלה, שנאמר: **ואתה הסבות את לבם אחורנית.**

אמר רבי שמואל בר רב יצחק:

מנין שחזר הקב"ה והודה לאליהו?

שנאמר: **ואשר הרעותי.**

אמר ר' חמא בר חנינא:

אלמלא שלש מקראות הללו נתמוטטו רגליהם של שונאי ישראל:

חד דכתיב: **ואשר הרעותי.**

וחד דכתיב: **הנה כחומר ביד היוצר כן אתם בידי בית ישראל.**

וחד דכתיב: **והסירותי את לב האבן מבשרכם.**

ה' הוא האלהים

כנגד, **אנכי ה' אלהיך.**

(שאר קיטעא כתוב בספר שופטים ברמז מ"ז וברמז תתרמ"ה).

תנו רבנן:

שש אשות הן:

יש אש אוכלת ואינה שותה.

יש שותה ואינה אוכלת.

ויש אוכלת ושותה.

ויש אוכלת לחין כיבשים.

ויש אש דוחה אש.

ויש אש אוכלת אש.

יש אש אוכלת ואינה שותה, הא דידן.

שותה ואינה אוכלת, אש של חולים.

שותה ואוכלת, דאליהו, דכתיב: ותאכל את העולה ואת העצים וגו' ואת המים אשר בתעלה

לחכה.

אש אוכלת לחים כיבשים, אש המערכה.

יש אש דוחה אש דגבריאל.

אש אוכלת אש דשכינה.

דאמר מר:

הושיט אצבעו ביניהן ושרפן.

ויגהר ארצה וישם פניו בין ברכיו

אמר לפני הקב"ה: אם אין לנו זכות הבט לברית.

סימן ריז

ויד ה' הייתה אל אליהו וישנס מתניו וירץ לפני אחאב

מלמד שחלק כבוד למלכות.

וכן מצינו במשה שחלק כבוד למלכות, שנאמר: וירדו כל עבדיך אלה אלי שאין תלמוד לומר

אלה, אלא שסופו לירד בראשונה, אלא שחלק כבוד למלכות.

וכן אמר לו הקב"ה: חלוק כבוד למלכות, שנאמר: וידבר ה' אל משה ואל אהרן ויצום אל בני

ישראל ואל פרעה מלך מצרים צום לחלוק כבוד למלכות.

וכן מצינו ביוסף שחלק כבוד למלכות, שנאמר: **בלעדי אלהים יענה את שלום פרעה.**

וכן מצינו בחנניה מישאל ועזריה שחלקו כבוד למלכות, שנאמר: **באדין נבוכדנצר קרב לתרע אתון נורא וגו' ונאמר באדין נפקין וגו'.**

וכן מצינו בדניאל שחלק כבוד למלכות שנאמר: **ומהקריביה לגובא לדניאל בקל עצמב זעיק, ומה הוא אומר?**

אדין דניאל עם מלכא מליל מלכא לעלמין חיי.

פרק יט

המשך סימן ריז

מה לך פה אליהו.

היה לו שיאמר לפניו: , רבש"ע, הן בניך בני אברהם יצחק ויעקב שעשו לך רצונך בעולמך. הוא לא עשה כן, אלא אמר: **קנא קנאתי וגו'.**

התחיל הקב"ה לדבר עמו דברים של תנחומים, אמר: כשירדתי ליתן תורה לישראל לא ירדו עמי אלא מלאכי השרת שרצו בטובתן, שנאמר: **צא ועמדת בהר וגו' ואחר הרעש אש.**

המתין לו שלש שעות, עדיין עמד בדברים הראשונים ואמר: **קנא קנאתי.**

א"ל הקב"ה: **ואת אלישע תמשח לנביא תחתיך.**

ומה שבדעתך אין אתה יכול לעשות, (א"ל לעולם אתה מקנא).

ויאמר קנא קנאתי

אמר לו: לעולם אתה מקנא, קנאת בשטים על גלוי עריות.

(שאר קיטעא כתוב ביהושע ברמז ט"ו בפסוק עשה לך חרבות צורים).

סימן ריח

כי עזבו בריתך בני ישראל,

למה נמשלו ישראל לאגוז?

שנאמר: **אל גנת אגוז ירדתי.**

מה האגוז הזה חלק ומי שאינו אומן לעלות בו מיד הוא נופל שצריך לשמור את עצמו שלא יפול ממנו,

כך כל מי שמשרה את ישראל צריך לישמר שלא יטול את שלו מתחת ידיהם.

משה אמר: שמעו נא המורים.

ונאמר לו: **לכן לא תביאו את הקהל הזה.**

ישעיה אמר: ובתוך עם טמא שפתים אנכי יושב,

מיד ובידו רצפה.

מהו רצפה?

אמר ר' שמואל בר נחמני:

רצף פה שאמרה דלטוריא על בני.

אליהו אמר: כי עזבו בריתך בני ישראל.

ומה נאמר לו?

ואת אלישע בן שפט תמשח לנביא תחתך.

ר' יוחנן שמע לה מן הדין קריא:

משא דמשק וגו' עומד בדמשק ומכריז: ערי ערוער.

והלא אין ערוער אלא בתחום מואב?

אלא שס"ה בתי אלילים היו בדמשק והיו עובדים לכל אחד ואחד יומו, והיה להם יום אחד והיו עובדים את כלם, באותו היום אמר לו הקב"ה: אליהו עד שאתה מקטרג את בני, לך לדרכך דמשק וקטרג עליהם.

ר' אבהו ור' שמעון בן לוי הוו עלין להדין קסרין אמר ליה ר' אבהו לר"ש בן לוי:

מה אנן עלין למדינתהון דמחרפיא ומגדפיא?

נחת ר"ש בן לוי מן חמרין וספא ליה חלא ויהב ליה בפומיה.

אמר ליה: מהו כן?

אמר ליה: אין הקב"ה רוצה במי שאמר דלטוריא על ישראל, דכתיב: אל תראוני שאני

שחרחורת.

וכתיב: אל תלשן עבד אל אדוניו.

סימן ריט

והנה וגו' ורוח גדולה וחזק מפרק הרים.

זה שאמר הכתוב: כי רוח מלפני יעטף.

אמר רבי:

בשעה שהרוח יוצא לעולם הקב"ה מרשלו בהרים ומשברו בגבעות, ואומר לו: הזהר שלא תזיק את בריותי.

מה טעם?

כי רוח מלפני יעטוף.

מהו יעטוף?

משלהי, כמה דאת אמר: בהתעטף עלי רוחי.

וכל כך למה?

בשביל **ונשמות אני עשיתי**.

אמר ר' הונא:

שלש רוחות על ידי שיצאו שלא במשקל כמעט שהיה העולם חרב, ואלו הם:

אחד בימי יונה.

ואחד בימי איוב.

ואחד בימי אליהו.

אמר ר' יודן בר ישמעאל:

של יונה על אותה ספינה היה, שנאמר: **וה' הטיל רוח סערה על הים**.

של איוב על אותו בית, שנאמר: **והנה רוח גדולה באה מעבר המדבר ויגע בארבע פינות הבית**.

ואין לך קזמיקון שבכלם אלא של אליהו, שנאמר: **ורוח גדולה וחזק מפרק הרים ומשבר**

סלעים.

אמר ר' יוחנן:

לעולם ישתדל אדם לרוץ לקראת מלכי ישראל, ולא לקראת מלכי ישראל בלבד אלא אפילו לקראת מלכי עובדי אלילים, שאם יזכה יבחין בין מלכי ישראל למלכי עובדי אלילים.

רב ששת סגי נהור הוה נפק למחוזא אשכחיה ההוא צדוקי.

א"ל: **חצבי לנהרא כגני לייא?**

א"ל: תא חזי דידענא טפי מינד.

שמע קל אוושא, אמר ליה: **אתא מלכא?**

אמר ליה: לא.

חליף גונדא תנינא, שמע קל אוושא, א"ל: **אתא מלכא?**

אמר ליה: לא.

חליף גונדא תליתאה הוה שתקא, א"ל: **אתא מלכא?**

א"ל: אין, השתא אתי.

אמר ליה: **מנא ידעתא?**

אמר ליה: דמלכותא דארעא כעין מלכותא דרקינא, דכתיב: **ורוח גדולה וחזק מפרק הרים**

ומשבר סלעים וגו' לא ברוח ה' ואחר הרוח רעש לא ברעש ה' וגו'.

כי אתא מלכא פתח רב ששת וקא מברך.

א"ל דהוא צדוקי: **מאן דלא חזי היכי מברך?**

נתן עיניו בו ועשאו גל של עצמות.

והשארתי בישראל שבעת אלפים וגו' אשר לא כרעו לבעל.

הם היו אותם של גדעון, דכתיב: **בשלש מאות המלקקים אושיע את ישראל**, ועליהם הוא

אומר: **והיה שארית יעקב וגו' כטל מאת ה'.**

ר' ברכיה בשם ר' הושעיא הגדול:

אף שבעת האלפים היו עובדים עבודת אלילים, שנאמר: **וכל הפה אשר לא נשק לו**. לבעל לא היו עובדים, אבל לעגלי הזהב שעשה ירבעם היו עובדים.

פרק כ

המשך סימן ריט

כה אמר בן הדד וגו' כספך וזהבך ונשיך ובניך לי (הוא) [תתן] שלח לו מלך ישראל כדברך אדוני המלך לך אני.

שלח לו פעם ב'

כי אם כעת מחר אשלח את עבדי אליך וחפשו וגו'.

וכי כל מה שתבע בראשונה אינו חמדה, כסף וזהב חמדה הם

וכן הוא אומר: **ובאו חמדת כל הגוים**

וכן הוא אומר: **לא תחמוד כסף וזהב חמדה הם.**

וכן הוא אומר: **לא תחמוד כסף וזהב עליהם.**

נשים הם חמדה, שנאמר: **הנני לוקח ממך את מחמד עיניך במגפה.**

בנים הם חמדה, שנאמר: **והמתי מחמדי בטנם**, נמצא כל מה שתבע בראשונה גם הוא חמדה,

וא"כ מהו כל מחמד עיניך?

הוי אומר: דבר שהוא חמדה מתוך חמדה והיא התורה, שנאמר: **הנחמדים מזהב ומפז רב.**

אמר רב יוחנן:

מפני מה זכה אחאב למלכות כ"ב שנה?

מפני שכבד את התורה שנתנה בכ"ב אותיות, שנאמר: **ויאמר למלאכי בן הדד אמרו לאדוני**

המלך כל אשר שלחת אל עבדיך בראשונה אעשה והדבר הזה לא אוכל לעשות.

מחמד עיניך מאי?

היא לאו ספר תורה.

ודילמא עבודת אלילים?

לא סלקא דעתך, דכתיב: **ויאמרו (לו) אליו כל הזקנים וכל העם אל תשמע ולא תאבה.**

ודילמא סבי דבהתא מי לא כתיב **ויישר הדבר בעיני אבשלום והזקנים ואמר ר' יוסף סבי**

דבהתא?

התם לא כתיב: **וכל העם הכא כתיב: וכל העם** וא"א דלית בהו צדיקים, דכתיב: **והשארתי**

בישראל שבעת אלפים וגו'.

אל יתהלל חוגר כמפתח

אמר ליה : אני מלך בן מלך וזה נוטל מלכות עכשיו ומתגאה.

והנה נביא אחד

זה מיכה, שנאמר : **כה אמר ה' הראית את כל ההמון הגדול הזה הנני נותנו בידך**

אמר אחאב : **באיזה זכות?**

אמר הקב"ה : הנני נותן לו מצוה קטנה שתעמוד לו, שנאמר : **ויאמר מי יאסור המלחמה?**
ויאמר אתה, למה לא אסרו עבדיו מרכבתו אלא הוא בעצמו אסר כדי להרבות לו שכר והיו יוצאים והורגים מאה אלף רגלי.

סימן רכ

ויגש איש האלהים ויאמר אל מלך ישראל ויאמר כה אמר ה'

אמר ר' יוחנן :

כל מקום שנאמר **ויאמר ויאמר** צריך לידרוש. [אמירה ראשונה] אמר לו : כשיפול בן הדד בידך לא תחמול עליו.

אמירה שנייה אמר לו : הוי יודע כמה מצודות וחרמים פירשתי לו, עד שבא לידך ועכשו אם הפקד יפקד והייתה נפשך תחת נפשו.

כיוצא בו : ויאמר המלך אחשורוש ויאמר לאסתר המלכה

אמר לה : אם הוא זה מוטב ואם לאו אמרי שהוא האו.

דבר אחר :

עד שלא הכיר בה שהיא יהודית היה מספר עמה על ידי מתורגמן ומכאן ואילך היה בעצמו מספר עמה.

כיוצא בו : ויאמר אל האיש לבוש הבדים ויאמר.

הקב"ה אמר למלאך והמלאך אמר לכרוב. אמר לו הקב"ה : גזר עלי ואני אין לי רשות ליכנס אלא עשה עמי צדקה ותן לי שני גחלים, מיד **וישא ויתן אל חפני לבוש הבדים.**

ר' פנחס אומר :

הפשירן ונתנם לו.

ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי :

הגחלים היו [עומדות] [עוממות] בידו של גבריאלי סבור שמא ישראל עושים תשובה, כיון שלא עשו תשובה בקש לזרקן עליהם ולקעקע ביצתן.

אמר לו הקב"ה : גבריאלי לא תעשה! יש בהם בני אדם שעושים צדקה אלו עם אלו, שנאמר :

וירא לכרובים תבנית יד.

כיוצא בו : אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת.

אמירה ראשונה, אם [לא] היה מת מצוה [אל] יטמא.

אמירה שניה, אם (לא) היה מת מצוה (אל) יטמא.

ואיש אחד מבני הנביאים אמר אל רעהו בדבר ה' הכיני נא,

זה היה מיכה.

בראשונה אמר לו: **הראית כל ההמון הזה.**

בשניה אמר לו: **התחזק ודע וראה כי לתשובת השנה וגו'.**

ובשלישית אמר לו: **יען כי אמרו ארם.**

ובאחרונה אמר לו: **מי יפתה את אחאב.**

סימן רכא

שנו רבותינו:

שלשה מיתתן בידי אדם ושלשה מיתתן בידי שמים:

המתנבא מה שלא שמע.

ומה שלא נאמר לו.

והמתנבא בשם אלילים,

מיתתן בידי אדם.

הכובש נבואתו.

ומוותר על דברי נביא.

ונביא שוותר על דברי עצמו,

מיתתן בידי שמים.

מנא הני מלי?

אמר רב יהודה אמר רב:

דאמר קרא: **אך הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי זה.**

המתנבא מה שלא שמע, **אשר לא צויתיו**, הא לחבירו צויתיו, זה המתנבא מה שלא נאמר לו.

ואשר ידבר בשם אלהים אחרים, זה המתנבא בשם ע"א.

וכתיב: **ומת הנביא ההוא** כל מיתה האמורה בתורה סתם אינו אלא חנק.

הכובש את נבואתו ומוותר על דברי נביא ונביא שוותר על דברי עצמו, מיתתן בידי שמים,

דכתיב: **והיה האיש אשר לא ישמע אל דברי אשר ידבר בשמי.**

קרי ביה: **לא ישמע.**

וקרי ביה: **לא ישמיע.**

וכתיב: **אנכי אדרוש מעמו** בידי שמים.

המתנבא מה שלא שמע, כגון: **צדקיה בן כנענה**, שנאמר: **ויעש לו צדקיה בן כנענה קרני ברזל**

ויאמר כה אמר ה' באלה תנגח את ארם.

מאי הוה ליה למעבד, רוח נבות אטעיתיה, דכתיב: **ויאמר מי יפתה את אחאב ויעל ויפול ברמות גלעד ויצא הרוח ויעמוד לפני ה'.**

ואמר ר' יוחנן:

זה רוחו של נבות היזרעלי?

הוה ליה למבדק כדר' יצחק.

דאמר ר' יצחק:

סיגנון אחד עולה לכמה נביאים ואין שני נביאים מתנבאים בסיגנון אחד.

עובדיה אמר: **זדון לבך השיאך.**

ירמיה אמר: **תפלצתך השיא אותך זדון לבך.**

והני מדקאמרי כולהון כהדדי שמע מינה לאו כלום אמרי.

ודילמא לא הוה ידע לה להא דרב יצחק?

יהושפט הוה התם דקאמר להו, דכתיב: **ויאמר יהושפט האין פה נביא לה'.**

אמר ליה: **והא קיימי כל הני?**

אמר ליה: כך מקובלני מבית אבי אבא, **שסיגנון אחד עולה לכמה נביאים וכו'.**

המתנבא מה שלא נאמר לו, כגון: חנניה בן עזור, דקאי ירמיה התחתון וקאמר: **כה אמר ה'**

הנני שובר את קשת עילם ראשית גבורתם.

נשא חנניה ק"ו בעצמו ואמר: ומה עילם שלא בא אלא לעזור את הכשדים לפי שעה אמר

הקב"ה הנני שובר את קשת עילם, בבל עצמו עאכ"ו, אתא איהו ואמר בשוק העליון: **כה אמר**

ה' שברתי את עול מלך בבל.

אמר ר' פפא לאביי:

הא לחבריה נמי לא נאמר ליה?

א"ל: כיון דאתיא ליה בק"ו למדרש כמאן דאיתמר ליה דמי, והוא ניהו לא נאמר לו.

המתנבא בשם אלילים, כגון: נביאי הבעל.

הכובש נבואתו, כגון: יונה בן אמת.

המוותר על דברי נביא, כגון: חבריה דמיכה, דכתיב: **ואיש אחד מבני הנביאים אמר אל רעהו**

בדבר ה' לא תאכל לחם וגו' ויאמר לו גם אני נביא כמוך.

וכתיב: **וישב ויאכל לחם בביתו.**

וכתיב: **וילך מאצלו (וימיתו) (וימצאו) האריה (ויכהן).**

פרק כא

המשך סימן רכא

כרם היה לנבות היזרעאלי.

כתיב: **כבד את ה' מהונך** ממה שחנך שאם היה קולך נאה עבור לפני התיבה.

חייא בן אחותו של ר' אלעזר הקפר היה קולו נאה והיה אומר לו חייא: בני, עמוד וכבד את ה' ממה שחנך.

נבות היה קולו נאה והיה עולה לירושלים והיו כל ישראל מתכנסין לשמוע את קולו. פעם אחת לא עלה והעידו עליו בני בליעל ואבד מן העולם.

מי גרם לו?

על ידי שלא לירושלים בראייה לכבד את הקב"ה, ממה שחננו.

למה?

שכבר אמרה תורה: **ולא יחמוד איש את ארצו.**

אימתי?

בעלותך.

סימן רכב

כתיב: **לא יחמוד איש את ארצו.**

מעשה באחד שהניח את בדיו, בא ומצא אריות סובבין אותו.

מעשה באחד שהניח בית של תרנגולין ובא ומצא חתולים מקורעין וחכינא כריכא קורקוסוי.

ר' פנחס משתעי הדין עובדא:

תרין אחין באשקלון הוו להו מגירין נוכראין אמרין: כדו אילין יהודאין סלקין לירושלם ואנן נסבין כל מה דאית להון.

מן דסקלין זימן להם הקב"ה תרין מלאכים נכנסין ויוצאין בדמותן, מן דנחתין שלחון להון

מאן שבקתון לגו ביתא?

אמרין: ולא חד בר נש.

אמרין: בריך הוא אלהא דיהודאי דלא שבקון ליה ודלא שביק להון.

והושיבו שנים אנשים בני בליעל.

שנו רבותינו:

כיצד בודקין את העדים מכניסין אותם ומאיימין עליהם.

היכי אמרינן להו?

אמר רב יהודה:

הכי אמרינן להו?

נשיאים ורוח וגשם אין איש מתהלך במתת שקר.

אמר רבא:

יכילי למימר שב שני הוה כפנא, ואבבא דאומנא לא חליף.

אלא אמר רבא:

הכי אמרינן להו: **מפיץ וחרב וחץ שנון איש עונה ברעהו עד שקר.**

אמר רבא:

יכילי למימר להו: שב שני הוה מותנא ואינש בלא זמניה לא שכיב.

אלא אמר רב אשי, ואמרי לה אמר רב נתן בר מר זוטרא:

אמרינן להו: סהדי שקרי אגרייהו זילי, דכתיב: **והושיבו שנים אנשים בני בליעל נגדו ויעידוהו לאמר (ברך נבות) [ברכת] אלהים ומלך.**

הנה (הוא) בכרם נבות אשר ירד שם לרשתו

שנו רבותינו:

הרוגי מלכות נכסיהן למלך.

(שאר קיטעא כתוב בפסוק וינגס יואב ברמז קע"א).

וישם שק על בשרו

אמר ר' אבהו:

לפי שתפש יעקב אבינו את השק לא זז מבניו ומבני בניו עד סוף כל הדורות.

אחאב, וישם שק על בשרו.

יהורם, וירא העם והנה השק על בשרו.

מרדכי, וילבש שק ואפר.

הראית כי נכנע אחאב.

מלמד ששלח וקרא ליהושפט מלך יהודה והיה נותן לו מלקות ארבעים שלש פעמים ביום והיה מענה נפשו בצום והיה משכים ומעריב לפני הקב"ה בתפלה ובתחנונים ונתרצה לו.

להודיעך כח התשובה.

ויש אומרים:

אם היה רגיל לאכול בשלש שעות ביום אוכל בו' שעות, בו' שעות אוכל בט' שעות.

מהו ויהלך אט?

אמר ר' יהושע בן לוי:

שהלך יחף.

פרק כב

המשך סימן רכב

ויעש לו צדקיה בן כנענה קרני ברזל.

שנו רבותינו:

כי יגח שור אין נגיחה אלא בקרן.

וכן הוא אומר: **ויעש לו צדקיה בן כנענה קרני ברזל ויאמר כה אמר ה' באלה תנגח את ארם**

עד כלותם.

ואומר: **וקרני ראם קרניו בהם עמים ינגח יחרו.**

מאי ואומר?

וכי תימא דברי תורה מדברי קבלה לא ילפינן, תא שמע: **בכור שורו הדר לו וגו'.**

והאי מילף הוא, גלויי מילתא בעלמא הוא דנגיחה בקרן היא?

אלא מהו דתימא כי פליג רחמנא בין תמה למועדת הני מילי בתלושה, אבל מחוברת אימא

כולה מועדת היא, תא שמע: **בכור שורו הדר לו וגו' (כתוב ברמז תת"ק).**

ויאמר ה' מי יפה את אחאב (וילך) [ויעל] ויפול ברמות גלעד וגו' ויצא הרוח ויעמד

מאי רוח?

אמר ר' יוחנן:

זה רוחו של נבות הזרעאלי.

ויאמר וגו' צא ועש כן

מאי צא?

אמר רב יהודה אמר רב:

צא ממחיצתי, דכתיב: דובר שקרים לא יכון לנגד עיני.

אמר רב פפא:

היינו דאמרי אינשי: דפרע קנאיה מחריב יבתיה.

וה' דבר עליך רעה.

אמר ר' יודן:

כתיב: **ה' נתן וה' לקח, כיון שנתן ברחמים נתן וכיון שלקח ברחמים לקח.**

ולא עוד אלא כשנתן לא נמלך בבריה וכשלקח נמלך בבית דינו.

אמר ר' אלעזר:

כל מקום שנאמר: **וה'**, הוא ובית דינו.

ובנין אב שבכלם וה' דבר עליך רעה.

ואיש משך בקשת לתומו ויכה את מלך ישראל בין הדבקים ובין השרין.

אמר ר' יהודה בר' סימון:

זה אחד מן הדברים שהשליט הקב"ה את הרך בקשה, ואלו הן:

חץ נעמן שהכה את אחאב ונכנס לתוך השרין, שנאמר: **ויכה את מלך ישראל וגו' ובין השרין.**

ועכברים של פלשתים כיצד?

היה הפלשתי יושב על הספסל של נחשת, כיון שהיה עולה העכבר נבקע הספסל מעצמו והיה העכבר עולה ושומט את בני מעיו.

וצפרדעים לפרעה בבתי השיש והפספסים היו הצפרדעים עולים ואומרים: אנו שלומי מי שאמר והיה העולם והיה השיש מתבקע מפניהם.

וכן הצרעה היו האמוריים נטמנים במערה ונותנין אבן על פי המערה והיו שתי צרעות קורעות את האבן.

והאבן שמת בה גלית נכנס האבן בברזל, שנאמר: **ותטבע האבן במצחו.**

ויזעק יהושפט וה' עזרו.

מלמד שלא היה חסר כי אם התז הראש, הדא הוא דכתיב: **כה' אלהינו בכל קראנו אליו.**]

אמר ר' יודן:

בשר ודם יש לו פטרון ואם הגיע לו עת צרה אינו נכנס אצלו פתאום אלא קורא לבן ביתו ואומר פלוני על הפתח, אבל נגד הקב"ה אינו כן, אלא הגיע לאדם צרה לא יהא קורא לא למיכאל ולא לגבריאל אלא יקראני ואענהו.

וכן הוא אומר: **כל אשר יקרא בשם ה' ימלט.**

סימן רכג

ויעבור הרנה במחנה.

אמר ר' אחא:

באבוד רשעים רנה באבוד אחאב בן עמרי רני רנה.

ומי חדי קוב"ה במפלתן של רשעים, והא כתיב: **בצאת לפני החלוץ ואומרים הודו לה' כי לעולם חסדו.**

ואמר ר' נתן:

מפני מה לא נאמר כי טוב בהודאה זו?

לפי שאין הקב"ה שמח במפלתן של רשעים.

אמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן:

מאי דכתיב: ולא קרב זה אל זה כל הלילה?

באותה הלילה בקשו מלאכי השרת לומר שירה, אמר להם הקב"ה: מעשה ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה!?

אמר ר' יוסי בר חנינא:

הוא אינו שש אבל אחרים משיש.

דיקא ננמי דקתני: **כן ישיש ה'** ולא כתיב כן ישוש.

והזונות רחצו

אמר ר' אלעזר:

למרק שתי חזיונות:

אחת של אליהו

ואחת של מיכיהו.

במיכיהו כתיב: אם שוב תשוב בשלום וגו'.

וכתבי באליהו: במקום אשר לקקו הכלבים את דם נבות וגו'.

רב אמר:

זונות ממש.

אחאב איש מצונן היה ועשתה לו איזבל אשתו שתי צורות של זונות במרכבתו, כדי שיסתכל בהם ויתחמם.

ואיש משך בקשת לתומו

ר' אלעזר אמר:

לפי תומו.

ורבא אמר:

לתמם שתי חזיונות אחת של מיכיהו ושל אליהו.

בשנת תשע עשרה ליהושפט מלך יורם בן אחאב שתיים עשרה שנה

שכן הוא אומר באחזיהו אחיו: **וימת כדבר ה' אשר דבר (ביד עבדו) אליהו וימלוך יהורם תחתיו בשנת שתיים ליהורם בן (אחאב) [יהושפט] מלך יהודה כי לא היה לו בן.**

אמר ר' יוסי:

אפשר לומר כן והלא הוא מלך בשנת תשע עשרה ליהושפט?

אלא לענין שנאמר: ויזעק יהושפט וה' עזרו ויסיתם אלהים ממנו.

מלמד שהיה יהושפט ראו ליהרג באותה שעה ובשכר שזעק תלה לו הכתוב (עשר) [שבע] שנים ועלתה מנין מלכותו לבנו.

ובשנת ה' ליהורם בן אחאב מלך ישראל ויהושפט מלך יהודה וגו'

בחזרתן מן המלחמה שהרגו עמון ומואב והר שעיר, באו והמליכו את יהורם בן יהושפט על יהודה **ולו אחים עזריה וגו'** כיון שמת יהושפט עמד יהורם והרג את כל אחיו ויבא אליו מכתב מאליהו כבר היה לאליהו שבע שנים משנגנז, **בן ל"ב שנים יהורם במלכו ושמונה שנים מלך בירושלים**, ובאחזיהו הוא אומר: **בן כ"ב שנה אחזיהו במלכו ושנה אחת מלך בירושלים**, ובמקום אחר הוא אומר: **בן ארבעים ושנים שנה אחזיהו במלכו ושנה אחת מלך בירושלים**.

אמר ר' יוסי:

וכי אפשר (טז) לכן שיהא גדול מאביו (עשרים) [שתין] שנים?

אלא כיון שנשא בתו של עמרי ליהושפט בנו, נגזר על מלכות בית דוד שתכלה עם בית אחאב. וכן הוא אומר: **ומאלהים הייתה תבוסת אחזיהו לבא אל יורם**, ובבואו יצא עם יהורם אל יהוא בן נמשי אשר משחו ה' להכרית את בית אחאב ונפלו שניהם זה עם זה, בו ביום בימי יהורם בן אחאב היה רעב גדול בשומרון שבע שנים ובהם בן הדד נלחם בישראל, בשנת ח' קלל את גחזי **וילך אלישע דמשק** ומשח את חזאל למלך על ארם ושלח את יונה בן אמתי ומשח את יהוא ברמות הגלעד.